

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Sosyoloji Anabilim Dalı

**ERGENLİK ÇAĞINDAKİ SURİYELİ MÜLTECİ
ÇOCUKLARDA KİMLİK VE AİDİYET DUYGUSU:
KOCAELİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Doğan ÇELİK

165450140

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hatice Yaprak CİVELEK

İstanbul, 2019

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Sosyoloji Anabilim Dalı

**ERGENLİK ÇAĞINDAKİ SURİYELİ MÜLTECİ
ÇOCUKLARDA KİMLİK VE AİDİYET DUYGUSU:
KOCAELİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans

Tezi Hazırlayan: **Doğan ÇELİK**

KABUL ve ONAY

Doğan ÇELİK tarafından hazırlanan ‘‘Ergenlik ağındaki Suriyeli Mülteci ocuklarda Kimlik ve Aidiyet Duygusu: Kocaeli rneği’’ başlıklı bu alışma, Savunma Sınavı tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Hatice Yaprak CİVELEK (Danışman)

Üye : Prof. Dr. Hayati TÜFEKIOĞLU

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Dicle KOYLAN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Dr. Cüneyt DİRİCAN

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, izelge ve şekillerin kaynak gösterilmeden kullanımı 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

29/01/2020

Enstitümüz *Sosyoloji* yüksek lisans programı öğrencilerinden **165450140** numaralı **Doğan ÇELİK** "İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**ERGENLİK ÇAĞINDAKİ SURİYELİ MİLTEÇİ ÇOCUKLARDA KİMLİK VE AİDİYET DUYGUSU:KOCAELİ ÖRNEĞİ**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 16/01/2020 tarih ve 2020/01 sayılı toplantısında seçilen ve Sefaköy Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin 39. maddesi gereğince (60) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında *oyçokluğu/oybirliği* ile **Kabul/Red veya Düzeltme** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 3 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Doç.Dr. Yaprak H.ÇİVELEK

ÜYE
Prof.Dr.Hayati TÜFEKÇİOĞLU

ÜYE
Dr.Öğr.Üyesi Dicle KOYLAN

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Ergenlik Çağındaki Suriyeli Mülteci Çocuklarda Kimlik ve Aidiyet Duygusu: Kocaeli Örneği” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

27/12/2019

Doğın ÇELİK

ONAY

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece İstanbul Arel yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun.....yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum.

Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

27/12/2019

Doğan ÇELİK

*Babama,
Canım anneme,
ve sevgili yeğenim İsmail ÇELİK'e...*

ÖZET

ERGENLİK ÇAĞINDAKİ SURİYELİ MÜLTECİ ÇOCUKLARDA KİMLİK VE AİDİYET DUYGUSU: KOCAELİ ÖRNEĞİ

Doğan ÇELİK

Yüksek Lisans Tezi, Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Hatice Yaprak CİVELEK

Aralık, 2019–xii+144 sayfa

Bu çalışma, ergenlik çağındaki Suriyeli mülteci çocukların kimlik ve aidiyet algılarının nasıl şekillendiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Suriye’de yaşanan savaş ve çatışmalardan dolayı Türkiye’ye doğru gerçekleşen zorunlu göçten olumsuz etkilenen öznelerin başında çocuklar gelmektedir. Bu çocuklar savaşın ağır yüküyle beraber, yerleştikleri ülkelerde kendilerini yeni bir dil, kültür ve toplum içinde bulmuşlardır. Zorunlu göçten olumsuz etkilenen çocuklar, yerleştikleri ülkelerde toplumsal kabul ve uyum bağlamında yaşanan sorunlarla da karşı karşıya kalmaktadır. Çocuk ve gençler için zorlu bir süreç olan göç, özellikle ergenlik döneminde daha da karmaşık hâle gelmektedir. Ergenlik döneminin en önemli gelişimsel görevlerinden biri, kimliğin inşa edilmesidir. Bu açıdan kimlik oluşum sürecinde olan ergenlik çağındaki Suriyeli mülteci çocukların kimlik ve aidiyet duygularının uyum ve entegrasyon bağlamında araştırılması önemli görülmüştür. Çalışmada nitel araştırma yöntemleri kullanılarak, 13-17 yaş aralığında bulunan 19 Suriyeli mülteci çocukla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Çalışma kapsamında elde edilen verilere göre sosyalleşme süreçleri olumlu geçen çocukların kimlik gelişim süreçleri de olumlu olmuştur. Ayrıca sosyalleşme süreçleri olumlu geçen çocukların çifte aidiyetler taşıdıkları, köken ülke olmasından dolayı Suriye’ye özlem duydukları ve etnik kimliklerini korudukları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Göç, Çocuk, Ergenlik Dönemi, Kimlik, Aidiyet.

ABSTRACT

THE IDENTITY AND BELONGING FEELINGS OF SYRIAN REFUGEE CHILDREN IN ADOLESCENCE: THE CASE OF KOCAELI

Doğan ÇELİK

Master Thesis, Department of Sociology

Supervisor: Assoc. Dr. Hatice Yaprak CİVELEK

December, 2019–xii+144 pages

This study aims to reveal how identity and belonging perceptions of adolescent Syrian refugee children are shaped. Because of the wars and conflicts in Syria, children are the most negatively affected from forced migration which taken toward Turkey. The children who were heavily affected by the war found themselves in a new language, culture and society in the country where they have migrated. The children who are adversely affected by the forced migration have some crucial problems about social adaptation and belonging the society that they dive into. Children affected by forced migration have also struggled problems in the context of social acceptance and adaptation in this new country which they have replaced. One of the most significant developmental tasks of the adolescence is building of the identity. The most important developmental task of adolescence is the acquisition of identity. In this respect, it is important to investigate the identity and belonging feelings of adolescent Syrian refugee children in the process of identity formation in the context of harmony and integration. In this study, in-depth interviews were conducted with 19 Syrian refugee children aged 13-17 years using qualitative research methods. According to the data obtained within the scope of the study identity development processes of children whose socialization processes were positive were also positive. In addition, it was seen that children who have positive socialization processes carry double belonging and they longed for Syria because of being a country of origin and protect their ethnic identity.

Keywords: Migration, Child, Adolescence, Identity, Belonging.

ÖNSÖZ

İnsan toplulukları arasında sosyal, siyasal ve ekonomik sebeplerden dolayı savaş ve çatışmalar yaşanabilmektedir. 2011 yılında Suriye Arap Cumhuriyeti'nde yaşanan iç savaş, çok acı ve dramatik boyutlara ulaşarak milyonlarca insanın zorunlu bir şekilde başka bölgelere doğru göç etmesine neden olmuştur. Hem savaş sürecinde hem de göç süreciyle birlikte başta çocuklar olmak üzere milyonlarca insan bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Bu açıdan, ülkelerini savaştan dolayı zorunlu bir şekilde terk ederek Türkiye'ye sığınan ergenlik çağındaki Suriyeli mülteci çocukların kimlik ve aidiyet duygularının toplumsal kabul ve uyum bağlamında incelenmesi önemli görülmüştür. Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışma, Kocaeli ilinde ikamet eden Suriyeli mülteci çocuklarla yapılan mülakatlar ve saha deneyimleri sonucunda ulaşılan bulgular üzerinden değerlendirilmiştir.

Tez çalışmam boyunca bana yol gösteren, akademik bilgi ve birikiminden yararlandığım değerli tez danışman hocam Doç. Dr. Hatice Yaprak CİVELEK'e, bu çalışmanın odağında yer alan, göç deneyimlerini ve çocukluk anılarını benimle paylaşan on dokuz Suriyeli mülteci çocuğa teşekkür ederim.

Tez yazma konusunda beni cesaretlendiren Prof. Dr. Hayati TÜFEKÇİOĞLU'na, tez savunmasında jüri üyesi olarak yer alan, değerli görüşleri ile çalışmama katkı sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Dicle KOYLAN'a teşekkür ederim. Yüksek lisans süresince kendilerinden bilgiler edindiğim saygıdeğer hocalarım Doç. Dr. Feryal Delfin SAYGILIGİL GÜNDÜZ'e, ve Prof. Dr. Cengiz ÇAKMAK'a, teşekkürlerimi sunarım.

Yaşamım boyunca üzerimde emekleri olan anneme ve babama, maddi ve manevi destekleri için ablalarım, abilerime ve kardeşime ayrıca teşekkür ederim.

KOCAELİ, 2019

Doğan ÇELİK

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
EKLER LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1
a. Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	2
b. Araştırmanın Problemi ve Soru Rehberi.....	3
c. Araştırmanın Önemi.....	4
1. BÖLÜM	
ZORUNLU GÖÇ VE MÜLTECİLİK	6
1.1. Göç.....	6
1.2. Uluslararası Göç.....	9
1.3. Zorunlu Göç	10
1.4. Göçmen, Mülteci, Sığınmacı	12
1.5. Tarihsel Arka Plan: Suriyelilerin Türkiye'ye Göçü.....	14
1.5.1. Suriye'den Türkiye'ye Doğru Gerçekleşen Zorunlu Göç	14
1.5.2. Suriyelilerin Hukuki Statüsü	18
1.5.3. Toplumsal Kabul ve Uyum Bağlamında Suriyeliler	24
2. BÖLÜM	
2.1. KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİK VE ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK	28
2.1.1. Kültürel Çeşitlilik.....	28
2.1.2. Çokkültürlülük	29
2.2. ÖTEKİ OLMAK, İRKÇILIK VE AYRIMCILIK	32
2.3. GÖÇMENLERİN TOPLUMLA BÜTÜNLEŞMESİ	34
2.4. KİMLİK VE AİDİYET.....	38
2.4.1. Kimlik, Kimliğin İnşası ve Aidiyet.....	38
2.4.2. Bireysel Kimlik	42
2.4.3. Kolektif Kimlik	43
2.4.4. Kimlik Mekân/Yer İlişkisi	46

2.4.5. Kimlik Dil İlişkisi.....	49
2.4.6. Kimliğin İnşasında Bazı Temel Yaklaşımlar	51
2.5. ÇOCUK VE GÖÇ.....	54
2.5.1. Çocuk	54
2.5.2. Ergenlik Dönemi	56
2.5.3. Çocuk Hakları	57
2.5.4. Suriyeli Mülteci Çocuklar	60

3. BÖLÜM

METODOLOJİ	64
3.1. Araştırmanın Modeli	64
3.2. Veri Toplama Araçları	66
3.3. Veri Toplama Süreci	67
3.4. Katılımcılar	68
3.5. Veri Analizi.....	71

4. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM.....	72
4.1. Suriye’de Yaşam: “Orda, Okul Birinciliğim Vardı ve Arkadaşlarım Çoktu”	72
4.2. Savaş ve Göç Süreci: “Savaş Olmasaydı Biz Buraya Gelmezdik”	74
4.3. Türkiye’de Yaşam: Toplumsal Kabul ve Uyum Süreçleri	82
4.3.1. Yoksulluk ve Çocuk İşçiliği: “Ben Orda Çalışmıyordum Şimdi Burda Çalışmak Zorunda Kalıyorum”	83
4.3.2. Dil: “Ben Türkçe Bilmediğim İçin Benimle Dalga Geçtiler”	85
4.3.3. Yer/Mekân Algıları	89
4.3.4. Sosyo-Kültürel İlişkiler: “İş Yerinde Biz Suriyeliyiz Diye Bize Az Para Veriyorlar”	92
4.4. Kimlik ve Aidiyet Duyguları	97
4.4.1. Rol Değişikliği: “Aileme Bakıyorum Ben Olmasam Aileme Kim Bakacak”	97
4.4.2. Kimlik Tanımlamaları	99
4.4.3. Dini Kimlik ve Günlük Yaşam Pratikleri İçerisinde Dinin Etkisi: “Sadece Müslüman Olmasına Dikkat Ederim”	103
4.4.4. Yakın Hissedilen Ülke: “Her İkisine Ait Hissediyorum Hem Suriyeli Hem Türkiyeli”	107
4.5. Gelecek Beklentileri: “Bize Hain Demesinler Biz Ne Yaptık Ki Onlara?”	111

SONUÇ	121
KAYNAKÇA	128
EK-1	143
Ebeveyn Rıza Formu.....	143
EK-2	144
Çocuk/Ergen Gönüllü Katılım Formu	144

KISALTMALAR LİSTESİ

- BMMYK** : Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
- BM** : Birleşmiş Milletler
- HÜGO** : Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırma ve Uygulama Merkezi
- GBM** : Geçici Barınma Merkezi
- GİGM** : Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
- IOM** : International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
- T.C.** : Türkiye Cumhuriyeti
- TDK** : Türk Dil Kurumu
- UNISEF** : United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
- YUKK** : Yabancı ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı.....	18
Tablo 2. Mülakat Yapılan Çocukların Tanımlayıcı Bilgileri.....	70

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler. 16

EKLER LİSTESİ

Sayfa

Ek-1. Ebeveyn Rıza Formu.....	131
Ek-2. Çocuk/Ergen Gönüllü Katılım Formu.....	132

GİRİŞ

Göç, insanların daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak için yaptıkları bir eylem iken, bazen de hayatta kalmak için yaptıkları bir eyleme dönüşebilmektedir. Günümüzde insan toplulukları arasında sosyal, siyasal ve ekonomik sebeplerden dolayı savaşlar, çatışmalar vb. durumlar yaşanmaktadır. Yaşanan bu olumsuz durumlar insanların hayatında derin yaralara, psikolojik travmalara, ekonomik kayıplara, sosyal ve kültürel açıdan ciddi değişimlere neden olmaktadır. İnsanlar bu kaos ortamından canlarını kurtarmak için yaşamış oldukları yerden zorunlu bir şekilde göç ederler.

2011 yılında Suriye’de yaşanan rejim karşıtı gösteriler daha sonra büyük çatışmalara dönüşerek bir iç savaş hâline gelmiş ve Suriye’den komşu ülkelere doğru ciddi ve dramatik bir insan göçü başlamıştır (Erdoğan, 2018: 2). İnsanlık dramına dönüşen bu göçler, başta Suriye’ye komşu olan Lübnan, Irak, Ürdün, Türkiye ve diğer ülkelere doğru gerçekleşmiştir. 2011 yılında başlayan ve günümüzde de hâlâ savaş ve göçlerin yaşanmasına neden olan Suriye iç savaşı, bütün dünyanın gözü önünde, yüz binlerce insanın öldüğü ve sakat kaldığı, milyonlarca insanın göç ettiği çok acı ve dramatik bir boyuta ulaşmıştır.

Türkiye, coğrafi açıdan Suriye’ye komşu ülke olmasından dolayı, Suriye’de meydana gelen savaş ve şiddetli çatışmalardan sonra yaşanan zorunlu göçten nasibini almıştır. Türkiye, ilk başlarda Suriye’den gelen sığınmacılara karşı “açık kapı” politikası izlemiş ve sınır illerinde geçici barınma merkezleri kurmuştur. Ancak, 2014 yılına gelindiğinde Türkiye’ye sığınan Suriyeli mülteci sayısı 1,5 milyonu geçmiş ve geçici barınma merkezleri, yaşanan bu göçü karşılayamaz hâle gelmiştir. Şiddet olaylarının son bulması hâlinde geri gitmesi beklenen Suriyeli sığınmacılar, süreç içerisinde Türkiye’nin farklı illerine dağılıp yerel halkla birlikte yaşamaya başlamıştır. Ancak yerel halkla birlikte yaşamaya başlayan sığınmacıların sayısı gün geçtikçe artmaya başlamıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün (GİGM) 16.10.2019 tarihli güncel verilerine göre Türkiye’de geçici koruma kapsamında toplam 3 milyon 676 bin 288 Suriyeli bulunmaktadır. Bu sayının 1 milyon 721 bin 717’sini çocuklar oluşturmaktadır (GİGM, 2019). Göç sürecinden olumsuz bir şekilde etkilenen öznelere başında

çocuklar gelmektedir. Göçle beraber çocuklar, refakatsiz duruma düşmekte, eğitim, sağlık, barınma ve sosyal hayattan mahrum kalmaktadırlar. Bu açıdan, ülkelerini savaştan dolayı zorunlu bir şekilde terk ederek Türkiye'ye sığınan Suriyeli çocukların, bireysel ve sosyal yaşantıları ile kimlik ve aidiyet duygularının toplumsal uyum açısından incelenmesi önemli görülmüştür.

Türkiye'nin her bölgesinde yaşayan Suriyeli mültecilerin toplumsal kabul ve uyum ile sosyal entegrasyon durumlarının araştırılması/incelenmesi önem arz etmektedir. Ancak bu çalışmada, üzerine araştırma yapılacak olan grup, ergenlik çağındaki (13-17 yaş) Suriyeli mülteci çocuklar olacaktır. Ergenlik çağındaki Suriyeli mülteci çocukların sosyal ve gündelik hayatları göç ettikleri toplum içinde tekrardan şekillenmektedir. Bu çalışma, 55 bin 792 Suriyeli sığınmacının yaşadığı Kocaeli ilinde yapılmıştır. Çalışma "Ergenlik Çağındaki Suriyeli Mülteci Çocuklarda Kimlik ve Aidiyet Duygusu: Kocaeli Örneği" başlığıyla hazırlanmıştır. Çalışmaya başlanmadan önce literatür taraması yapılarak çalışmanın taslağı oluşturulmuş ve bu doğrultuda çalışma yürütülmüştür. Tezin giriş bölümünde, çalışma hakkında kısa bilgi verilmektedir. Bu bölümde çalışmanın konusu, amacı, problemi, ve önemine değinilmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde göç olgusu üzerinde durulmuştur. Bu bölümde; göç olgusu, zorunlu göç, Suriyelilerin Türkiye'ye göçü, mevcut durumları ve hukuki statüleri ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde kültürel çeşitlilik, çok kültürlülük, uyum, entegrasyon, ayrımcılık, kimlik, aidiyet ve çocuk-göç ilişkisi irdelenmiştir. Üçüncü bölümde çalışmanın metodolojisi ortaya konulmuştur. Dördüncü bölümde ise verilerin analiz kısmı yer almaktadır. Veriler analiz edildikten sonra çalışma sonuç kısmıyla son bulmaktadır.

a. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 16.10.2019 tarihli güncel verilerine göre, Türkiye'de Geçici Koruma Kapsamında toplam 3 milyon 676 bin 288 Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır. Bu sayı içinde, hem göçle gelmiş hem de sonradan Türkiye'de doğan 1 milyon 721 bin 717 çocuk yer almaktadır (GİGM, 2019). Ülkelerini, sosyal hayatlarını, kültürel yaşantılarını geride bırakarak

başka bir ülkeye göç eden çocukların kimlik ve aidiyet duyguları ve sosyal hayatlarında bazı değişimler yaşanmaktadır. Bu açıdan çalışmamız, ergenlik çağındaki (13-17 yaş) Suriyeli mülteci çocukların günlük yaşam deneyimleri üzerinden kimlik ve aidiyet duygularını ele almaktadır.

Çalışmanın amaçları ise şu şekilde sıralanmıştır:

1. Göçün, ergenlik çağındaki Suriyeli mülteci çocukların kimlik ve aidiyet duygularını nasıl etkilediğini,
2. Ergenlik çağındaki mülteci çocukların, göç ettikleri toplum içerisinde kendilerini nasıl tanımladıklarını,
3. Ergenlik çağındaki Suriyeli mülteci çocukların, Türkiye’de buldukları süre içerisinde kimlik ve aidiyet duygularında nasıl bir değişimin yaşandığının belirlenmesi,
4. Ergenlik çağındaki Suriyeli mülteci çocukların, içinde buldukları toplum tarafından kabul görülme durumlarının kendi açılarından değerlendirilmesi,
5. Doğdukları ülke ile göç ettikleri ülke arasında kurdukları sosyal bağın ne şekilde oluştuğunun belirlenmesi.

b. Araştırmanın Problemi ve Soru Rehberi

Zorunlu göçle beraber insanlar, yaşamış oldukları yerleri terk etmektedir. Göçle beraber yaşam alanları değişen ve göçten olumsuz etkilenen öznelerin başında çocuklar gelmektedir. Farklı bir toplum içine dahil olan çocuklar, eğitim, sağlık, barınma ve sosyalizasyon açısından ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu araştırmanın genel problemi, zorunlu göç kapsamında Türkiye’ye sığınan ergenlik çağındaki Suriyeli mülteci çocukların, kimlik, aidiyet ve uyum bağlamında yaşamış oldukları sorunların tespit edilmesidir. Bu problemin tespiti ve çözüm önerileri geliştirmek için aşağıdaki sorular çerçevesinde çalışma yürütülmüştür:

1. Ergenlik çağındaki Suriyeli mülteci çocukların kimlik tanımlamaları ve aidiyet duyguları ne şekildedir?

2. Ergenlik çağındaki Suriyeli mülteci çocuklar, ayrımcılığa uğradıklarını düşünüyorlar mı? Eğer düşünüyorlarsa bu ayrımcılığı nasıl açıklamaktadırlar?
3. Ergenlik çağındaki Suriyeli mülteci çocukların, Suriye'ye geri dönmek gibi bir istekleri var mıdır? Varsa, kimlik ve aidiyet algıları arasındaki ilişki nedir?
4. Kocaeli ilinde yaşayan ergenlik çağındaki Suriyeli mülteci çocukların kimlik oluşturma sürecinde karşılaştıkları genel sorunlar nelerdir?
5. Kocaeli ilinde yaşayan ergenlik çağındaki Suriyeli mülteci çocuklar, Suriye'den gelen diğer mülteciler ile etkileşim kurmakta mıdır? Bu etkileşim kimlik ve aidiyet duygularını etkilemekte midir?

c. Araştırmanın Önemi

Göç, insanları yerinden ettiği gibi bu insanların hayatında travmalara, ekonomik kayıplara, sosyal ve kültürel açıdan ciddi değişimlere neden olmaktadır. Bu çalışma, 2011 yılında Suriye'de yaşanan iç savaşla beraber ülkelerini terk ederek Türkiye'ye sığınmak zorunda kalan ergenlik çağındaki (13-17 yaş) Suriyeli mülteci çocukların kimlik ve aidiyet duygularının nasıl şekillendiğini ve bu çocukların başka bir toplumda kendilerini nasıl tanımladıklarını ele almaktadır. 2011 yılından sonra Suriyeli mülteciler üzerine çok sayıda çalışma yürütülmüştür (Erdoğan, 2018; Gencer 2019; Karabaş, 2018; Uludağ, 2016; Balcı, 2017; Sargın, 2018; Şimşek, 2018; Apak, 2014; Yağcı, 2018; Harunoğulları, 2016; Doğanay ve Keneş, 2016; Derince, 2019; Deniz, Hülür ve Ekinci, 2016; Yılmaz, 2013).

Erdoğan (2018), toplumsal uyum ve kabul çerçevesinde bir arada barış ve huzur içinde yaşamının ipuçlarını aramakta; Gencer (2019) göç, çocuk ve sosyal hizmet alanında çalışmasını yürütmüş; Karabaş (2018) çalışmasında göç olgusunu, çocuk-mekân-sosyal çevre bağlamında ele almıştır. Uludağ (2016), mülteciliğin nasıl inşa edildiği ve gündelik hayatta karşılaşılan zorluklarla karşı ne tür mücadele pratikleri geliştirildiğini irdelemiş; Balcı (2017), zorunlu göçe maruz kalan Suriyelilerin toplumsal uyum süreci ile bu konuyla ilgili düşüncelerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Sargın (2018), göçmenlerin kente

uyum ve yerel halkın onları kabul etme süreçlerini incelemiştir; Şimşek (2018) Suriyeli mültecilerin entegrasyonunun sosyal sınıf ve göç politikaları üzerinden değerlendirmiştir. Apak (2014) Mardin ilinde yaşayan Suriyelilerin uyum ve gelecek beklentilerini ele almıştır; Yağcı (2017), zorunlu göç yaşamış çocuklar ile zorunlu göç yaşamamış çocukların sosyal anksiyetelerini değerlendirmiştir. Harunoğulları ise (2016), Suriyeli çocuk işçilerin sosyo-mekânsal ve sosyo-ekonomik durumlarını incelemiştir. Doğanay ve Keneş (2016), anaakım medyanın Türkiye'deki Suriyeli mültecilere yönelik ayrımcı söylemlerin kamuoyunda yaygınlaşması ve meşru kabul edilmesindeki rolünü irdelenmiştir; Derince (2019), Suriyeli mülteci çocukların karşılaştıkları sağlık sorunlarının tespiti ve çözüm süreçlerine yönelik hemşirelik yaklaşımlarının geliştirilmesini amaçlamıştır. Deniz, Hülür ve Ekinci (2016), Suriyeli sığınmacıların gündelik hayat deneyimlerine ve gündelik yaşama tutunma pratiklerine odaklanmıştır; Yılmaz (2013) ise Suriyeli mültecilerin yaşam koşulları, yaşadıkları zorluklar ve ihtiyaçların tespiti için çalışma yürütmüştür. Bunların yanında Suriyelilerin hukuki statüleri, sağlık, eğitim, dil, uyum, istihdam gibi çeşitli alanlarda çok sayıda çalışma yürütülmüştür.

Bu çalışmada, yukarıdaki araştırmalardan farklı olarak Suriye'den Türkiye'ye göç etmiş olan ergenlik çağındaki Suriyeli mülteci çocukların kimlik ve aidiyet algılarının ne yönde şekillendiği irdelenmiştir. Yapılan literatür taramasında ergenlik çağındaki (13-17 yaş) Suriyeli mülteci çocukların kimlik ve aidiyet duyguları üzerine herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Kimlik ve aidiyet bağlamında, özellikle de ergenlik çağındaki Suriyeli mülteci çocukların kimlik ve aidiyet duygularının bu çalışma kapsamında ele alınmış olması literatüre katkı sağlayacağından dolayı önemli görülmektedir.

1. BÖLÜM

ZORUNLU GÖÇ VE MÜLTECİLİK

Çalışmanın bu bölümünde, göç olgusuna dair bazı temel kavramlar açıklanmış ve daha sonra 2011 yılında yaşanan iç savaşla beraber ülkelerini terk ederek Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin zorunlu göçü ele alınmıştır. Bu kapsamda Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin mevcut durumları sayısal ve güncel veriler üzerinde açıklanmıştır. Daha sonra Türkiye'de buldukları hukuki statüleri ele alınarak toplumsal kabul ve uyum bağlamında mevcut durumları irdelenmiştir.

1.1. Göç

Tarihin her aşamasında göçler yaşanmıştır ve yaşanan bu göçler günümüzde de çeşitlenerek devam etmektedir. Göç ve uluslararası göçün önemi, günümüzde yaşanan sosyal, siyasal, ekonomik ve doğa olayları nedeniyle her geçen gün artmaktadır. Başta Castles ve Miller olmak üzere çok sayıda sosyal bilimci günümüzü, “göçler çağı” olarak nitelirmektedir. Castles ve Miller (2008: 12-14) dünyada uzun zamandan beri var olan göç biçimlerinin yeni formatlarda varlık gösterdiğini ve ekonomik, siyasal ve çatışmalardan kaynaklı yeni göç eğilimlerinin oluştuğunu belirtmektedirler. Bu açıdan Castles ve Miller göç eğilimlerini; göçün küreselleşmesi, hızlanması, kadınlaşması, farklılaşması ve siyasallaşması şeklinde ele almaktadır.

Göç olgusu, çok sayıda disiplini ilgilendirdiği için geniş bir yelpazede ele alınmalıdır. Geniş anlamda göç; sosyal, siyasal, ekonomik ya da doğal nedenlerden dolayı, insanların uluslararası sınırlar ya da ulus sınırları içerisinde, coğrafik, toplumsal ve kültürel açıdan yapmış oldukları geçici ya da kalıcı yer değişikliği olarak tanımlanmaktadır (Kurt, 2006: 149; Yalçın, 2004: 13). Yalçın (2004: 13) göçün farklı boyutlarda ve çeşitli şekillerde dile getirilebileceğini belirterek, göçün bir “yer değiştirme” ve bir yerden başka bir yere yapılan “hareketlilik” olduğuna dair ortak bir görüşün olduğuna vurgu yapmaktadır. Göç literatürü incelendiğinde, çeşitli göç türlerinin olduğu görülmektedir. Örneğin göç türleri; bir ülkenin sınırlarını aşıp aşmadığı durumuna göre “iç göç-

dış göç” göç eden bireylerin rızasına bağlı olup olmadığına göre “zorunlu göç-gönüllü göç” göçün kalıcı olup olmadığına göre “geçici göç-sürekli göç”, yapılan göçün yasal boyutu bakımından “düzenli göç-düzensiz göç”, yoğunluk açısından “ bireysel göç-kitlesel göç” olarak ele alınmaktadır.

Göç, toplumsal yapının her boyutunu etkilemekte ve kendi karmaşık dinamiklerini geliştiren bir olgudur (Castles ve Miller, 2008: 30). Gerçekleşen göçlerin büyük bir kısmı zorunluluklardan kaynaklanmaktadır. Toprakların verimsiz hâle gelmesi, şiddet, baskı, asimilasyondan kaçış, zorlayan iklim koşulları ve ekonomik sıkıntılardan dolayı insanlar bireysel ya da kitlesel olarak göç ederler (Erdoğan ve Kaya, 2015: 4). Göçler, toplumsal değişimlere ve kimliklerin sorgulanmasına yol açarak, toplumsal çeşitliliğe neden olur. Ayrıca insanların göç etmiş oldukları toplumların içinde farklılıklar yaşanmakla beraber, ayrıldıkları toplumlarda da ekonomik ve sosyal açıdan ciddi sonuçlar yaşanmaktadır (Castles ve Miller, 2008:7-9). Göçle ilgili hazırlanan ilk bilimsel çalışma, Ravenstein’in 1885’te yayımladığı “Göç Yasaları” (*The Laws of Migration*) adlı makalesi kabul edilmektedir (Yalçın, 2004: 22). Ravenstein, çalışmasını, İngiliz nüfus sayımı istatistiksel verilerine dayandırarak göçün yedi kanununu ortaya koymuştur. Ravenstein bu kanunları; (1) göç ve mesafe, (2) göç ve basamakları, (3) yayılma ve emme süreci, (4) göç zincirleri, (5) doğrudan göç, (6) kır ve kent yerleşimcileri farkı, (7) kadın erkek farkı şeklinde sıralamaktadır. Ravenstein göç kanunlarında göçün belli koşullara bağlı olduğunu ve göçün en temel ögesinin uzaklık olduğunu belirtmektedir. Ravenstein’in ortaya koymuş olduğu bu kanunlar, dönemi itibariyle daha çok göçün bireysel davranışlara bağlı olarak, ekonomik kazanç ve coğrafi temelli olduğu görülmektedir. Ancak göç olgusu zamanla çeşitlenerek daha kompleks bir hâl almıştır. Bu noktada Ravenstein’in göç kanunları, çeşitlenen ve kompleks bir yapıya dönüşen göç kuramlarını açıklamada yetersiz kaldığı için eleştirilmiştir. Ravenstein’in ortaya koymuş olduğu bu kanunlar, teorik anlamda göçü açıklayan ve daha sonra ortaya konulacak göç kuramlarına zemin hazırladığı için önemli görülmektedir (Çağlayan, 2006: 68-72).

Göç kuramları arasında üzerinde çokça durulan teorilerden biri itme-çekme teorisidir. Everett S. Lee, 1966 yılında yayımladığı “*Atheory of Migration*” adlı makalesinde göç sürecinde etkili olan dört temel faktörün olduğunu belirtmektedir. Everett S. Lee (1966) bu dört temel faktörü şu şekilde açıklamaktadır: (1) yaşanan yerle ilgili faktörler, (2) gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler, (3) araya giren engeller ve (4) kişisel faktörlerdir. Lee (1966)’ye göre yaşanan ve gidilmek istenilen yerlerde itici-çekici faktörler vardır. Göç edilen ve göçle birlikte gidilecek yer arasında bazı problemler ve engeller yaşanabilmektedir. İnsanları menşe yerden göçe zorlayan savaş, doğal afetler, sosyal ve ekonomik açıdan olumsuz durumlar, itici faktörler olarak değerlendirilir. Gidilecek yerlerdeki ekonomik koşulların iyi olması, emeğe ve iş gücüne olan talep, siyasal özgürlüklerin olması ise çekici faktörler olarak değerlendirilir. Ancak bu itici-çekici faktörler hem kişiden kişiye hem de göç alan-veren yerleşim yerlerinin durumuna göre farklılık göstermektedir. Lee’nin itme-çekme teorisi, bireylerin göç etmeden önce bazı rasyonel hesaplamalar yaptığına vurgu yapar. Kişi elde edeceği kayıpları ve kazanımları göz önünde bulundurarak bir tercihte bulunur. Kimilerine itici gelen faktörler, başkalarına çekici gelebilmekte ya da nötr bir etki doğurmaktadır (Göker, 2015: 53). Bu bağlamda, 2011 yılında Suriye’de yaşanan iç savaş sonrası yaşanan göç hareketine baktığımızda; yaşanan savaş ve şiddetli çatışmalarla beraber insanlar canlarını kurtarmak için farklı ülkelere ve bölgelere göç etmiştir. Bu durum, Lee’nin belirtmiş olduğu yaşanan yerdeki itici faktörlere örnektir. Savaş ve çatışmalarla beraber yaşanan kaos ortamı, insanları güvenli olan yerlere göç etmeye zorlamıştır. Bu durum, hedef ülkedeki çekici faktörlere örnek gösterilebilir. Öberg (1966), Lee’nin teorisinden yola çıkarak, Lee’nin belirtmiş olduğu faktörleri ‘sert’ ve ‘yumuşak’ faktörler şeklinde ayrıştırarak ele almıştır. Öberg, doğal afetler, kriz ve çatışmaları ‘sert’ faktörler olarak belirtmekteyken, yoksulluk, dışlanma ve işsizliği ise ‘yumuşak’ faktörler olarak ele almaktadır (Deniz ve ark. 2016: 21). Suriye’de yaşanan silahlı çatışmalar ve kaos ortamı, Öberg’in kriz ve çatışma olarak ele aldığı ‘sert’ faktörler bağlamında değerlendirilebilir.

1.2. Uluslararası Göç

Uluslararası göç/dış göç, iç göçün tersi olarak, bir ülkenin ulusal sınırları dışına yapılan göçler olarak değerlendirilir. Bu bakımdan uluslararası göç, bazı akademik çalışmalarda dış göç olarak ele alınmaktadır. Akademik çalışmalarda konunun dış göç ya da uluslararası göç olarak ele alınması, araştırma yapanların tercihlerinden kaynaklanmaktadır.

Göç ve göçmenlik, toplumlardan ayrı düşünülemez. İnsanlık tarihinin her döneminde göçler yaşanmıştır. Savaşlar, ekonominin bozulması, doğa olayları, sosyal ve politik sebeplerden dolayı göçmenler farklı bölgelere ve kıtalara göç etmiştir. Yaşanan bölgesel ve kıtalararası göçle birlikte toplumlar birbirini etkileyerek, uluslararası düzeyde bir ilişki meydana getirmiştir (Peköz, 2012: 32). İnsanlar, ülkelerinde yaşanan problemler, savaşlar, politik nedenler ya da daha iyi bir eğitim ve ekonomik kazanç için başka ülkelere göç ederler. Yapılan bu göçler, menşe ve hedef ülkelerde ciddi değişim ve etkilenmelere neden olmaktadır. Savaşların yaşandığı ülkelerde, insanlar canlarını kurtarmak için kendilerine yakın olan ülkelere kontrolsüz bir şekilde göç hareketinde bulunurlar. Yaşanan savaşla beraber gerçekleşen bu göçler, insanlara ciddi travmalar yaşatmaktadır.

Ulus devletlerarasında, politik nedenlerden ya da iş gücüne duyulan ihtiyaçtan dolayı dış göçler yaşanmaktadır. Bununla beraber insanlar, daha iyi bir eğitim ve ekonomik kazanç için doğdukları menşe ülkelerden, hedef ülkelere doğru kalıcı ya da süreli göçler yapmaktadırlar. IOM Göç Terimleri Sözlüğü, dış göçü, *“kişilerin geçici ya da daimi olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerden veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmaları”* olarak tanımlamaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 59). Burada uluslararası göçün, farklı ülkeler arasında yapılan bir insan hareketliliği olduğuna vurgu yapılmaktadır. Dış göç ya da uluslararası göç, genel olarak bir devletin ulusal sınırlarının aşılması, başka ulus devletlere yapılan göç hareketleri olarak değerlendirilir. Yapılan bu dış göçlerle beraber, göç veren ülkelerin nüfusları ve demografik yapılarında değişiklikler yaşanmaktadır. Dış göçle beraber, ülkelerin nüfuslarında meydana gelen sayısal değişim, bu ülkeleri ciddi sorunlarla karşı

karşıya getirmektedir (Özyakışır, 2013: 9). Gene dış göçle beraber, güvenlik, ekonomik, insan hakları ve sosyo-politik açıdan ciddi sorunlar meydana gelebilmektedir. Eskiden uluslararası göç, “zamansal” açıdan herhangi bir ayırım yapılmadan tanımlanırken, artık günümüzde asgari bir zaman aralığında değerlendirilmektedir. Öyle ki Birleşmiş Milletler (BM), dış göçün uluslararası bir nitelik taşıması için göç eden kişinin, göç etmiş olduğu ülkede bir yıldan fazla zaman geçirmesi gerektiğini belirtmektedir (Özyakışır, 2013: 8). Bu nedenle Birleşmiş Milletler IOM, başka bir ülkeye yapılan göçün üzerinden bir yıldan az zaman geçmiş ise bu göçü uluslararası göç kategorisinde ele almamaktadır.

Göç, her ne kadar insanlık tarihi kadar eski sayılsa da uluslararası anlamda göç, 19. yüzyılda coğrafi sınırlar üzerinde etnik ve kültürel birlik inşa eden ulus-devletlerin kurulmasıyla birlikte olgunlaşmıştır (Hammar, 1990; Akt. İçduygu ve ark. 2014: 13; Öner, 2016: 13). Uluslararası göç hareketleri, yarım yüzyıldan beri etki alanını genişleterek, farklı faktörlerle, milyonlarca insanı kapsayan ve aynı zamanda ulus kavramını sorgulayarak gelişme göstermektedir (Abadan-Unat, 2002: 3). Uluslararası göç, 1970’li yılların ortalarından itibaren küreselleşmeyle beraber bir ivme kazanmıştır. Castles ve Miller’e göre uluslararası göç, günümüzde toplumsal dönüşümlerin belirleyici unsuru hâline gelmiştir. Eski dönemlerden günümüze kadar ulus-aşırı insan hareketleri, toplumları ve devletleri şekillendirirken, bugün gelinen noktada ulus-aşırı insan hareketlerinin belirleyici özelliği; küresel, merkezi, sosyal ve ekonomik bir olgu hâline gelmesidir. Böylelikle uluslararası göç, genel anlamda göç olgusunu tanımlar duruma gelmiştir (Castles ve Miller, 2008: 5)

1.3. Zorunlu Göç

İnsanlar, savaş ya da doğa olaylarından kaynaklanan felaketler nedeniyle yaşamış olduğu yerleri terk ederek daha güvenli buldukları yerlere doğru göç ederler. Bu durum, eski zamanlardan beri devam eden bir davranış olmuştur (Hazan, 2016: 183). Günümüzde “zorunlu göç” olarak değerlendirilen göç çalışmaları, 20. yüzyılın ortalarında Hirschon (1989), Loizos (1981), Harrell-Bond (1986) ve Malkki (1995) gibi antropologlar tarafından “mülteci çalışmaları” olarak ele alınmaktaydı (Colson, 2003: 2). Ancak, zaman içinde

mülteci kelimesinin hem uluslararası siyasi alanda hem de hukuki anlamda kısıtlı bir kategori haline gelmesi nedeniyle bu kavramı daha geniş anlamda ifade etme arayışı başlamıştır. Bu arayış neticesinde son yıllarda, “mülteci çalışmaları” başlığı yerine “zorunlu göç çalışmaları” kavramı kullanılmaya başlanmıştır (Hazan, 2016: 183).

IOM, Göç Terimleri Sözlüğü (2009: 69) zorunlu göçü, “*doğal ya da insan yapımı nedenlerden dolayı içerisinde yaşama ve refaha yönelik tehditleri de içeren bir zorlama unsuru bulunan göç hareketini tanımlamak için kullanılan genel terim*” olarak açıklamaktadır. Öner (2016: 17) ise zorunlu göçün, göç yazınında uzun zamandan beri yer edindiğini ifade ederek, zorunlu göçü; insanların çatışma, doğal afetler, etnik baskılar, ekonomik ve siyasi nedenlerden dolayı yaşamış oldukları yer değişikliği olarak değerlendirir. Yaşanan bu zorunlu göçün özneleri ise sığınmacılar, mülteciler ve yerinden edilmiş kişilerdir. Savaşlar, depremler, krizler ve doğa olayları karşısında yaşanan zorunlu göçler, özellikle 20. yüzyıldan itibaren, hızlı bir şekilde artmaya başlamıştır. Bu açıdan, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (BMMYK) Haziran 2018 tarihli verilerine göre dünya üzerinde 70,8 milyon insan yerinden göç ettirmek zorunda kalmıştır. Bu sayı içinde, zulüm ve baskılardan kaçmak zorunda kalmış 25,4 milyon mülteci bulunmaktadır (UNHCR, 2018). BMMYK’ın bu verileri Öner (2016)’in belirtmiş olduğu gibi zorunlu göçün sayısal olarak ciddi şekilde arttığını ortaya koymaktadır.

Yalçın (2004: 17-18), zorunlu göçü dramatik bir durum olarak değerlendirmektedir. Otoriter rejimlerin baskıları, savaşlar ve can güvenliğini tehdit eden durumların yaşanması insanları yaşadıkları yerlerden göç etmeye zorlamaktadır. Bu bağlamda zorunlu göç iki grupta değerlendirilir. Birincisi, otoriter rejimlerin denetimi altında insanların kontrollü bir şekilde yer değiştirmesi olarak değerlendirilirken, ikincisi ise insanların savaş ve tehditlerden kaçıp izlerini kaybettirme ve başka ülkelere iltica etmeleri olarak değerlendirilir. Yalçın’ın zorunlu göç bağlamında yapmış olduğu bu tanım, Suriye’den Türkiye’ye doğru gerçekleşen göçün zorunlu bir göç olduğunu ortaya koymaktadır.

20. yüzyıl ile 21. yüzyılın ilk yarıları zorunlu göç açısından önemli yıllar olmuştur. Siyasi baskılar, savaş ve doğal afetlerden dolayı çok sayıda insan yaşamış oldukları bölgeleri terk ederek göç hareketinde bulunmuştur. Her iki dünya savaşı, soğuk savaş sonrası yaşanan olaylar, milliyetçilik akımları, devletlerin bölünmesi, terör olayları, otoriter rejimlerin baskıları, insan hakları ihlalleri ve iklim değişikliğine bağlı olarak yaşanan çevre sorunları sebebiyle insanlar yaşadıkları yerleri terk etmiştir. Yaşanılan bu olayların ortak noktası, var olan bir tehdit sebebiyle insanların kendi topraklarını terk etmeleridir (Betts, 2017: 13-14). Görüldüğü gibi zorunlu göç tarihsel süreç içerisinde insanların yaşamış oldukları yerlerde meydana gelen savaş, afetler, politik, sosyal ve kültürel bağlamda yaşanan olumsuz gelişmeler nedeniyle yaşanmaktadır.

Zorunlu göçte kişinin rızasının-iradesinin önüne geçen farklı durumlar olduğu için kişi zorunlu bir şekilde göç etme davranışı göstermektedir. Diğer göç türlerine bakıldığı zaman, bir bakıma bunların da bir zorunluluktan kaynaklandığı söylenebilir. Kişi kendi rızasıyla göç etmiş olsa bile, sonuçta onu menşe ülkeden hedef ülkeye çeken cazip fırsatlar mevcut ki bu kişi, göç etme kararı alabiliyor. Gönüllü göçlerde kişinin, mevcut durumdan daha iyi bir duruma geçme isteği olduğu için bir bakıma bu göç türünde de bir zorunluluk anlamı vardır. Ancak bu zorlama, şiddet, baskı, taciz, vs. içermemektedir (Çağlar, 2018: 36). Örneğin, zorunlu göçün tersi olarak ele aldığımız gönüllü göç ne kadar gönüllülük esaslı yapılmış olsa bile, bazı durumlarda bu göç hareketi bir zorunluluk taşımaktadır. Örneğin; bir kişi, eğitim ya da iş için uzun süreliğine başka bir şehir ya da ülkeye gitmek isteyebilir. Bu duruma yüzeysel bakıldığı zaman gönüllülük esaslı olduğu görülecektir. Ancak kişinin bulunmuş olduğu yerde imkânların yetersizliğinden dolayı, bu kişi başka yerlere göç etmektedir. Bu göç hareketinin içinde şiddet, baskı, taciz, vs. gibi durumlar bulunmamaktadır. Her ne kadar bu durum gönüllü göçükse bile imkânların yetersizliği o kişiyi başka yerlere göç etmeye zorlamaktadır.

1.4. Göçmen, Mülteci, Sığınmacı

Tarihsel süreç içerisinde insanlar farklı nedenlerden dolayı yaşamış oldukları yerleri terk ederek, başka ülkelere doğru göç etmiştir. Yaşanan bu

hareketlilik günümüzde de devam etmektedir. İnsanların yapmış oldukları göç sonucunda, gitmiş oldukları ülke açısından hangi statüyle kabul edilecekleri önemli bir konu olmuştur. Göç hareketinde bulunan göçmenler, kabul edildikleri ülke açısından mülteci, sığınmacı, vatandaş gibi statülerle kabul edilmektedir. Bunun yanında, düzenli göç bağlamında eğitim, iş vs. gibi amaçlarla başka ülkelere yapılan göçlerde mevcuttur. Ancak bu başlık altında göçmen, sığınmacı ve mülteci kavramları üzerinde durulacaktır.

Göçmen kavramı tarihsel süreç içerisinde tek bir tanımla açıklanmamış, farklı tanım ve anlamlarla ifade edilmiştir. Giray (1970)'a göre göçmen kavramı her zaman aynı anlamda kullanılmamıştır. Başta, başka ülkelere göç edip yerleşenler göçmen olarak tanımlanıyorken, daha sonra "iş bulup çalışma" kavramı da göçmen tanımına eklenmiştir. Seyahat ya da başka nedenlerle farklı ülkelere göç edenlerinde iş bulup çalışması kavram kargaşası yaratmıştır. 1924 yılında Roma'da toplanan Göçler Kongresi'nde *göçmen* kavramı, iş bulmak amacıyla yaşamış olduğu ülkeyi terk eden kişi ile bu kişinin yanına sonradan göç edenleri ifade eden kavram olarak kullanılmıştır. Daha sonra 1932 yılında Cenevre'de toplanan kongrede ise "sürekli ve geçici" göçmen ayrımı yapılarak, göç edenlerin kalacakları süre ve göç etme şekilleri dikkate alınarak bir ayrıma gidilmiştir. Birleşmiş Milletler Nüfus Komisyonu, başka bir ülke ya da bölgeye göç edenler için turistler, sürekli ve geçici göçmenler, mübadiller ve sığınanlar şeklinde ayrımlar yapmıştır (Giray, 1970: 9). Bu durum, tek bir "göçmen" tanımının olmadığını, geniş anlamda ifade edilebileceğini göstermektedir.

Uluslararası Göç Terimleri Sözlüğü, evrensel anlamda bir "göçmen" tanımının olmadığını vurgu yaparak, göç kararı alınırken zorlayıcı herhangi bir müdahaleye maruz kalınmadan, "*kişisel rahatlık*" amacıyla gerçekleştirilen ve insanların "*hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklediklerini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır*" şeklinde ifade etmiştir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 22). Thomas Fasit, göçmen kavramını, "*bir ülkeden diğerine yerleşmek amacıyla uygun bir zaman dilimi için hareket eden kişiye karşılık gelmektedir*" şeklinde belirtmiştir (Fasit, 2003: 42). Göçmenler, menşe

ülkeden hedef ülkeye doğru göç hareketini gerçekleştirirken, hangi statüyle kabul edilecekleri tartışılan bir konu olmuştur. Göçle beraber ortaya çıkan bir diğer kavram *mülteci* statüsüdür. Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi, mültecilerle ilgili hazırlanan ilk düzenlemedir. Ancak, bu sözleşmede bazı eksiklikler tespit edilmiş ve bu eksikliği gidermek amacıyla Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü hazırlanmıştır. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi’ni tamamlayan 1967 Protokolü’ne göre mülteci kavramı; “*Irkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi*” şeklinde tanımlanmıştır (GİGM, 2019). Uluslararası göç alanında kullanılan kavramlardan bir diğeri ise, *sığınmacı* kavramıdır. Uluslararası Göç Terimleri Sözlüğü (2009: 49) *sığınmacı* kavramını, “*İlgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişiler*” olarak tanımlamıştır. Mültecilerin yapmış oldukları başvurularının olumsuz olması durumunda, buldukları ülkeyi terk etme zorunluluğu doğmaktadır. Bu kişilere *insani* ya da *diğer gerekçeler* nedeniyle kalma izni verilmemişse, buldukları ülkede düzensiz göçmen konumuna düşeceklerinden dolayı sınır dışı edilebilirler.

1.5. Tarihsel Arka Plan: Suriyelilerin Türkiye’ye Göçü

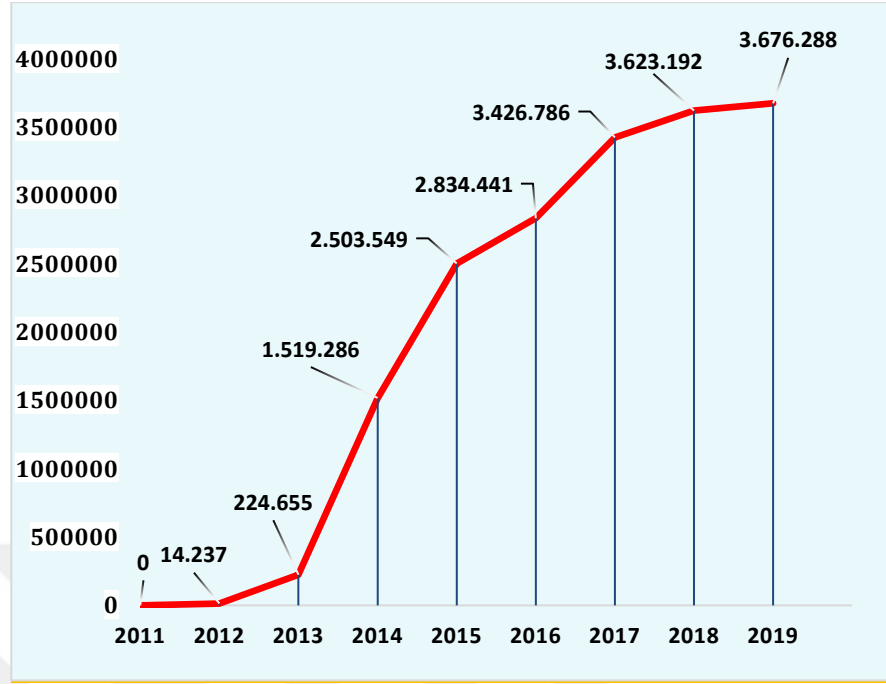
1.5.1. Suriye’den Türkiye’ye Doğru Gerçekleşen Zorunlu Göç

2011 yılında Suriye’de yaşanan rejim karşıtı gösteriler daha sonra büyük çatışmalara dönüşerek bir iç savaş hâline gelmiş ve Suriye’den komşu ülkelere doğru ciddi ve dramatik bir insan göçü başlamıştır (Erdoğan, 2018: 1). İnsanlık dramına dönüşen bu göç dalgası, başta Suriye’ye komşu olan Lübnan, Irak, Ürdün, Türkiye ve Suriye’ye yakın diğer ülkelere olmuştur. 2011 yılında

başlayan ve günümüzde de hâlâ savaş ve göçlerin yaşanmasına neden olan Suriye iç savaşı, bütün dünyanın gözü önünde, insanların canına mal olduğu, yüzbinlerce insanın öldüğü ve sakat kaldığı, milyonlarca insanın göç ettiği çok acı ve dramatik bir boyuta ulaşmıştır. Başta Türkiye olmak üzere, uluslararası toplum, Birleşmiş Milletler ve bağlı kuruluşlar, Suriye iç savaşı sonucu meydana gelen kitlesel göç hareketini kontrol altında tutmayı, kayıpların daha fazla yaşanmaması için çeşitli adımlar atmıştır.

Türkiye coğrafi olarak Suriye'ye komşu ülke olmasından dolayı Suriye'de meydana gelen savaş ve şiddetli çatışmalardan sonra, kitlesel göçlerin büyük bir bölümü Türkiye sınırına dayanmıştır. 2011 yılından 2019 yılına kadar, Suriye'de yaşanan savaş sonrası ülkelerini terk ederek, Türkiye'ye zorunlu bir şekilde göç eden Suriyelilerin sayısı, milyonları geçmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün (GİGM, 2019) 16.10.2019 tarihli güncel verilerine göre, Türkiye'de geçici koruma kapsamında toplam 3 milyon 676 bin 288 Suriyeli bulunmaktadır. Geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyelilerin sayısı 63 bin 13 kişidir. Geçici barınma merkezlerinin dışında ise 3 milyon 613 bin 275 kişi yaşamaktadır. Türkiye, Suriye'den gelen göçü karşılamak için sınıra yakın illerde geçici barınma merkezleri kurmuştur. Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK) 2018 tarihli Türkiye'deki Suriyeliler başlıklı özel raporunda 11.12.2017 tarihi itibarıyla Geçici Barınma Merkezlerinde kalan Suriyeli sayısını 228.546 olarak açıklanmış ve Suriyelilerin barındığı GBM sayısı ise 22 olarak belirtilmiştir. Ancak 2019 yılına gelindiğinde hizmet veren GBM'lerin sayısında bir azalma görülmüştür. Öyle ki GİGM'in 16.10.2019 tarihli güncel verilerine göre Türkiye'de sığınmacılara hizmet veren 7 adet GBM'nin olduğu ve bu merkezlerde kalan Suriyeli sayısı ise 63 bin 13 kişi olarak açıklanmıştır. Bu barınma merkezleri ve merkezlerde kalan kişi sayısı şu şekildedir; Adana'da Sarıçam GBM (19 bin 246 kişi), Kilis'te Elbeyli GBM (8 bin 530 kişi), Kahramanmaraş'ta Merkez GBM (10 bin 857 kişi), Hatay'da Altınözü GBM (2 bin 677 kişi), Yayladağı GBM (4 bin 334 kişi), Apaydın GBM (4 bin 114 kişi) ve Osmaniye Cevdetiye GBM'de (13 bin 255 kişi) yaşamaktadır.

Şekil 1. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler.

Kaynak: (GİGM, Ekim 2019)

Yukarıdaki şekilde de görüldüğü gibi (Şekil 2) 2011-2019 yılları arasında Suriye’de meydana gelen iç savaştan dolayı ülkelerini terk ederek başka ülkelere sığınmak zorunda kalan Suriyelilerin 3 buçuk milyondan daha fazlasının Türkiye’ye sığınması, Türkiye’nin olağanüstü şekilde bir göç dalgasına maruz kaldığını göstermektedir. İlk olarak Türkiye’ye doğru yaşanan göçü kontrol altına almak ve insani yardımlar için kurulan kamplar ve barınma merkezleri gelen göçmen kitlesine hizmet vermeye başlamış ancak kamplarda kalanlardan çok daha fazla göçmen, Türkiye’nin çeşitli illerine dağılarak yaşamaya başlamıştır. Çünkü yapılan kamp ve barınma merkezlerinin, bu denli büyük bir göç kitlesine hizmet vermesi neredeyse imkânsız bir hâle gelmiştir. Kamplarda kalanların dışında, yani 3 milyonun üstünde bir göçmen kitlesi Geçici Koruma Statüsü adı altında Türkiye’nin farklı bölgelerine ve illerine dağılıp yerel halk ile birlikte yaşamaya başlamıştır.

Türkiye’ye göç eden geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin büyük çoğunluğunun barınma merkezlerinin dışında yaşadığı ve resmi kayıtlara göre en çok Suriyeli göçmenin yaşadığı il 549 bin 405 kişi ile İstanbul olmuştur.

İstanbul'dan sonra sırasıyla 451 bin 466 kişi ile Gaziantep, 440 bin 563 kişi ile Hatay, 428 bin 929 kişi ile Şanlıurfa, 239 bin 518 kişi ile Adana, 204 bin 291 kişi ile Mersin, 177 bin 229 kişi ile Bursa, 146 bin 818 kişi ile İzmir, 116 bin 749 kişi ile Kilis ve 109 bin 679 kişi ile Konya, Türkiye'de ilk 10 sırada en çok Suriyeli mülteciyi barındıran iller olmuştur. Bu çalışmanın yapıldığı il olan Kocaeli'de ise 55 bin 792 Suriyeli bulunmaktadır (GİGM, 2019).

Göçe neden olan olaylar ve yaşanan göç süreci kadar, göç sonrası durumda önemlidir. Kimlikleri, dilleri, dinleri, kültürleri, renkleri, örf ve âdetleri farklı olan insanların daha önce tanımadıkları ya da yabancıları oldukları başka bir toplumun içinde yaşamaya başlaması, sosyolojik açıdan incelenmesi gereken bir durumdur. Göç; kadınları, erkekleri, çocukları, gençleri, yaşlıları kısaca bir toplumda yaşayan herkesi etkilemektedir. Suriye'den başka ülkelere ve Türkiye'ye yapılan göç belli bir toplumsal kesimi, etnisiteyi, kültürü ya da belli bir dini inanca sahip bir grubu göçe zorlamamıştır. Yaşanan bu savaş, kitlesel olarak aileleri ve toplumun her kesimini göç ettirmeye zorlamıştır.

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi (Tablo 1) GİGM'in 16.10.2019 tarihli güncel verilerine göre Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin yaş dağılımlarına bakıldığında zaman, nüfusun büyük çoğunluğunun çocuk ve gençlerden oluştuğu görülmektedir. 0-4 yaş aralığında 565 bin 929 çocuğun bulunması, Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin doğum oranlarının yüksek olduğunu göstermektedir. 5-9 yaş aralığında 495 bin 157 çocuk, 10-14 yaş aralığında 385 bin 53 çocuk, 15-18 yaş aralığında 275 bin 578 çocuk bulunmaktadır. 0-18 yaş aralığında ise toplam 1 milyon 721 bin 717 çocuk bulunmaktadır. 19-49 yaş aralığında ise 1 milyon 679 bin 112 mültecinin olduğu görülmektedir. Çocuk, genç ve çalışabilecek yaşta bu kadar çok Suriyelinin bulunması ciddi eğitim, sağlık, barınma, iş ve istihdam sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Yine aşağıdaki tabloda (Tablo 1), 50 ve üstü yaş aralığında toplam 275 bin 459 kişi bulunmaktadır. Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin cinsiyet dağılımları incelendiğinde, 1 milyon 992 bin 622'sinin erkek, 1 milyon 683 bin 666'sının ise kadın olduğu görülmektedir (GİGM, 2019).

Tablo 1. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı.

YAŞ	KADIN	ERKEK	TOPLAM
TOPLAM	1.992.622	1683.666	3.676.288
0-4	292.613	273.316	565.929
5-9	254.997	240.160	495.157
10-14	199.978	185.075	385.053
15-18	151.836	123.742	275.578
19-24	323.874	230.556	554.430
25-29	206.665	146.626	353.291
30-34	169.526	124.315	293.841
35-39	119.660	94.657	214.317
40-44	78.660	69.972	148.853
45-49	58.483	55.897	114.380
50-54	47.277	45.405	92.682
55-59	32.889	33.304	66.193
60-64	22.969	23.746	46.715
65-69	15.052	15.758	30.810
70-74	8.463	9.146	17.609
75-79	4.702	5.912	10.614
80-84	2.599	3.266	5.8865
85-89	1.403	1.872	3.275
90+	755	941	1.696

Kaynak: (GİGM, Ekim 2019)

Kendi ülkeleri yaşanamaz hâle gelen çok sayıda Suriyeli kadın, erkek, çocuk ve yaşlı birey göç etmek zorunda kalmıştır. Yukarıdaki tabloda (Tablo 1) görüldüğü gibi milyonlarca kadın ve erkek Suriye’den göç ederek Türkiye toplumuna dahil olmuştur. Yeni doğanlarla beraber Türkiye’de 1,5 milyondan fazla Suriyeli çocuğun bulunması ciddi sağlık, eğitim ve barınma gibi sorunlarını beraberinde getirmektedir. Bu sayı içinde refakatsiz ve korunmasız çocuklar yer almaktadır.

1.5.2. Suriyelilerin Hukuki Statüsü

Uluslararası hukuk açısından sığınmacı ve mültecilerle ilgili yasal zemin, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve bunu tamamlayan Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü’ne dayanmaktadır (Erdoğan, 2018: 43-44). Türkiye, mültecilerin hukuki durumuyla

ilgili olan 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin hazırlanış sürecinde bulunmuş ve bu sözleşmeyi imzalayan ülkelerden biri olmuştur. Ancak Türkiye, *coğrafi çekince* gerekçesiyle sadece Avrupa ülkelerinden gelenleri *mülteci* olarak kabul etmiştir. Avrupa ülkeleri dışından gelenleri *coğrafi çekince*den dolayı *mülteci* olarak kabul etmemiştir. Avrupa ülkeleri dışından gelenleri *sığınmacı* olarak kabul etmiştir (Kirişçi ve Karaca, 2015: 297-299). Türkiye, Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde çıkarılan 1967 Protokolü'nü, 1968 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla kabul etmiş ve 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki *coğrafi sınırlama* tutumunu devam ettirmiştir (Erdoğan, 2015: 45). Orta Doğu'da yaşanan iç savaşlar, İran-İrak Savaşı (1988-1991) ve Körfez Savaşı (1990-1991) sonucunda Türkiye'ye doğru sığınmacı göçleri yaşanmıştır. Yaşanan bu gelişmeler karşısında, 1994 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla hazırlanan "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"¹, Türkiye'de sığınma ve iltica konularında hazırlanan ilk iç hukuk metni olarak kabul edilmektedir. Bu yönetmelik, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü çerçevesinde hazırlanmıştır (Kirişçi ve Karaca, 2015: 300).

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ve 31 Ocak 1967 tarihli Protokol çerçevesinde hazırlanan 1994 yönetmeliği, yabancıların iltica süreçlerinde yaşanan bazı sorunlar ve iltica müracaatlarının 10 gün ile sınırlı tutulması hükmü, yönetmeliğin uygulanmasında bazı aksamalara neden olmuştur. Bu yönetmelikte yaşanan aksaklıkları gidermek için 2006 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla, "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte

¹Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. *Resmî Gazete*: 30/11/1994 No: 22127. Bu yönetmeliğin bazı maddeleri 27.01.2006 tarih ve 2006/9938 sayılı Yönetmelik ile değiştirilmiştir.

Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik² çıkarılarak, başvuruların “gecikmeden” ve “makul olan en kısa süre içerisinde” yapılması ve başvuru yapmayanların, “başvuru yapmama nedenlerini açıklama gerekliliği” hükmü getirilmişti (Bozbeyoğlu, 2015: 69-70).

2011 yılından 2019 yılına kadar 3,5 milyondan fazla Suriyeli sığınmacı Türkiye’ye kitlesel olarak göç etmiştir. Bu göç, Türkiye’nin tecrübe ettiği ilk sığınmacı/mülteci akını olmamakla beraber, daha önce 1989 yılında Bulgaristan’da komünizmin çöküşünden önce, Türk ve Pomak 300 binden fazla insan Türkiye’ye göç etmek zorunda kalmıştı. Bunun yanında 1991 yılında Irak’ta Saddam Hüseyin’in zulmünden kaçarak Türkiye’ye geçen ve çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu yarım milyon Iraklı Türkiye’ye sığınmıştır. Ancak Türkiye sınırına doğru gerçekleşen göçlerin en kapsamlısı, 2011 yılında Beşer Esad yönetimi ve muhalifler arasında yaşanan şiddetli çatışmalardan sonra Suriye’den Türkiye’ye doğru gerçekleşen kitlesel göçtür. Yaşanan bu göç karşısında Türkiye tarafından Suriyelilere “açık kapı” politikası izlenerek Suriye’den gelen göçü kontrol altında tutmak ve sığınmacıların konaklaması için sınır illerinde GBM’ler kuruldu. Ancak, süreç içerisinde göçün artmasıyla beraber, GBM’ler yaşanan bu göç hareketini karşılayamaz hâle geldi. Türkiye, başta bu göç dalgasını tek başına kontrol altında tutmaya çalışmış, ancak artan sığınmacı sayısı ve göçün getirdiği maddi yük karşısında, 2012 yılında uluslararası camiadan yardım istemek zorunda kalmıştır. Ne var ki Türkiye bu konuda uluslararası camiadan beklenen yardımı alamamıştır (Kirişçi ve Karaca, 2015: 297-298).

Son yıllarda Türkiye sınırlarına doğru yaşanan kitlesel göçler karşısında, 04.04.2013 tarih ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) 11.04.2013 tarihinde 28615 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış ve bazı düzenlemeler ile birlikte bir yıl sonra yürürlüğe girmiştir. Bu kanun

²Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 27 Ocak 2006 tarih ve 2006/9938 sayılı *Resmi Gazete*.

kapsamında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) kurulmuştur (Erdoğan, 2015: 50). YUKK'la beraber, Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1994 Yönetmeliği kapsamındaki *coğrafi çekincesi* bu kanunda da devam etmiştir. Ancak YUKK'la beraber *mülteci*, *şartlı mülteci*, *geçici koruma* ve *ikincil koruma* gibi terimler bu kanunda yer almıştır. YUKK'un 61. maddesinde de sadece Avrupa'dan gelenler *mülteci* olarak kabul edilmiş ve daha önceki mevzuatta kullanılan *sığınmacı* kavramı yerine, *şartlı mülteci* kavramı kullanılmıştır (Bozbeyoğlu, 2015: 70; Erdoğan, 2015: 51). YUKK 61. madde 'ye göre *mülteci* kavramı şu şekilde tanımlanmıştır;

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir” (YUKK, Md. 61).

Görüldüğü gibi YUKK'la beraber Türkiye'nin eski mevzuatında yer alan *coğrafi çekincesi* bu kanunda da korunmuştur. YUKK 62. maddeye göre *şartlı mülteci* kavramını ise şu şekilde belirtmektedir;

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir” (YUKK, Md. 62).

62. maddenin 61. maddeden farkı, *şartlı mültecilerin* Avrupa ülkelerinin dışında gelmeleri ve maddenin sonunda geçen “*üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir*” hükmünün yer almasıdır. YUKK’da yer alan *ikincil koruma* kavramı bu kanunda yer alan bir başka yeni düzenlemedir. Bu kanunda *ikincil koruma* kavramı şu şekilde ifade edilmiştir;

“Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir”(YUKK, Md. 63).

İkincil koruma statüsü, *şartlı mülteci* ve *mülteci* statüleri dışında kalanların menşe ülkelerine geri gönderildiklerinde işkenceden korunması ve can güvenliklerinin sağlanması için hazırlanmıştır. Suriye’de yaşanan iç savaş sonucu ülkelerini terk ederek Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin hukuki statüleriyle ilgili, 22.10.2014 tarihinde YUKK kapsamında Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılmıştır. Yönetmeliğe göre;

“Geçici koruma: Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma” (Madde 3-f).

Geçici Koruma Yönetmeliği 11. Bölüm Geçici Madde-1(1)’de Suriyeli sığınmacılar için şu açıklama yer almaktadır:

“28.04.2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti’nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti’nden kitlesel

veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınırlar. Geçici korumanın uygulandığı süre içinde, bireysel uluslararası koruma başvuruları işleme konulmaz” (GİGM, 2019).

YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği’nde yapılan düzenlemelerle Suriyeliler “geçici koruma altına” alınarak, coğrafi çekinceden dolayı “mülteci” olarak kabul edilmemişlerdir. Yönetmeliğin 21. maddesi, geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin kayıt altına alınmalarında uygulanacak iş ve işlemleri açıklamaktadır. Bu maddeye göre kayıt altına alınacakların işlemleri, gizlilik esasına bağlı olup, adres kayıt sistemine göre kayıt işlemleri yapılır. Kayıt işlemleri yapılanlara aynı yönetmeliğin 22. maddesinde belirtilen esaslar çerçevesinde ‘Geçici Kimlik Kartı’ verilir.

Yönetmelikte kadın ve çocuklar hakkından bazı özel korunma önlemlerinden bahsetmektedir. Yönetmelik kapsamında yapılacak olan düzenlemelerde çocuğun yüksek yararının gözetilerek başta refakatsiz çocuklar olmak üzere özel ihtiyaç sahibi olan kişilere öncelik verilmesi gerektiği belirtilmiştir (Erdoğan, 2018: 56). 2011 yılında Suriye’den yaşanan savaş sonucunda Türkiye’ye sığınan Suriyelilere geçici koruma statüsü verilmesi, ülkeye giriş yapmaları ve kabul edilmeleri açısından kolaylık sağlamıştır. Ancak, coğrafi çekinceden dolayı Suriyelilere *mülteci* statüsü verilmemiştir. Hukuki statüde geçen kavramların yanında, Suriyeliler hakkında *misafir* kavramı da kullanılmaktadır. Ancak misafir kavramı hukuki bir kavram olmayıp değişken bir kavramdır. Savaşın başlarında Suriyeliler *misafir* olarak görülmüş ve savaş bittiğinde tekrar ülkelerine geri gidecekleri varsayılmıştır. Geline nokta Suriye’de savaşın hâlâ devam ettiği, istikrarın sağlanamadığı ve göçe neden olan çatışmaların devam ettiğine tanıklık etmekteyiz. Bu açıdan *misafir* kavramı ilerleyen süreç içinde problemlili bir kavram hâline gelmektedir. Çünkü *misafir* kavramı geçicilik anlamı taşıyan bir kavramdır ve ev sahibinin misafire gösterdiği muameleye göre durum şekillenmektedir. Suriye’de yaşanan savaşın uzaması Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin geri gitmelerine engel olmaktadır.

Savaşın uzamasından dolayı geri gidemeyen Suriyeliler, çeşitli iş kollarında çalışmaya başlamış ve yerel halkla ilişki kurmuştur. Bu süreçte yaşanan bazı olumsuz gelişmeler, Suriyelilere karşı kin ve nefret söylemine dönüşmüştür.

Geçici koruma statüsünün mültecilik statüsünden farklı avantaj ve dezavantajlarının olduğu görülmektedir. Suriyeli mülteciler uluslararası alanda mülteci statüsü ile kabul edilirken, Türkiye coğrafi çekinceye dolayı Suriyeli mültecileri özel bir statü olan geçici koruma kapsamında değerlendirmiştir. Bu durumdan kaynaklı bazen kavram karışıklığı yaşanmaktadır. Uluslararası kuruluşlar ve çok sayıda ülke Suriyelileri mülteci statüsü kapsamında kabul etmektedir. Bu çalışmada kavram karışıklığı yaşanmaması adına hem uluslararası hem de iç hukuk bağlamında ortak bir dil oluşturabilmek adına mülteci kavramı kullanılmıştır. Kullanılan bu kavram hukuki bir kavramdan ziyade sosyolojik anlamda kullanılmıştır.

1.5.3. Toplumsal Kabul ve Uyum Bağlamında Suriyeliler

2011 yılında yaşanan savaş nedeniyle Suriye'den komşu ülkelere doğru kitlesel göçler yaşanmaya başlamış ve 29.04.2011 tarihinde Hatay Yayladağı ilçesinden yaklaşık 250 kişilik bir grup Türkiye'ye giriş yapmış ve süreç içerisinde sınır illerine doğru buna benzer göçler yaşanmıştır (Karaca, 2015: 36). Türkiye, Suriye'den gelen sığınmacıları karşılamak ve bu göçü kontrol altında tutmak için sınır illerinde GBM'ler kurmuştur. Ancak birkaç yıl içinde Türkiye'ye doğru gerçekleşen kitlesel göçlerle beraber Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin sayısı milyonları bulmuş ve 2019 yılına gelindiğinde bu sayı 3,5 milyonu geçmiştir.

Suriye'den Türkiye'ye doğru gerçekleşen göçün sayısal olarak artması, göç, mülteci ve sığınmacı gibi konuların Türkiye gündeminde tartışılmasına neden olmuştur. Türkiye'ye doğru gerçekleşen göçün her geçen gün artarak devam etmesi, sosyal, siyasal ve ekonomik açıdan çok ciddi sorunları da beraberinde getirmiştir. Göçler, iradi veya zorunlu bir şekilde yaşanmaktadır. Yaşanan bu göçlerin sayısal büyüklüğü, göçün etki boyutunda önemli bir unsur hâline gelmektedir. Uzun bir zaman diliminde bireysel ya da küçük çaplı

yaşanan göçlerle, kısa bir zaman dilimi içinde büyük ve kitlesel olarak yaşanan göçlerin etkileme boyutu ve sonuçları birbirinden farklılık göstermektedir. Dolayısıyla siyasal iktidarlar yaşanan kitlesel göçleri kontrol altına almakta zorlanmakta ve bu nedenle sosyal, siyasal ve mekânsal olarak birçok sorun ortaya çıkmaktadır (Li, Firieze, 2012: 5-8; Akt. Ekinci ve Tuncel, 2015: 14). Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen zorunlu göçü bu bağlamda ele aldığımız zaman, yaşanan göçün rakamsal olarak büyük olması, beraberinde ciddi sorunlar doğurmuştur. Yapılan araştırmalarda, Suriyelilerin toplumsal etkileri boyutunda risk ve tehditlerin fırsatlardan daha fazla olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu risk ve tehditler kendi içerisinde toplumsal tehdit algıları, kişisel tehdit algıları, kente yönelik tehdit algıları ve Suriyelilere yönelik tehditler şeklinde çeşitli risk grupları olarak ortaya çıkmaktadır (Tunç, 2015: 45).

Suriye'den gelen göçü kontrol altında tutmak ve barınma sorununu gidermek için kurulan GBM'lerde kalan Suriyeli sayısında son zamanlarda ciddi anlamda bir düşüş olmuştur. GİGM'in 16.10.2019 tarihli güncel verilerine göre kamplarda kalan Suriyeli sayısı sadece 63 bin 13 kişi iken GBM'ler dışında Türkiye'nin farklı illerinde yaşayan Suriyeli sayısı 3 milyon 613 bin 275 kişi olarak açıklanmıştır. Suriyelilerin kamp dışına çıkarak yerel halkla birlikte yaşamaya başlaması, yerel halkla önemli etkileşimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Yerel halkla yaşamaya başlayan Suriyeliler, yasal ve sürekli olmasa bile çalışma hayatına başlamış ve hayatlarını idame etme arayışı içine girmişlerdir. Kamp dışına çıkan Suriyeliler genellikle farklı illerde yaşayan akraba ya da tanıdıklarının yanına gitmektedir. İlk başlarda bu tanıdıklarının yardımlarıyla geçinmeye çalışan Suriyeliler daha sonra iş bulup kendi imkânlarını yaratmaktadırlar (Erdoğan, 2018: 37). Kamp dışına çıkanlar başta metropol şehirleri olmak üzere Türkiye'nin tamamına dağılmışlardır. Suriyeliler, genellikle kenar mahallelerde, derme çatma evlerde ve baraka gibi mekânlarda yaşamlarını devam ettirmekte ve kiraların yüksek olmasından dolayı birkaç aile birlikte kalabalık bir şekilde yaşamak zorunda kalmaktadırlar (Doğanay ve Keneş, 2016: 145; Şimşek, 2018: 379). Kamp dışına çıkıp farklı şehirlere yerel halkla birlikte yaşamaya başlayan Suriyeliler, çevreye uyum,

toplumla bütünleşme, sosyal hayata katılma, yabancılaşma ve dışlanma gibi problemlerle karşı karşıya gelmektedir.

Yaşanan savaş nedeniyle Suriye'den Türkiye'ye göç eden mülteciler yerel halk tarafından misafirperver bir yaklaşımla karşılanmış ve toplumsal kabul bağlamında olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Ancak, süreç içerisinde yaşanan göçün sayısal olarak artış göstermesi, yerleşik toplumun yararlandığı temel hizmetlerin aksaması, ekonomik kayıplar, işsizlik, kira artışları, ticari kayıplar ve güvenlik endişelerini de beraberinde getirmiştir. Bu durum, yerel halkın Suriyelilere karşı yaklaşımlarının değişmesine ve yerel halk ile Suriyeliler arasında yaşanabilecek çatışma, yabancı düşmanlığı ve sosyal dışlanmayı görünür kılmıştır (Erdoğan, 2018: 22-23). Geline süreçte Suriyelilerin entegrasyonu tartışılır hâle gelmiş ve bu konuda çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Daha önce yapılan araştırmalara bakıldığında zaman Suriyelilere karşı toplumsal kabulün olduğu görülmektedir. Ancak savaşın uzaması ve şartların değişmesiyle birlikte toplumsal kabul bağlamında bazı kırılmalar yaşanmıştır. Medya ve bazı araştırmalara yansıdığı kadarıyla Türkiye'nin bazı illerinde Suriyelilere karşı oluşan olumsuz algı, Suriyelilerin istenmediğini ve artık misafir olarak görülmediklerini ortaya koymaktadır. Onlar hakkında oluşan bu algı, toplumsal kabul ve uyum süreçlerinin istenilen düzeyde olmadığını göstermektedir.

Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırma Merkezi (HÜGO) araştırmacıları ve Murat Erdoğan (2018) tarafından 2014 yılında hazırlanan ve daha sonra kitaplaştırılan *'Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum'* adlı araştırmaya göre Türkiye toplumunun Suriyelilerin toplumsal kabulü konusunda özverili davrandıklarını ancak bu durumun sürdürülebilir olması konusunda endişelerin olduğunu ortaya koymuştur. Yerel halk belli bir noktadan sonra Suriyelilerin ya geri gitmelerini ya da barınma merkezlerine yerleştirilmelerini istemektedir. Yerel halkın Türkiye'de çok sayıda ihtiyaç sahibi varken kaynakların Suriyelilere harcanmasına karşı çıktıkları sonucuna ulaşılmıştır. Gene araştırmaya göre Suriyelilerin sağlık, eğitim, barınma, istihdam ve sosyal uyum gibi konularda problem çıkarttıkları ve onlara yapılan hizmetlere karşılık yeterince müteşekkir davranmadıkları yerel halk tarafından

dile getirilmiştir. Suriyelilerin yerel halkla yaşamaya başlamasıyla birlikte yükselen kiralar, ucuz işçilik ve Suriyeli genç kadınların yerel ve bölge kadınlarında yarattığı tedirginlik sorunların başında gelmektedir. Misafirlik kavramı başta bir empatiyi ve kabullenmeyi temsil etse bile savaşın uzaması ve Suriyelilerin yerleşik hâle gelmesiyle beraber misafir kavramının bir dışlama ve sınırlama nitelenmesine dönüştüğü görülmüştür. Suriyelilerinde kendilerine “*misafir*” denilmesine rahatsız oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularına göre Suriyelilerin %86’sının kamp dışında yerel halkla birlikte yaşadığı “*misafir*” ve “*geçici koruma altındakiler*” gibi kavramların bu durum karşısında yetersiz kaldığı, göçün çok boyutlu hâle gelmesiyle birlikte toplumsal kabul ve uyumun olumsuz etkilenme riskinin olabileceğine vurgu yapılmaktadır (Erdoğan, 2018: 181-182). Yine araştırmaya göre geçicilik stratejisinin yanında kalıcılık stratejisinin de düşünülerek yerel halkın bu konuda hazırlanması konusunda çalışmaların yapılmasına ve gerekli adımların atılması için çeşitli politikaların geliştirilmesine dikkat çekilmiştir. Toplumsal kabulün yüksek düzeyde sağlanması için bu adımın atılması gerektiği aksi takdirde toplumdaki huzursuzluk ve mesafeli yaklaşımın olumsuz bir tavra dönüşeceğine bu nedenle de yabancı düşmanlığının doğabileceğine vurgu yapılmaktadır (Erdoğan, 2018: 201).

Yapılan araştırmalara ve medyada çıkan haberle bakıldığı zaman Suriyelilerin başlarda “*misafir*” olarak görüldüğü ve Türkiye toplumunun misafirperver bir şekilde bu göçmenleri kabul ettiği, ancak geçen süre zarfında savaşın uzaması ve Türkiye’ye göç eden Suriyelilerin sayısının 3,5 milyonu geçmesi toplumda bazı olumsuz algıların oluşmasına neden olmuştur. Savaşın uzamasıyla birlikte Suriyeli mülteciler yerel halkla birlikte yaşamaya başlamış ve yaşanan bu gelişme yerel halkta bazı rahatsızlıklara neden olmuştur.

2. BÖLÜM

2.1. KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİK VE ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK

Günümüzde tekdüze bir toplum yapısından bahsetmek oldukça zordur. Küreselleşmeyle beraber toplumlar, hızlı değişim süreçleri yaşamaktadır. Kültürel anlamda bu değişimlere neden olan olgulardan biri de göç olgusudur. Hem küresel politikalar hem de göçmen hareketleriyle birlikte, farklı kültürler birbirleriyle etkileşim içine girmektedir. Yaşanan bu etkileşim karşısında, çokkültürlü toplum yapıları meydana gelmektedir. Çokkültürlülüğü başta kendilerine tehdit olarak gören ulus-devletler, günümüzde post modern dünya tasarımının farklılıklardan yana tavır almasıyla beraber, kültürel çeşitliliğe doğru eğilim göstermiştir.

2.1.1. Kültürel Çeşitlilik

Kültür, kuşaklar arası aktarılan bilgi birikimi, davranışlar, inanç, sanat, ahlak, yasalar, görenekler ve bütünleşmiş davranış örüntüleridir. Kültür, bazen bilerek bazen de farkında olmadan başkalarından aldıklarımız ve öğrendiklerimizdir. Kültür kavramı aynı zamanda karmaşık bir yapıdır. Kültür konusunu ele alırken, “kültürel görelilik” ilkesini de gözden kaçırmamak gerekir. Çünkü her toplumun kendine ait bir kültürü ve kültür oluşturma biçimi vardır. Başka kültürleri kendi ölçütlerimize göre değerlendiremeyiz. Bir kültürdeki insan davranışlarını anlamak veya tartışmak, ancak o kültür içinde ifade edilen kavram ve sayıtlar üzerinden değerlendirilebilir. Çünkü bir kültürde ifade edilen kavramlar, kendi kültürümüzde başka anlamlara ifade edilebilir. Kültürün var olabilmesi için topluluk yaşamının olması gerekmektedir. Aynı toplum içinde yer alan diğer bireylerle sosyal bir grup oluşturduğumuz zaman, kendi kültürümüzün bütün öğelerini elde etmiş oluruz (Wells, 1994: 43-45).

Parekh'e göre kültür ve toplum birbirinden ayrı düşünülemez. Toplum, bir grup insan arasında meydana gelen ilişkinin yapısıyla ilgiliyken, kültür ise meydana gelen bu ilişkinin içeriği ve onları meşrulaştıran ilkelerle ilgilidir (Parekh, 2002: 188). Ayrıca Parekh (2002)'e göre bir toplumun kültürü, o

toplumun ekonomik, politik ve diğerkurumlarıyla yakından ilişkilidir. Kültür ve kurumlar birbirlerini etkileyerek ilerler. Kültür, ekonomik, politik ve diğerkurumları biçimlendirirken aynı zamanda bu kurumlar tarafından biçimlendirilir. Hiçbir kültür, kendisini oluşturan inanç ve adetlerin doğası yüzünden sistematik ve durağan kalmaz, sürekli hareket hâindedir. Kültür, edilgen bir miras olmamakla beraber, etkili bir şekilde anlam yaratma sürecidir; sabit olmayan, sürekli tanımlanan ve yapılandırılmıştır (Parekh, 2002: 194-196). Kültür, bir toplumun üyeleri arasında anlam üretimidir. Bu anlam üretimi, grup üyeleri arasında karşılıklı değış tokuşla sağlanır. Kültür, kavramlar, simgeler, duygular, fikirler, bağılıklar ve hislerle ilgilidir (Hall, 2017: 9). Kültürler, birbirleri arasında karşılıklı alış-veriş içerisindedir. Kültürlerin birbirlerinden etkilenmediğini söylemek oldukça zordur. Küreselleşmeyle beraber, kültürel çeşitlilik ve kültürel etkileşim hız kazanmıştır (Parekh, 2002: 209). Süreç içerisinde farklı kültürlerin birbirlerine katkıları olmuştur. Farklı kültürler birbirlerinin düşünce ufkunu açar ve birbirlerini tamamlarlar. Kültürel çeşitlilik eldeki seçeneklerin yelpazesini genişletir ve seçim özgürlüğünü artırır. Bir toplumdaki geniş ve baskın kültür, asimilasyoncu bir politika izleyip sadece kendisine uyanları ödüllendiriyorsa, diğerkültürlerin üyeleri bu durum karşısında kendi kültürlerine sahip çıkamaz hâle gelecek ve kendi kültürel isteklerinden yoksun kalacaklardır. Bu nedenle kültürel çeşitlilik yok olma noktasına gelecektir. Bir toplum, farklılıklara saygı duymayı, azınlıkların özgüvenini geliştirmeyi, ihtiyaç duyanlara ek kaynak sağlamayı ve bu hakkı kullanma için zemin hazırlamalıdır. Geniş toplum, kültürel çeşitliliğin kendi yararına olduğuna ikna edilmedikçe, asimilasyoncu güdüsünü dizginleyemez hâle gelecektir. Kültürel çeşitlilik, farklı fikir ve yaşam biçimleri arasında bir rekabet ortamını teşvik eder ve içlerinden birinin egemen hâle gelmesini engelleyerek, yeni gerçeklerin ortaya çıkmasının zeminini oluşturur. Kültürel çeşitlilik, insan özgürlüğünün önemli bir şartı ve bileşenidir (Parekh, 2002: 212-214).

2.1.2.Çokkültürlülük

Asimilasyonun imkânsız hâle gelmesi, çokkültürlü politikaların gelişimini etkilemiştir. Çokkültürlülük kavramı ile çokkültürcülük kavramı

birbirinden farklı kavramlar olup, bu kavramları birbirinden ayrı iki farklı kavram olarak değerlendirmek gerekir. Çokkültürlülük bir durumu ifade ederken, çokkültürcülük ise bir siyasaı temsil eder. Toplumlar, süreç içinde çokkültürlü bir toplum yapısı şeklinde gelişme gösterirken, çokkültürcülük kavramının benimsenmesi oldukça yenidir. Çokkültürcülük, ulus-devletle ilgili bir kavram olup, ulus-devletlerin geliştirmiş olduğu bir entegrasyon politikası ve birlikte yaşama tasarımı olarak değerlendirilir (Göker, 2015: 149).

Çokkültürlülük, bir ulus devlet içinde, ayrı kültürlere sahip farklı toplulukların bir arada ve eşit imkânlarla sahip bir şekilde yaşayabilme kapasitesi olarak ifade edilir. Kültürel farklılık, çokkültürlülüğün odak noktasıdır. Ayrıca, buradaki kültürel farklılık, aynı devlet içinde yaşayan insanlara ait bir farklılığı ifade eder (Say, 2013: 138-139). Çokkültürlülük, kamusal alanda farklı kültürlerin adil olarak temsil edilmesidir. Çokkültürlülük farklı kültürlerin barışçıl bir şekilde bir arada olmasını gerektirir. Bu açıdan çokkültürlülük, vatandaşlık, devlet politikaları, okul, iş ve medya alanlarıyla ilgilidir (Doytcheva, 2016: 12).

Doytcheva' ya göre (Doytcheva, 2009: 15; Akt. Say, 2013: 141) çokkültürlülük kavramı, 1941 yılında İngilizcede eski ulusçulukların bir anlam taşımadığı, önyargısız ve bağımsız bireylerden oluşan kozmopolit bir toplumu nitelendirme olarak ele alınmıştır. 1970'li yıllarla beraber yaygınlaşan bu kavram, devlet düzeyinde Kanada ve Avustralya'da kültürel çeşitliliği teşvik edici devlet politikalarının adı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Azınlıkların bir toplum içinde kendi yaşam kültürlerini sürdürme ve yayma hakkı vardır. Bu hakkın ellerinden alınması, savunulamaz bir davranıştır. Aynı zamanda bu haklarının ellerinden alınması, onları direnmeye sevk eder. Bir toplum tamamıyla homojen ve birleşmiş bir yapıda değildir. Toplum, bölgelere, sınıflara, dinlere göre farklılıklar gösterir. Bazen de birbirleriyle çatışan standartlardan oluşur ve farklı yorumlar çıkarılabilecek adetleri içerisinde barındırır (Parekh, 2002: 251-253). Göçle beraber farklı ülkelere göç eden göçmen grupları, yerleştikleri ülkede kültürel çoğulculuk adına önemli gelişmelere imza atarlar. Dünyadaki yasal göçlerin yarısına yakını, ABD,

Kanada ve Avusturalya'ya doğru gerçekleşmektedir. 1960'lı yıllara gelinmeden önce bu ülkelere yapılan göçmenlerden kendi geçmişlerini unutmaları ve mevcut kültürel normları benimsemeleri istenirdi. Hatta asimile edilmeye açık olmayan grupların bu ülkelere girmelerine izin verilmezdi. 1970'li yıllara doğru göçmen grupları bu ülkelerin asimilasyoncu politikalarına karşı direnmiş ve bu ülkelerin asimilasyoncu politikalarından vazgeçmelerine neden olmuş, göçmenlerin etnik geçmişlerine dayanan kültürlerini korumalarına izin verilmiştir. Bununla kalınmayıp, çoğulcu, hoşgörülü ve teşvik edici politikalar da izlenmiştir (Kymlicka, 2015: 45-46).

Kymlicka'ya (1988: 39-44; Akt. Say, 2013: 143) göre çokkültürlülüğten bahsedebilmek için kültürel çeşitliliğin olması gerekir. Kültürel çeşitlilik üç kaynaktan doğmaktadır. Birinci kaynak, birden çok ulusun bir arada ve yan yana yaşamasıdır. Birden çok ulusun yan yana yaşaması ise çok ulusluluğu ortaya çıkarmaktadır. Örneğin, ABD, Kanada, İsviçre, Belçika ve Yeni Zellanda gibi ülkeler, çokuluslu ülkelerdir. Bu ülkelerdeki çokulusluluk farklı gelişim süreçleriyle oluşmuştur. ABD'de Kızıldereliler, Meksika kökenliler ve Guamlı Chamorrular gibi ulusal azınlıklar, istila ya da sömürgeleştirme yoluyla Amerika Birleşik Devletleri çatısı altına sokulmuştur. Finlandiya ve Yeni Zellanda ise yerli halkları zorla bir çatı altında toplamıştır. Kanada'da farklı uluslar olan Fransızlar, İngilizler ve Aborijin gruplar bir federasyon ile ortaya çıkmışlardır. İkinci kaynak ise göçtür. ABD, Kanada ve Avusturalya gibi ülkelerde göç kaynağı önemli bir yere sahiptir. Bu ülkelerde 1960'lara kadar göçmenlerin kültürel ve etnik adetlerini devam ettirmek istemeleri devlete karşı gelmek olarak değerlendiriliyordu. Bu duruma karşı 1970'li yıllarla beraber, kültürel farklılıkların büyük bir kısmı karşıtlık kapsamında değerlendirmemeye başlandı. Bu durumla birlikte göçmenlerin etnik geçmişlerinden gelen bazı özelliklerinin koruma altına alınmasına, hoşgörülü ve çoğulcu politikaların benimsenmesine yol açtı.

Kymlicka (Kymlicka, 1998: 51; Akt. Say, 2013: 144) yeni toplumsal hareketleri de göz önüne alarak üçüncü gruptan bahsetmektedir. Bu gruptakiler, kendi ulusal toplumları içinde marjinal olarak görülen eşcinseller, yoksullar, sakatlar ve

kadınlardır. Bu grupta bulunanların kendilerine özgü meseleleri vardır. Kymlicka, bir ülkede yaşanan ulusal azınlıklar ile etnik grupları birbirinden ayırır. Çünkü Kymlicka'ya göre ulusal azınlıklar bir devletin çatısı altında yaşayan ayrı ve potansiyel olarak öz yönetimli toplumlar iken, etnik gruplar ise başka bir topluma girmek için kendi ulusal cemaatini terk eden göçmenler olarak değerlendirilir.

2.2. ÖTEKİ OLMAK, IRKÇILIK VE AYRIMCILIK

Göçmenlerin ev sahibi toplum tarafından nasıl algılanıp değerlendirildikleri, onların sosyal konumları hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. Ev sahibi toplum, göçmenlere göre çoğunlukta olduğu için göçmenler azınlık konumunda kalmaktadır. Bu nedenle göçmenler çoğu zaman olumsuzluğun simgesi ve öteki olarak değerlendirilir. Göç süreçlerine ve göçle ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında zaman, göçmenler, gittikleri ülke açısından “yabancı” olarak nitelendirilirler. Göçmenlerle kurulan sosyal ilişkiler, bu yabancılaşma üzerinden şekillenmektedir (Göker, 2015: 108).

Gene göç çalışmalarına bakıldığında, göçmenler, birlikte yaşamaya başladıkları toplum tarafından, geniş anlamda “yabancı”, dar anlamda ise “göçmen” olarak isimlendirilir. Göçmenlerin göç etmiş oldukları bölgeler; ekonomik sıkıntılar, işsizlik, suç ve toplumsal olayların yaşandığı bölgeler olarak ele alınmakta, bu nedenle göçmenler, “günah keçisi” olarak nitelendirilirler (Göker, 2015: 112). 2011 yılında Suriye’de yaşanan iç savaş sonucunda ülkelerini terk ederek Türkiye’ye sığınmak zorunda kalan göçmenler, bazı zamanlarda bu şekilde nitelendirilmiştir. Ekonominin iyi gitmediği ve suç oranlarının yükseldiği durumlarda, göçmenlerin ve göçmen çocukların bu durumun sorumlusu olarak gösterilmesi, onların, “sorunlu” ve “tehlikeli” olarak görülmesine neden olmaktadır. Yaşanan bu durum, sosyal dışlanmayı beraberinde getirmektedir.

Doğuştan sahip olunan bazı özellikler, göçmenleri dezavantajlı bir duruma sokmaktadır. Bir göçmen yaşadığı toplumun kültürünü, yaşam biçimini, dilini çok iyi öğrense bile, fiziksel görünüşü, milli ve dini aidiyetleri konusunda

ipuçları barındıran isimleri nedeniyle dezavantajlı konumunu devam ettirmektedir (Göker, 2015: 106).

İrkçılık, neredeyse bütün ülkelerde göç süreci yaşamış belirli gruplara karşı yapılmaktadır. İrkçılık, toplumsal grupların, diğer grupları kültürel değerler temelinde farklı görme veya alt statüde sınıflandırma biçimi olarak değerlendirilir. Bu biçim, toplumsal, siyasal ve ekonomik gücü kapsayarak, sınıflandırılan göçmen grubun dışlanmasını meşrulaştırmaktadır. İrkçılık, toplumsal olarak inşa edilir, insanların kişiliği ve davranışları hakkında kehanette bulunmak anlamına gelmektedir. Egemen güç, tahakküm edilen grubun dışlanmasına veya onlara karşı ayrımcılık yaparak, kanunlar, politikalar ve idari uygulamalar ile bu tutumunu sürdürür. İrkçılığın bu boyutu, kamusal veya yapısal ırkçılık olarak tanımlanır. Egemen grubun üyeleri tarafından yapılan ırkçılık ve ayrımcı davranışlar ise enformel ırkçılık olarak isimlendirilir (Castles ve Miller, 2008: 48).

İrkçılık, farklı düzeylerde ve çeşitlerde ortaya çıkabilmektedir. İrkçılığı Avrupa ülkeleri bağlamında değerlendirdiğimizde, farklı ırkçılık düzeyleri şeklinde kendini göstermektedir. İrkçılık dört temel düzeyde değerlendirilir. Birinci düzeyde, yabancı düşmanlığı, popülist görüşler, önyargılar ve dağınık bulunan şiddet ve kurumsal ayrımcılığın sınır ifadesi bulunur. Burada ırkçılık, merkezi bir sorun olmadığı için “*alt ırkçılık*” olarak değerlendirilir. İkinci düzeye baktığımız zaman, ırkçılık merkezi bir sorun haline gelmiştir. Ancak birleşmiş ve bütünleşmiş bir olay değildir. Bu ırkçılık, “*bölünmüş ırkçılık*” olarak nitelendirilir. Üçüncü düzey ırkçılık, “*siyasi ırkçılıktır.*” Bu düzey bölünmüş ırkçılığın siyasi zeminini hazırlamaktadır. İrkçılığa, siyasi pratiklerle ideolojik ve pratik örgütlenme kazandırılır. Son yani dördüncü düzey ise devletin ırkçı ilkeler üzerine kurulu olmasıdır. Bu nedenle bu ırkçılık türü, “*bütüncül ırkçılık*” olarak nitelendirilir. Wieviorka'nın ele aldığı bu ırkçılık düzeyleri farklı ülkelerde hem tarihsel süreçte hem de günümüzde tecrübe edilmektedir. Avrupa ülkelerinde gözlemlenen ırkçılık, “*alt ırkçılık ve siyasal ırkçılık*” kategorilerine girmektedir (Wieviorka, 1997: 224; Akt. Göker, 2015: 116-117).

Ayrımcılık, herkese açık olan olanaklardan bir grubun üyelerinin mahrum bırakılmasıdır. Ayrımcılık, ırksal önyargılarla ilgilidir. Önyargı, bir grubun üyelerinin başka bir grup hakkındaki fikirleri ve onlara karşı olan tutumlarıdır. Önyargı, doğrudan bir delil yerine, söylentiye dayanır. Önyargı, peşin hükümlü görüşlerdir, yeni bir bilgi karşısında bile değişmemek için direnir (Göker, 2015: 120). Yaşamın her alanında göçmenlere karşı ayrımcılık yapılmaktadır. İş yerlerinde yerli ve yabancı çalışanlar arasında aylık ücret farklılıkları, eğitim, sağlık, sosyal yardımların dağıtılması, barınma ve sosyal hayatın her alanında göçmenlere karşı ayrımcılık ibarelerine rastlamak mümkündür.

2.3. GÖÇMENLERİN TOPLUMLA BÜTÜNLEŞMESİ

Göç sonucunda farklı bir toplumla birlikte yaşamaya başlayan göçmenler, kendi kültürel değerleri ve yaşam biçimleriyle birlikte bu topluma dahil olmaktadır. Toplumsal uyum ya da adaptasyon olarak değerlendirilen bütünleşme, göçmenlerin dil, din, ırk ve kültürel çevre gibi değerlerle göç edilmiş olan ülkenin toplumsal dinamikleriyle bir arada yaşama sürecidir. Bütünleşmenin sağlanabilmesi için hem göçmenlerin, hem de hedef ülkede yaşayan toplulukların birbirleriyle karşılıklı anlayış ve uyum içerisinde olmaları gerekmektedir.

Göç sürecinden sonra göçmenlerin yerleşik hâle gelmeleriyle birlikte toplumla nasıl bütünleşecekleri konusunda çeşitli yaklaşımlar öne sürülmektedir. Bunun yanında bu sürecin nasıl kavramsallaşacağı da tartışılan bir mesele hâline gelmektedir. Beaud ve Noiriel'e (2003: 15) göre göçmenlerin bütünleşmesi konusunda bazen asimilasyon, entegrasyon, kültürleşme, içe kapanma ve uyum sağlama gibi kavramlar kullanılmaktadır. Bu kavramlar, bazen birbirlerinin yerine ikame edilerek bir kavram kargaşasına neden olmaktadır. Ancak bu kavramlar, nüans farklılıklarıyla beraber birbirlerinden farklı kavramlar olarak değerlendirilir. Sonuç olarak bu kavramlar; bütünleşme sürecinin birer türü olarak ele alınmaktadır. Bunun yanında, bütünleşme süreci iki taraflıdır. Birinci taraf göçmenler iken, ikinci taraf ise göçmen politikalarının geliştiricisi olarak devlet ve egemen toplumun bakış açısıdır. Böylelikle

bütünleşme, sadece göçmenleri değil, toplumun tamamını ve devlet politikalarını ilgilendiren bir meseleye dönüşmektedir (Beaud ve Noiriel, 2003: 15; Akt. Göker, 2015: 130).

Göçmen entegrasyonu, statik bir kavram olmayıp, anlamsal olarak sürekli evrilmenin içinde olan, içinde bulunduğu tarihsel, sosyal, siyasi ve hukuksal bağlama bağlı ve bağımlı siyasi içerikli bir projedir (Unutulmaz, 2016: 144). Bu açıdan, farklı siyasi, kültürel ve tarihsel bağlamlara sahip olan ülkeler, entegrasyon sürecini farklı şekillerde ele almaktadır. Bu nedenle de göç alan ülkelerin göçmenlere yönelik uyguladıkları uyum politikalarının yekpare bir bütün olarak değerlendirilmesi mümkün olmamaktadır. Karşılıklı iletişim ve etkileşime dayanan entegrasyon süreci, devletler tarafından farklı şekillerde uygulanmaktadır (Göker, 2015: 133-135).

Castles ve Miller, göç alan toplumları üç kategoriye ayırmaktadır. Bu kategoriler; kademeli ayrımcı model, asimilasyoncu model ve çokkültürlülük modelidir. Kademeli ayrımcı model, ulusun hâkim tanımının doğum ve soy birliğine dayandığı ülkelerde görülmektedir. Bu ülkelerde yer alan hâkim grup, göçmen ve onların çocuklarını ulusun birer üyesi olarak kabul etmede gönülsüz davranmaktadır. Bu gönülsüzlük, dışlayıcı göçmen politikaları, göçmenlerin vatandaşlığa alınmasında kısıtlayıcı davranılması ve bir göçmen ülkesi olmamaya yönelik benimsenen ideoloji ve politikalara dayanmaktadır. Bu model, göçmenlerin toplumun bazı alanlarına dahil edilip bazı alanlara dahil edilmemesi anlamına gelmektedir. Göçmenler, sivil toplumda tüketici, işçi ve ebeveyn olarak toplumun bir parçasıyken, sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik ilişkilerde tam katılım hakkından mahrum kalan etnik azınlık durumuna düşmektedir. Kademeli ayrımcı modele, Almanya, İsviçre ve Avusturya gibi misafir işçi alan ülkeler örnek verilebilir. Örneğin Almanya'ya 1950'li yıllarda özellikle de iş gücüne dayalı göçler yaşanmış, ancak Almanya kendini göçmen ülkesi olarak kabul etmemiştir. Asimilasyon, bir toplumda mevcut politik gücün, göçmenleri tek yönlü bir adaptasyon süreciyle topluma dahil etme gayreti olarak tarif edilebilir. Asimilasyon uygulamasıyla, göçmenlerin ortalama nüfustan ayırt edilemeyecek duruma getirilmesi ve dil, kültür veya sosyal özelliklerinden

koparılmaları hedeflenir. Eğitimde, göçmen çocuklarının hâkim dili kullanmaları ve mevcut okullara devam etmeleri elverişli ortamlar yaratılmaktadır. Bazı durumlarda asimilasyondan vazgeçilip asimilasyona göre daha esnek ve yavaş işleyen bir süreç olan entegrasyon politikasına geçilir. Bu politika, adaptasyonu hızlandıran bir strateji olarak görülse de, nihai amaç, göçmenleri hâkim kültürün içine çekmektir. Asimilasyoncu model, gelişmiş ve göç almış ülkelerde uygulanır. Kademeli ayrımcılıkla başlayıp, daha sonra asimilasyoncu modeli benimseyip, ondan sonra da kademeli entegrasyona ve çokkültürlülüğe geçiş yapan ülkeler de mevcuttur. Üçüncü kategori olan çokkültürlü model de ise göçmenlerden, bazı temel değerlere uyum göstermeleri beklenir ve bunun yanında farklılıklarını bırakmaları talep edilmeksizin, sosyal alanda eşit haklardan yararlanmalarına olanak sağlanır. Sonuç olarak; göç veren ve göç alan ülkelerin toplumsal yapıları birbirinden farklıdır. Bu açıdan göç alan ülkelerin göçmenlerin adaptasyonu konusunda farklı yöntemler kullanmaktadır. Bazı ülkelerde etnik gruplar marjinal hâle getirilirken, bazı ülkelerde ise çoğulcu bir toplum anlayışı çerçevesinde toplumun bir parçası olarak kabul edilip etnik cemaatlere dönüşürler (Castles ve Miller, 2008: 361-367).

Canatan'a göre kültürel boyutuyla asimilasyon, hâkim kültürün değer ve normlarını benimseme anlamı taşıırken, yapısal boyutu ise azınlıkta kalanların hâkim toplumun kurumlarına katılımlarını öngörür. Yine Canatan'a göre asimilasyon iki şekilde varlık gösterebilir. Birincisinde göçmenler veya azınlık grup, kısa vadede ve zorunlu bir şekilde hâkim kültüre uymaya zorlanır. İkincide ise bu gruplar uzun vadede ve gönüllü bir şekilde uyuma yönlendirilir (Canatan, 1995: 159-160; Akt. Göker, 2015: 137-138).

Göçmenlerin göç ettikleri ülkeyle bütünleşme süreçleri ele alınırken ilk başlarda “*adaptasyon*” kavramı kullanılmıştır. Günümüzde ise göçmenlerin göç ettikleri yeni kültüre uyum sağlamaları ve etnik kültürlerini devam ettirmelerini sağlayan “*entegrasyon*” kavramı tercih edilmiştir (Şahin, 2010: 104). Sirkeci, Yüceşahin ve Şeker'e (2015: 3) göre göç sonrası uyum ve bütünleşme anlamında kullanılan entegrasyon kavramı; genel anlamda yerli ve göçmenlerin karşılıklı

bir şekilde, yasal, ekonomik, sosyal ve kültürel bağlamda değişmelerini içeren ve farklı boyutlardan oluşan bir süreçtir.

Günümüzde göçmenlerin kültürel özellikleriyle beraber hâkim toplum içinde eritilmesi politikası, yerini entegrasyonist düşünceye bırakmıştır. Göçmenlerin göç ettikleri ülkenin toplumsal yaşayışına ve o ülkenin belirlediği kurallara uyulması anlamında kullanılan entegrasyon kelimesi, zaman zaman asimilasyon kavramının yerine kullanılmasına rağmen, göçmenlerin ya da azınlık gruplarının kendi varlıklarını koruyarak çoğulcu bir toplum deneyimine katılmaları anlamına gelmektedir (Perşembe, 2005a: 46; Akt. Göker, 2015: 139). Göçmen adaptasyonu, yani entegrasyon, gidilen ülkedeki çoğunluğa ait çekirdeğin içinde erime anlamına gelmemektedir. Asimilasyon, adaptasyon yerine kullanılan bir kavram değildir. Asimilasyon, adaptasyonun muhtemel sonuçlarından bir tanesidir (Faist, 2003: 307). Bu açıdan bakıldığında, asimilasyon ve entegrasyon kavramlarının birbirlerinden farklı kavramlar olduğu görülmektedir. Entegrasyon, yok etme yoluyla benzeştirme ve eritme stratejisi yerine, göçmenlerin toplumla uyumlu hâle gelmesini öngörür.

Göçmenlerin göçle birlikte yerleşmiş oldukları yeni ülke ve bölgelerde yaşadıkları sorunların çözümünde ve toplumsal uzlaşının oluşmasında göç edilmiş olan ülkenin göçmenlere karşı uygulamış olduğu ya da uygulayacağı entegrasyon stratejisi ve yaklaşımı önemli bir yere sahiptir. Bu açıdan göç olgusuna yönelik politikaların uzun vadede başarıya ulaşması konusunda entegrasyon olgusu önem kazanmaktadır (Türker ve Yıldız, 2015: 24-25).

Berry (1997) göçmenlerin bütünleşme stratejilerini; asimilasyon, entegrasyon, ayrışma ve marjinalleşme olarak ortaya koymaktadır. Berry'nin ortaya koymuş olduğu kültürleşme modeli, bireyin kültürünü, toplumsal değerlerini, kimliğini ve çoğunluğun içinde geliştirmiş olduğu etkileşimin düzeyiyle ilgilidir. Berry (1997: 9) kültürleşme konusunu ele alırken kültürel muhafaza ve katılım gibi iki temel soruna değinmektedir. Kişi yaşamış olduğu toplum içinde kendi kültürünü muhafaza etmeye çalışırken, toplumun genelinden ayrılan bir karaktere girer. Diğer taraftan içe kapanma gibi bir durumla karşılaşabilmektedir.

Berry (1997:11) göçmelerin diğer kültürlerle günlük ilişkiler kurma isteği ve kendi kültürel kimliklerini muhafaza etmek istemedikleri durumlarda *asimilasyonun* oluştuğuna dikkat çekmektedir. Göçmenler köken kültürlerini muhafaza etme ve diğer kültürle bir etkileşim kurduklarında *entegrasyon* söz konusu olmaktadır. Eğer bireyler kendi köken kültürlerini koruyup diğer kültürlerle ilişkilerini önlüyorlarsa *ayrışma* durumu ortaya çıkmaktadır. Son olarak kültürün muhafazası ihtimalinin düştüğü ve diğer gruplarla ilişkilerin faydalı olmadığı durumlarda *marjinalleşmeden* bahsedilebilir.

2.4. KİMLİK VE AİDİYET

2.4.1. Kimlik, Kimliğin İnşası ve Aidiyet

Kimlik, tarihsel süreç içerisinde çeşitli bilim dalları tarafından ele alınıp incelenen bir kavram olmuştur. Bu kavram felsefede, “*ahlaki*” ve “*ontolojik*” anlamda ele alınmış, psikolojide ise kişinin “*özne olma*” yeteneğine vurgu yapılmıştır. Kimlik kavramının ilişkide olduğu bir başka bilim ise sosyolojidir. Sosyolojide bu kavram, toplumsal ve bireysel ilişkiler çerçevesinde incelenmektedir (Özdemir, 2011: 108).

Kimlik, kişinin hem kendisini hem de başkasını tanıma ve algılama sürecidir. Birey yaşamı boyunca bir kimlik inşa eder ve kendi kimliğini inşa ederken aynı zamanda içinde yaşadığı toplumun değer yargılarından da etkilenir (Anık, 2012: 9). Kimliğin tanımlanma ve inşa sürecinde bireyin “*kim olduğu*” önemli bir konudur. Bireyin “*kim olduğu*” önemli bir konu olmakla beraber “*kim olmadığı*” da tartışılan bir meseledir (Göker, 2015: 78). Bilgin (2016: 15) kimliği, “*bir kişi veya grubun kendisini tanımlaması ve kendini diğer kişi veya gruplar arasına konumlaması*” şeklinde tanımlamaktadır. Bilgin tarafından yapılan bu kimlik tanımına baktığımızda, tanımın iki kısma ayrıldığını görmekteyiz. Birinci kısımda, kişi ya da kişilerin kendi gözündeki resmine, ikinci kısım ise kişinin diğer kişilerle olan etkileşimi sonucunda bulunduğu yere/konuma işaret etmektedir.

Bauman, kimliği belirsizlikten kaçış arayışına verilen ad olarak tanımlamaktadır. Bauman (2018: 117) kimlikle ilgili bu tanımları şu şekilde açıklamaktadır:

“Kişi, ne zaman kendisinin nereye ait olduğundan kuşku duyuyorsa, kimlik üzerine o zaman düşünüyor. Yani, ortada görünen davranış biçimleri ve kalıpları arasında kendisinin nerede durduğundan ve etrafındaki insanların kendisinin bu duruşunu/yerini doğru ve uygun kabul edeceklerinden nasıl emin olacağından emin olmadığı zaman. “Kimlik” işte bu belirsizlikten kaçış arayışına verilen addır.”

Kimlik sürekli değişime uğrayan ve bireylerin gündelik hayat deneyimleri çerçevesinde inşa edilen bir kavramdır (şimşek, 2016: 10). Sözen (1999) kimliklerin çeşitlilik gösterdiğini bu nedenle tek bir kimlik tanımları üzerinden kimliğin inşa edilemeyeceğine vurgu yapar. Çünkü kimlikler, süreç boyunca gelişme göstermektedir. Kimlikler tekçi dünyanın bir sonucu olmamakla beraber, çoklu dünyaların etkileşimleriyle inşa edilir (Sözen, 1999: 9-10). Bayart’ın belirttiği gibi kimliklerin oluşumu, tarihsel bir inşa süreci geçirir. Bu inşa sürecinde kimlikler değişime uğrayarak farklılaşabilmektedir. Bu nedenle kendini bize dayatan doğal bir kimlik tanımları varlığından söz edilemez (Bayart, 1999: 9). Madan Sarup, kimliğin tanımlanmasında iki yaklaşımdan bahseder: Birinci yaklaşım, kimliğin, verili ve daha statik bir şekilde geleneksel olarak ırk, sınıf, cinsiyet bağlamında tutarlı ve bütüncül bir yapı olduğudur. İkinci yaklaşımda ise Sarup, kimliğin, dinamik bir yapıda olduğuna, üretildiğine, süreç içinde geliştiğine ve hem sosyolojik hem de psikolojik faktörlerin etkisiyle inşa edilen bir olgu olduğuna dikkat çeker (Sarup, 1996: 14). Connolly’e göre kimlik, seçtiğimiz, istediğimiz veya rıza gösterdiğimiz şeylerden çok ne olduğumuz ve nasıl tanındığımızdır. Kimlik var olmak için farklılığa ihtiyaç duymaktadır. Kimlik kendini var etmek ve kesinliğini güven altına almak için farklılığı ötekiliğe dönüştürür (Connolly, 1995: 92-93).

Kimlik, bir pusula niteliğindedir. Diğer insanlara karşı inanç, duygu, düşünce ve tutumlarımızı etkiler. Kolektif kimlikler bir gruba aidiyet temelinde oluşur ve grup üyeleri arasında bir bütünleşmeye yol açmaktadır. Kimlikler, bir “öteki” icat etmekte ve diğerlerinin ötekileştirilmesi üzerine inşa edilir. Ortaya çıkan bu durum, kimlik inşasının zayıf yanını göstermektedir (Bilgin, 2016: 431). Kimlik, sosyolojik açıdan incelendiğinde, “öteki” kavramıyla ilintili olduğu görülmektedir. Bu nedenle “ötekinin” varlığı aynı zamanda kimliğin de varlığı anlamına gelmektedir. Kişi, “öteki” üzerinden bir kimlik inşası gerçekleştirir. Çünkü kişi karşıdaki değildir, ne o başkasıdır ne de başkası o’dur. Konuya bu açıdan yaklaşıldığında, kimliklerin “öteki” tarafından belirlendiği sonucuna varılmaktadır (Türkbağ, 2016: 215). Göker’e (2015: 79) göre “ötek”i kavramı, kimliğin inşa sürecinde önemli bir yere sahip olmakla beraber, bazen de kimliğin inşasında sorunlu bir kavram hâline gelmektedir. Çünkü kişi kendi kimliğini tanımlarken aynı zamanda ötekine ilişkin imgesel algıdan yararlanır. Kişi, kimlik oluştururken öncelikle “ben” kavramından ziyade, “öteki” kavramı üzerinden bir kimlik tanımlama sürecine girmektedir.

Kimliğin ilintili olduğu bir diğer kavram ise benlik kavramıdır. Benlik bilinç hâlidir. İnsan kimliğin temeli ve yaratıcısı konumundadır (Türkbağ, 2016: 214). “Ben nasıl bir insanım?” ve “ben kimim?” gibi sorulara bakıldığı zaman, ilk soru “benlik” diğeri “kimlik” ile ilgilidir. Benlik kişiyi bireysel özelliklerine göre tanımlayan ve kişilerarası farklılıklara vurgu yapan bir kavramdır. Kimlik ise kişiyi toplumda konum ya da konumlara yerleştirir. Bir kişinin birden fazla kimliği olabilir ve aynı şekilde kişinin benliği farklı ortamlarda ve farklı zamanlarda başkaları tarafından tanımlanabilmektedir. Bu nedenle kimlik ve benlik kavramları dinamik bir yapıya sahiptir (Hortaçsu, 2007: 11). Kastoryano (2000: 22)’da kimliklerin dinamik bir yapısının olduğuna dikkat çekerek, kimliğin bireylerin ve ulusların derin duygularından kaynaklandığını, aynı zamanda sosyal, siyasal ve ekonomik çevrelerden etkilendiğini belirtir.

Kimlik kavramı sosyal, psikolojik ve sosyolojik etkenlere bağlı olarak gelişen karmaşık bir durumdur. Özellikle çocukluk ve ergenlik döneminde içinde bulunulan psiko-sosyal gelişim süreci kimlik oluşturmada önemli bir yere

sahiptir. Çocukluk döneminde kimlik kavramı daha çok psikolojik etkenlerle açıklanırken, yaşlılık ve yetişkinlik döneminde ise daha çok sosyal etkileşimlere açıklanır (Göker, 2015: 83). Görüldüğü gibi kimlik kavramı sadece belli bir dönemde inşa edilen ve gelişen bir kavram olmamakla beraber, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerinde sosyal ve psikolojik etkenlerle beraber sürekli gelişme gösteren bir süreçtir.

Bilgin'e göre (2016: 19) kolektif ya da bireysel bir kimliğe ihtiyaç duyma nedeni bir bireyin veya bir grubun kendisinde duyduğu ve doyurmaya çalıştığı bir ihtiyaç değildir. Bu kimliklere ihtiyaç duyulmasının nedeni; toplumsal yapı, çevresel normlar ve dönemin koşullarıyla ilişkilidir. Bu bağlamda kimliklerde bir değişkenlik hissi yaratır ve kimliklerde bir çeşitlilik meydana getirir.

TDK Güncel Türkçe Sözlüğünde aidiyet kavramı "*ilişkinlik*" olarak açıklanmıştır (TDK, 2019). Bu açıklamadan yola çıkarak kişinin kendini ait hissetmesi ya da ilişkin hissetmesi durumuna/duygusuna aidiyet denilebilir. Aidiyet kavramı, bir mensubiyeti ifade etmektedir. Bireyler kendilerini bir gruba veya topluluğa ait hissederler. Bu nedenle sosyal kimlikler bireylerin kendilerini bir gruba veya topluluğa ilişkilendirmesi sonucu oluşmaktadır.

Bireyin içinde bulunduğu sosyal çevrenin değişmeye uğraması onun toplumsal konumunun yeniden tanımlanmasını gerektirir. Ortaya çıkan bu tanımlanma ve tanımlama tam da olayın özünü oluşturmaktadır. Geleneksel toplumlardaki birincil ilişki ve aidiyet biçimleri, bireye kolektif bir bütünün içinde olma hissi verir. Aynı zamanda ona kimlik de sunmaktadır (Göker, 2015: 81). Bilgin'e (1999: 83) göre geleneksel toplum yapılarında etnik, kolektif, aileye veya kabileye ilişkin kimlik duyguları gelişmektedir. Bireyler burada ait oldukları gruba ve bu gruptaki rollerine göre kendilerini tanımlamaktadırlar.

Alptekin'e (2011) göre aidiyet kavramı, sosyo-kültürel etkileşimlerin sonucuna göre güçlenip zayıflamaktadır. Birey ve toplum arasında kurulan bağın ifadesi olan aidiyet, aynı zamanda benzer kategoriler arasında insanları anlamaya yardımcı olur. Yine Alptekin'e göre aidiyet, eklemleme, çıkarılma ya da bütünleşme süreci olarak değerlendirilebilir. Ait olunan ya da olunmak

istenen Őeye ilişkin bütünüŐme gayretidir. Bireyin içinde doğduğu sosyal evre bireyin benliğinde bir aidiyet duygusu inşa eder ve bireyin yaşamı boyunca bilinçli tercihlerinden de etkilenerek aidiyet duygusu gelişir. BÖylelikle aidiyet bireyin doğumuyla başlayıp sosyal çevreye bağlı olarak bireyin tercihleri ile güncellenmektedir.

2.4.2. Bireysel Kimlik

Kimlik, sadece kolektif bir yapıya sahip olmamakla beraber, bireysel yaŐamdaki pratiklerimizi, yaşama katılım biçimlerimizi de kapsamaktadır (Yanık, 2013: 42). Kolektif kimliklerin bireye sunmuŐ olduğu rollerin yerine getirilmesi sürecinde bireysel kimlik inşa edilir. Kimliğin inşasında bir tamamlanma süresi olmamakla beraber, öznel olarak kimlik, sürekli gelişim göstermektedir. Bireysel kimlik, farklı zamanlarda ve farklı olaylar karşısında bireyin yeniden konumlanıŐı olarak değerlendirilir. Bu konumlanıŐ, bireyin farklı zamanlarda, aynı olay karşısında farklı tavırlar sergilemesine neden olur (Pamuk, 2014: 89).

Psikolojide kimliği tanımlamak için sıkça kullanılan kavramlardan biri “*benlik*” kavramıdır. Bu kavram; bireyin kim olduğunu tanımlama amacı taşımaktadır. Kişisel kimlik ya da psikolojide kullanılan anlamıyla benlik, insanın kim olduğu hakkında kafasında var olan imajları kapsamaktadır. İnsan benliği, kişilerin birbirleriyle kurmuŐ olduğu ilişkiler sonucunda oluşan/gelişen bir öz imaj ya da bilinç olarak ifade edilebilir (Bilgin, 1994: 208-209). Kimlik, bireysel bir talep olmak zorundadır. Çünkü birey, diğerlerinden farklılaŐtıđı ölçüde bir kimlik tanımı oluşturur ve süreç içerisinde bu kimliği geliştirir (Kılıçbay, 2016: 162).

Giddens bireysel kimliği, “*kişinin kendi biyografisinden hareket ederek refleksif olarak kavradığı benliktir*” şeklinde tanımlamaktadır (Giddens, 2014: 75). Kolektif kimliklerle bağlantılı olan bireysel kimlikleri bireysel yapan Şey, kişinin kendi tercihleridir. Kişi ailesi ve çevresiyle olan iliŐkilerinden sonra bir sosyalizasyon süreci geçirir. Bu sosyalizasyon süreci boyunca kişi bazı değerler edinmektedir. Ancak kişinin edinmiŐ olduğu bu değerler değermez ya da

vazgeçilmez değerler değildir. Örneğin, Müslüman bir ailede dünyaya gelen bir kişi ailesinin telkinleriyle Müslümanlığı benimseyen yaşantısında başka bir dini benimseyebilir ya da kendini herhangi bir dine ait hissetmeden de yaşamına devam edebilir. Görüldüğü gibi bireysel kimlik, belirgin bir şekilde değişime ve farklı deneyimlere açık bir kavramdır (Anık, 2012: 41). Bu bakımdan diğer kimlik türlerine göre bireysel kimlikler oluşabilecek bazı sosyal, siyasal ve coğrafi nedenlere göre daha çok değişime uğrayabilir

2.4.3. Kolektif Kimlik

Kolektif kimlik, bireylerin ortak değerler etrafında birleşip oluşturdukları organizasyonlar sonucunda oluşmaktadır. Ortak değerler ve amaçlar etrafında bir araya gelen grup üyeleri, kolektif bir bilinç yarattıkları için aynı zamanda bir grup kültürü oluştururlar (Anık, 2012: 46). Toplumsal gruplar kendine özgü kolektif bir kimlik ortaya koyarlar. Ürettikleri bu kimlik farklılıklar, benzerlikler ve bu iki ögenin etkileşimi ile üçlü bir yapı taşı oluştururlar. Oluşan bu üçlü öğeden ilki, ayrıştırıcı; ikincisi, birleştirici ve bütünleştirici bir yapıya sahiptir. Üçüncüsü ise bu üçlü ögenin etkileşimi sonucunda ortaya çıkan diyalogdur. Kolektif kimlikler başka gruplarla ilişki hâlinindedir ve bu ilişki sonucunda o grupları adlandırır ve konumlandırır. (Göker, 2015: 90).

Kolektif kimlik, kimlik inşasında bir ötekine ihtiyaç duymaktadır. Kolektif kimlik, ötekiye bağlı olarak bir dış grup ve iç grup ayrımı ortaya çıkarır. Buradaki iç grup “biz”, dış grup ise “onları” ifade etmektedir. “Biz” en üstün, iyi, huzur verici olarak tanımlanırken, “onlar” ise daima öteki, huzursuzluk kaynağı ve düşman olarak değerlendirilir. Önyargı ve stereotipler, ötekilere/dış gruba karşı bir anlamın oluşmasında araç olarak kullanılır. Bu önyargı ve stereotipler sayesinde ötekiler sürekli öteki kalmaya devam etmektedir. Ötekiyle iletişime geçmek ve onu anlamak, bu düşüncenin değişmesinde faydalı olacaktır (Pamuk, 2014: 46).

Kolektif kimlik, sadece belli bir durumda değil, bir süreç boyunca varlık gösterir. Belirli bir alanda yaşayan grupların diğer gruplarla olan farklılıklarını ortaya koyma ve bu farklılığı vurgulama talebi olarak değerlendirilir. Bireysel

kimliklerin inşası kişiler arası ilişkiler bağlamında gelişirken, kolektif kimliklerin inşası ise gruplar arası ilişkiler ve karşılaştırmalar sonucunda gelişmektedir. Kolektif kimlik, geçmişe dönük kolektif bellekten hareketle inşa edilir. Bu kolektif bellek, sanat eseri, gelenek, görenek, semboller, alışkanlıklar vb. geçmişe dayanan mirastan beslenir (Bilgin, 1994: 53).

Ulusal kimlik, kolektif kimlikler içinde önemli bir role sahiptir. Ulusal kimliğin aktif ve önemli bir role sahip olmasının altında yatan şey, hem bireysel kimlikleri hem de bütün sınıfları kolektif kimlik altında birleştirmeyi hedeflemesidir. Günümüz çokkültürlü toplumlarında ulusal kimlik, vatandaşlık ekseninde bir üst kimlik olarak kurgulanmakta ve aynı zamanda toplumsal bütünlüğün inşasında simgesel bir rol taşımaktadır (Göker, 2015: 91). Bilgin'e göre (1999: 7) süreç içerisinde iki tip ulus anlayışı belirlemiştir. Bunlardan birincisi kontrata dayalı ulus; ikincisi ise tarihsel süreç içerisinde anıların ve geleneklerin tezahürü olarak oluşan ve kolektif ruha dayalı olan ulus' tur. Birincisinde ulus, yurttaşlar topluluğu olarak ele alınmakta, kültürel veya tarihsel topluluk biçimlerinden ayırt edilmektedir. Bu nedenle dünyada çok sayıda politik rejim ve ulus vardır. Bu uluslararasıdaki fark, politik ve olgusaldır. Romantik ulus olarak isimlendirilen ikinci anlayışta ise ulus, tarihsel bağları olan ve toplumdaki kolektif ruhun ifade edilme biçimidir. Bu anlayışa göre toplumlar heterojen bir yapıya sahiptir.

Benedict Anderson ulusu, hayal edilmiş siyasal bir topluluk olarak ifade eder. İfade etmiş olduğu bu hayali topluluk hem sınırlı hem de egemen olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir. Ulus hayal edilmiştir, çünkü bir ulusun üyeleri, aynı ulusun diğer üyelerini tanımayabilir ya da birbirleri hakkında herhangi bir şey bilmeyebilir. Ancak zihinlerinde ulusal değerleri barındıran ortak simgeler taşırlar. Bu yönüyle ulus bir cemaat olarak hayal edilir (Anderson, 2017: 20).

Anthony Smith'e (2010: 31-32) göre milli kimliğin oluşmasında bazı temel dayanaklar vardır. Bunlar; tarihi bir toprak ya da yurt, ortak mitler ve tarihi bellek, kitlesel bir kamu kültürü, toplumun tamamı için geçerli ortak yasal hak ve görevler ile topluluk içinde bulunan bireylerin aynı ülke üzerinde serbest

hareket etme imkânına sahip oldukları ortak bir ekonomi. Bu dayanaklar göz önüne alındığında, milli kimliğin oluşması için bir tek faktörün etkili olmadığı, milli kimliğin oluşmasında tarihsel bir sürecin etkili olduğu görülmektedir. Bu süreç içerisinde ortak akıl, kamu kültürü, topluluk fertlerinin tamamını kapsayan ortak bir yasa ve ekonomik düzenleme yer almaktadır.

Kolektif kimlik bilinci taşıyan bir diğer kimlik türü de etnik kimliktir. Kültürel farklılıkların olduğu yerlerde etnik topluluklar da varlık göstermektedir. Etnisite, kolektif bir kimliktir. Etnisite aynı zamanda aidiyet duygusuyla da ilişkilidir, bazı durumlarda ortak bir dil, gelenek, kültür vb. kavramlarla bağlantılıyken, bazı durumlarda da toprak ile bağlantılıdır (Göker, 2015: 96). Etnik grupların oluşmasında diğer farklılıklar gibi dil de önemli bir yere sahiptir. Etnik kimlik, sosyo-dilsel açıklamalarda görüldüğü gibi dilsel farklılıklara dayalı bir kimliktir. Bu farklılığa rağmen, birçok ülkede farklı etnik gruplar arasında bir homojenleşme görülmektedir. Örneğin, farklı etnik grupların aynı siyasi çizgiyi benimseme ve aynı dili kullanmaları gibi (Sözen 1999: 15). Bilgin'e göre etnik kimlik *"bir varoluş postülasının sonucudur; sübjektif olarak yaşanan ve kavranan bir aidiyet bilincidir"* (Bilgin, 1999:60). Etnisite, bir topluluk içinde diğer kolektif yapılardan farklılaşan ve özgün kültürel davranış sergileyen bir grubun kendini tanımlama biçimi olarak ifade edilebilir. Etnisite kavramı ırk kavramından ayrı olarak ele alınmalıdır. Irk kavramı biyolojik değişkenlere bağlıyken, etnisite kavramı ise kültürel, dilsel ve toplumsal benzerlikler ya da farklılıklar üzerinden değerlendirilir (Anık, 2012: 50).

Anthony Smith (2010: 42) etnik bir topluluğun oluşmasında altı temel nitelik sıralamaktadır. Bunlar; kolektif bir özel ad, ortak bir soy miti, tarihsel olarak paylaşılan anılar, ortak kültürü farklı kılan unsurlar, özel bir yurtla bağ ve nüfusun önemli kesimleri arasında gelişen dayanışma duygusudur. Smith, sıralanan bu unsurların belirtilerine rastlanıldığı zaman, ortak bir kimlik duygusuna sahip tarihsel kültürü olan bir topluluğun oluşabileceğini vurgular.

Kimlik inşa etme sürecinde çok sayıda faktörün etkili olduğunu yukarıda belirtmiştik. Kişi doğduğu andan itibaren kendini bir toplumun içinde bulur ve

bu toplum içinde bir kimlik inşa etmeye başlar. Kişi, kimlik inşa ederken yaşadığı toplumun değer yargılarından, tutum ve davranışlarından etkilenir.

2.4.4. Kimlik Mekân/Yer İlişkisi

Mekân üzerine sosyologlar, tarihçiler, mimarlar, filozoflar, kent bilimciler, antropologlar gibi pek çok kişi farklı fikirler ve görüşler ortaya atarak mekânının ne olduğunu açıklamaya çalışmışlardır. Mekân TDK Güncel Türkçe Sözlükte yer, yurt, ev, bulunulan yer anlamında kullanılmıştır (TDK, 2019). Peki, mekân neresidir? İçinde bulunduğumuz ev, yaşadığımız şehir, üzerinde oturduğumuz sandalye, gezdiğimiz sokak, okuduğumuz okul, oda, apartman mıdır? Bunların hepsi ya da hiçbiri...Mekân içinde yaşadığımız ev, bulunduğumuz şehir, dünya üzerinde bulunduğumuz yere kadar eylemlerimizi gerçekleştirdiğimiz yerlerin bütünüdür (Solak, 2017: 1). Bu çerçevede mekân gündelik hayatta içinde bulunduğumuz alanlardır.

Mekâna duyulan ilgi, kentleşme ve kentleşmeyle beraber nüfus artışının doğurduğu sorunlar, ekolojik akıma duyulan ilginin artması, etholojik yaklaşımın katkıları, insan-çevre ve davranış-mekân ilişkisinin bilincine varılmasıyla beraber gelişme göstermiştir (Bilgin, 1984: 19). Lefebvre'ye göre mekân, gündelik hayatta toplumsal ilişkilerin üretildiği, geliştirildiği ve deneyimlendiği yerdir (Lefebvre, 2016: 34). Bilgin (1990: 62-63) mekânın kavramsallaşmasında iki yaklaşıma dikkat çekmektedir. Birinci yaklaşım, fiziksel-matematiksel mekân anlayışıdır. Bu anlayışa göre mekân homojen, anlamdan bağımsız, anlama kayıtsız ve rasyonel düşüncenin ürünüdür. Mekânla ilgili ikinci yaklaşım fenomenolojiden kaynaklanmaktadır. Birinci yaklaşımda mekân bilgiye, ikinci yaklaşımda ise yaşantıya bağlantılıdır. Bu anlayışta yaşanan mekân ya da mekân yaşantısı, deneyimler ve aidiyet ön plana çıkmaktadır. Fenomenolojik yaklaşımda mekân, insanın eylem ve etkinlikleri için bir hammaddedir.

Norberg Schulz, yerin somut olarak “burayla” ilgili olduğunu, mekânın ise “soyut” bir kavram olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle mekânın topoloji ve

geometri ile tanımlanabileceğini belirtirken, yerin tanımının “somut” ve hatta “fenomenolojik” terimlerle yapılabileceğini belirtmektedir (Schulz, 2001: 42).

İnsan, yaşadığı mekânla anlam kazanır. İnsan-mekân ilişkisi, insanın mekâna karşı sorumlu olmasını gerektirir. İnsanın mekânla olan aidiyet duygusu, köklü ve güçlü bir kaynağı işaret etmektedir. Kişinin kendisini mekânda görmesi, onun mekânla ölümsüz olma arzusundan kaynaklanmaktadır (Şengül, 2010: 529). Mekânın algılanması, kişinin hafızasında hem fiziksel hem de zihinsel süreçlerin sonucunda oluşmaktadır.

Yere bağlılık, insanların mekânla yaşadıkları duygusal bağıdır. Yer kimliği de, insanların mekânla olan deneyiminde, mekânla olan bağlılığının gelişiminde, aidiyet ve yere ilişkin anlamların benlik kavramının bir parçası haline gelmesidir (Göregenli ve Karakuş, 2015: 77).

Schulz, yer ve mekân arasında bir ayrım yapar. Schulz, yeri, hayatın devam ettiği mekân olarak ele almakta ve mekânı yer yapan özellikleri çözümlmek için “genius loci” kavramını kullanmaktadır. “Yerin ruhu” anlamına gelen bu kavram, Antik Roma’da kullanılmıştır. Antik Roma inanışlarına göre her bağımsız ruhun kendi koruyucu ruhu vardır. Bu koruyucu, yerlere ve insanlara hayat verir, doğumdan ölüme kadar onlara eşlik eder ve kendi karakterini belirler. Schulz’a göre mekânı yer yapan şey o mekânın ruhudur, atmosferi ve karakteridir. Ev ya da yaşanan iyi çevre, içinde yaşayan kişiye aidiyet hissi vermelidir. Bir yerin anlamının olması yaşayan kişide bir aidiyet duygusu uyandırmalıdır (Schulz , 1980; Akt. Koylan, 2018: 87-88). Yer kimliği üzerine önemli çalışmalar yürütmüş olan Yi-Fu Tuan (1977) yer kavramını; kişinin deneyimine, sosyal ilişkilerine, düşüncelerine dayanan anlamın merkezi olarak kavramsallaştırmaktadır. Proshanksy (1978) ise bu olguyu; “*insanın doğal ve yapılandırılmış çevreyle, fiziksel dünyayla ve başka insanlarla ilişkilerinde tercihleri, beklentileri, duyguları, değerleri ve inançları tarafından belirlenen, yerin ve kişinin kimliğini yapısında birleştiren karmaşık bir örüntü*” olarak tanımlamaktadır (Yi-Fu Tuan 1977; Proshanksy, 1978; Akt; Göregenli ve Karakuş, 2015: 106)

Proshansky, Fabian ve Kaminoff (1983) yerin kimliğini insan kimliğinin bir parçası olarak görürler ve bunun kişinin içinde yaşadığı fiziksel dünya hakkındaki bilgi ve kavrayışına referans verdiğini savunurlar. Davranışlar, duygular, hatıralar, deneyimler ve fikirler bu kavrayışları temsil etmektedir. Birey, kavrayış oluşturduğu mekânları yer olarak görür ve bu yerlerle özdeşleştirme kurar. Çevrenin ve zamanın kimlik gelişiminde önemli bir rolü vardır. Mekân içinde yaşanan süre ve kimlik birbiriyle bağlantılıdır. Proshansky ve arkadaşarı, “çevresel geçmiş” kavramını zaman, kişilik ve yerin anlamının oluşabilmesi için önemli bileşen olarak görmektedirler. Bireyin sosyal, kültürel, psikolojik ve biyolojik ihtiyaçlarını tedarik eden yer, onun “çevresel geçmişi” ile ilgilidir (Akt. Koylan, 2018: 90-91).

Amin Maalouf (2018: 16-17), “Ölümcül Kimlikler” adlı eserinde kimliğin zaman ve mekâna göre geçirdiği değişimi açıklamak için şu örneği vermektedir:

“Yirmi yıl önce Saraybosna’da tanışan, birbirini seven, sonra da evlenen bir Sırp erkeğiyle Müslüman bir kadının durumunu düşünelim. Bundan böyle kimliklerini asla tamamen Sırp ya da tamamen Müslüman bir çift olarak algılayamayacaklar; vatana bakış açıları gibi inançları da eskisi gibi olamayacak artık. Her biri, ailelerinin onlara miras bıraktıkları aidiyetleri daima içlerinde taşıyacak ama bunları algılama biçimleri artık farklı olacak, bunlara verecekleri yer farklı olacak.

Saraybosna’dan ayrılmayalım daha. Hayali bir anket için düşüncelerimizde orada kalalım. Sokakta elli yaşlarda bir adamı inceleyelim.

1980’e gelirken, bu adam şöyle derdi: “Ben Yugoslavım!”, gururla ve gönül koymadan; daha yakından sorular sorulduğundaysa Bosna-Hersek Cumhuriyeti’nde yaşadığını ve bu arada Müslüman geleneği olan bir aileden geldiğini belirtirdi. On iki yıl sonra, savaşın en şiddetli günlerinde aynı adam, hiç duraksamadan ve bastırarak şöyle cevap verirdi: “Ben Müslümanım!” hatta belki de şeriat kurallarına uygun bir sakal bırakmış bile olurdu. Hemen arkasından Boşnak olduğunu ve bir zamanla gururla Yugoslav olduğunu vurguladığının kendisine hatırlatılmasından hiç hoşlanmadığını ekledi.

Bugün ise adamımızı sokakta çevirirsek önce Boşnak, sonra Müslüman olduğunu söyleyecektir; düzenli olarak camiye gittiğini

de belirtecektir; ama ülkesinin Avrupa'nın bir parçası olduğunu ve bir gün Avrupa Birliği'ne katılmasını umut ettiğini söylemeden geçemeyecektir. Aynı insana yirmi yıl sonra aynı yerde rastlasak, acaba kendini nasıl tanımlardı? Aidiyetlerinden hangisini en başa koyardı? Avrupalı mı? Müslüman mı? Boşnak mı? Başka bir şey mi? Belki de Balkan mı?''.

Amin Maalouf'un belirttiği gibi kimlik, zaman ve sosyal çevreye göre gelişme göstermektedir. İnsan yaşamında bazen dini duygular ön plana çıkarken, bazen de milli duygular daha ön plana çıkabilmektedir. Bütün öğeler birlikte değerlendirildiğinde hepsi kimliğin bir parçasını oluşturmaktadır. Kimlik kargaşasına neden olan durumlar ise dünyada meydana gelen siyasi ve ekonomik hesaplaşmalara bağlı olarak yaşanan savaş ve kaos durumudur.

2.4.5. Kimlik Dil İlişkisi

Dil, kimliğin en önemli belirteçlerinden biridir. Bir insan ilk olarak kimliğini dilinde ifade eder. Bu nedenle insanlar dillerine yapılan bir saldırıyı kimliklerine yapılmış bir saldırı olarak görürler. Yapılan saldırıya karşı dillerini korumak için savunmaya geçerler. Dilin kullanımı, kullanan kişi için bir sosyal kimlik inşa etmektedir. İnsanlar konuştukları dil aracılığıyla sosyal grup üyeliği oluştururlar (İnal, 2012: 126).

Dil, insani bir varoluştur. İnsanın mümeyyiz vasfı olan düşünce yetisi, dille somutlaşır. Bu bağlamda dil ve düşünce arasında sıkı bir ilişki vardır. Dil, düşüncenin basit bir ifade aracı olmasının ötesinde, ifadenin içeriğini ve anlamını zenginleştiren insanın varlık âleminin ilgili tasavvurlarını ve algılarını biçimlendiren bir olgudur (Erdem, 2011: 144). Dil, dünyayla olan ilişkilerimizi anlamlandırır ve içinde bulunduğumuz dünya tarafından şekillendirilir. Bu açıdan dil, sosyal ilişkilerin en önemli araçlarından (Aktoprak, 2009: 181). Dil, iletişim aracı olmakla beraber, bireyin kendisini tanımlamasında önemli bir araçtır. Birey, dil ile toplumsal ilişki kurar.

Kültür-dil ilişkisine bakıldığı zaman iki kavramın birbiriyle sıkı içinde olduğu görülmektedir. Öyle ki Maalouf (2018: 104) dilin ölmesini önlemek için bağrında büyüdüğünüz kültürü dünyaya tanıtmak, sevdirmek ve saygı duyulmasını sağlamakla olabileceğine dikkat çekmektedir. Dil, aynı zamanda

ulusal kimliğin göstergelerindedir. Bu bağlamda Benedict Anderson (2017) ulus bilincinin oluşmasında ve ulusların bir araya gelmesinde devletlerin resmi dillerinin önemine değinmektedir. Bu açıdan dil sayesinde toplumların kimlikleri ve kültürel yapıları hakkında bilgi edinilebilmektedir.

Kişinin anadilini konuşmaması, anadilde iletişim kuramamasına neden olacaktır. Bireyin anadilinden yoksun hale gelmesi tarihsel süreçte oluşan kültüründen ve kişiliğinden/kimliğinden kopmasına ya da koparılmasına neden olacaktır. Bir kişinin anadilini unutması bireysel bir durumdan öte, neden ve sonuçları bakımından toplumsal bir meseledir. Dil, yaşanan toplum içinde önemli bir sosyo-kültürel gerçekliktir. Dil, kültürlerin farklılığını ortaya koymaya yarayan faktörlerin başında gelmektedir. Bu açıdan sosyal uyum ve kültürleşme açısından dilin rolü gözden kaçırılmamalıdır.

Bir dil içine doğan kişi, bu dilin ayırıcı özelliği sayesinde var olan şeyler karşısında kendi bilincine varabilir ve bu dildeki söylemi ile öz bilinçli bir birey olarak dünyada var olur. Kişi varoluşsal olarak dil ile yapışık haldedir. Dil sayesinde kişilik ve benliğimizi buluruz. Kısaca dil, öz bilincimizin kazanılmasında, dünyamızı kurmamıza yardımcı olan yaratıcı ve oluşturucu bir olgudur. Böylece dilin sınırları, benliğin, kimliğin, kişiliğin ve bireyselliğin sınırlarını ifade etmektedir (Coşkun, 2014: 91).

Kültürel çeşitlilik içinde birey, toplumda yer edinmeye çalışır. Özellikle göçle birlikte bireyler gitmiş oldukları yeni yerlerde ana dillerini ve kültürlerini koruyarak kültürel çeşitliliğe katkı sunarlar. Göçmenler, kültürel çeşitliliğe katkı sunmakla beraber, ana dil ve kültürel mirasın korunması, bireyin kişiliğinin oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Bireyin öz saygısını ve kimliğini geliştirmesi için ana dil edinme ve kendi kültüründe yaşama hakkı vardır. Bu açıdan göçle birlikte gidilen yeni ülkelerde ana dil ve miras kültürün devamı için aileler duyarlı olmaya çalışmaktadır (Öztürk ve Taş, 2018: 56). Civelek (2015) dilin, etnik kimliğin tanımlanmasında bütünleştirici ve sürekliliğin sağlanmasında önemli bir faktör olduğunu belirtmektedir. Civelek, Zeytinburnu ilçesinde yürütmüş olduğu çalışmada insanların etniklik ile dil arasındaki ilişkiyi nasıl kurguladıklarını ele almıştır. Araştırma bulgularına göre anadil ve etniklik

arasındaki ilişkinin kültüre bağı olduğunu ve bazı etnik grupların anadil tanımlarının kimlikle bağdaştığını görmüştür. Bu durum dil, kimlik ve kültürel değerlerin birbiriyle bağlantılı olduğunu göstermektedir.

2.4.6. Kimliğin İnşasında Bazı Temel Yaklaşımlar

Erik Erikson'ın, psikanalitik bakış çerçevesinde geliştirmiş olduğu kimlik kuramı önemli bir yere sahiptir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra modernleşmiş toplumlarla beraber toplumsal ilişkilerde değişimler yaşanmış ve yaşanan bu değişim bireyleri kimlik arayışı sorunsalıyla karşı karşıya getirmiştir. Erikson, ortaya çıkan bu kimlik arayışı sorunsalı üzerine çeşitli çalışmalar yapmıştır (Zıllıoğlu, 2008: 19). Erikson'un ortaya koymuş olduğu psikososyal kuram, toplumsal öğeler ve yaşamın her dönemini kapsamı açısından diğer psikanalitik kuramlardan ayrılır. Psikososyal anlayışa göre birey olgunlaşırken yeni yeterlilikler kazanır ve sorumluluk sahibi olur. Çocuk, psikososyal gelişimde kendi yaşam döngüsünü toplumsal yaşam döngüsünde bulur. Süreç içinde çocuk, kültürel değerlerden etkilenir ve kültür çocuğun gelişiminde önemli bir yer alır. Kimlik inşa etme sürecinde “*ben kimim?*” sorusu kişi tarafından sürekli kendine sorulur. Ergenlik döneminde bu soru daha çok sorulmaya başlanır (Atak, 2011: 166). Erikson, sosyal etkileşimin çocuğun gelişiminde önemli yere sahip olduğunu belirtir. Bu nedenle farklı kültürlerde yaşayan çocukların nasıl yetiştirildiğini incelemeye almıştır. Çünkü Erikson, çocuğun gelişim sürecinde kültürün etkili olduğunu düşünmüş ve bu etkinin ne şekilde olduğunu tespit etmek için çalışmalar yapmıştır. Erik Erikson, “*İnsanın Sekiz Evresi*” adlı çalışmasında kişilik gelişiminde aşamalı olarak sekiz psikososyal evreden bahseder (Aydın, 2019: 9). Erikson, 1950'lerden sonra Freud'dan aldığı özdeşleşme kavramı ve saha çalışmalarında elde ettiği bulgularla kimlik sorununu ele almıştır. Erikson, çalışmalarında kimlik ve kişilik gelişimini ayrı kavramlar olarak ele değerlendirmektedir. Kimliğin doğumdan sonra özdeşleşmelerle beraber kademeli olarak ilerlediğini ancak asıl olarak ergenlik döneminde ortaya çıkan krizlerle oluştuğunu ifade eder (Zıllıoğlu, 2008: 18).

Erikson, psikanalitik kuramın temel kavramlarından yararlanarak ortaya koyduğu sekiz evreli gelişim kuramında, toplumsal ögelerden ve hayatın her döneminde etkili olan gelişmeler üzerinde durmaktadır. Sekiz evreli kuramının ilk dört evresinde, Freud'un çocukluk ve ergenlik evrelerini temel almakta ve bu evreleri daha geniş bir şekilde ortaya koymaktadır. Beşinci evre, ergenlik dönemidir ve bu dönemde kimlik duygusu "*ben kimim?*" sorusu üzerinden açıklanmaya çalışılmaktadır. Son üç evre ise yetişkinlik ve yaşlılık üzerinedir (Atak, 2011: 168). Yaptığımız bu çalışma ergen kimliği üzerine olduğu için Erikson'un beşinci evresi yapılan çalışma açısından önemli bir yere sahiptir. Erikson'un kuramında yer alan her dönem, kendisinden sonra gelen her dönem için bir basamak oluşturmaktadır. Her evre içinde bazı kriz dönemleri, yerine getirilmesi gereken görevler, çözülmesi gereken sorunlar ve kendine özgü gereksinimler mevcuttur (Anık, 2012: 30-31). Bir kişinin kimlik oluşturma süreci, bu kişinin çeşitli konularda seçimler yapmasıyla mümkündür. Kişinin yapmış olduğu seçimler, dini inanç, meslek, cinsellik ve siyasi görüş gibi konuları içermektedir. Bu konular arasında seçimler yapmanın farklı yolları vardır. Kişi farklı seçenekleri araştırır, bu seçenekler hakkında düşünür, bazılarını dener ve daha sonra kendisi için en uygun olanına karar verir. Erikson'a göre kimlik sahibi olan ergen, genç yetişkinlik döneminde artık yakın ilişkiler kurmaya hazırdır (Hortaçsu, 2007: 20).

Erikson'un kimlik kuramı, kimliğin niteliği ve gelişim süreçleri üzerinde durmaktadır. Sekiz evreye bakıldığı zaman, kimlik oluşumunda bireysel, toplumsal ve biyolojik faktörlerin etkili olduğu görülmektedir. Çocukluk döneminden itibaren başlayan özdeşleşimler ergenlik döneminde kimliğin oluşmasına katkı sağlar. Ancak, ergenlik döneminde karşılaşılan bir sorun kişide kimlik bunalımına yol açabilir. Örneğin, toplumun beklentileri ergende bazı değişimlere neden olabilmektedir. Toplumun beklentilerine karşı yeniden kendini konumlandıran ergen, böylelikle bir kimlik bunalımı yaşar. Yaşanan bu kimlik bunalımı, bazı durumlarda olumlu, bazı durumlarda ise olumsuz bir şekilde sonuçlanabilir (Atak, 2011: 170).

Kimliğin inşasında ortaya konulan bir başka yaklaşım ise sosyoloji temelli kimlik kuramıdır. Bu kuram, sembolik etkileşim ve Mead'ın benlik teorisi ile ilgilidir. Kişinin toplum içinde yer aldığı konum ve üyesi olduğu grup içindeki rolü, onun kimliğini etkiler. Bu rollerin yanında insanların davranış ve beceriler de önemli bir yere sahiptir. Bu kimlik kuramı, kimliğin karşılıklı etkileşimler karşısında nasıl inşa edildiği üzerine durmaktadır (Hortaçsu, 2007: 21). Mead'ın benlik teorisine göre kimlik, kişiliğe ilişkin olarak çift yönlü iki evreden geçer; birincisi bilen, öznel, içsel, yaratıcı “ben”, ikincisi ise dışsal etkilere bağlı olarak toplumsallığa vurgu yapan “sosyal ben”dir. Mead burada kişideki “ben”i, organizmanın başkalarının tutumlarına karşı verdiği yanıt olarak değerlendirirken, “sosyal ben”i kendi sandığı başkalarının tutumlarıyla belirlenen ben olarak ele almaktadır (Anık, 2012: 33-34). Mead'ın yaklaşımına göre kimlikle daha çok ilintili olan ben “sosyal ben”dir. Kişinin içgüdüsel eğilimleri “ben” ile temsil edilirken, “sosyal ben” ise grubun ortak anlamlarını, beklentilerini, değer ve anlayışlarını temsil eder. Bireyin benliği, içinde bulunduğu ve dışında kaldığı toplumsal gruplar tarafından şekillenmektedir. Bu süreçte toplumsal grupların en önemli işlevi, bireye toplumsallaşma sürecinde bir kimlik kazandırmalarıdır. Gruplar, birbirlerinin değer ve düşüncelerinden etkilenebilmekte ve birbirlerine benzer eğilimler gösterebilmektedir (Göker, 2015: 87). Bu kurama göre kişiler, toplum içinde farklı gruplar içinde yer aldıkları için birden çok kimliğe sahip olabilirler. Kişiler sahip oldukları bu kimliklere eşit derecede bağlı değildirler. Bir kimliğin önemi ve bir kişinin farklı kimliklere bağlılık düzeyi, vazgeçilen kimliğin kişiye getireceği zarar ile bağlantılıdır (Hortaçsu, 2007: 24).

Toplumsal ilişkiler ve gruplar arası etkileşimler sonucunda 1970'lerde Henri Tajfel ve John Turner tarafından geliştirilen bir diğer kuram ise sosyal kimlik kuramıdır. Bu kuramcıların amaçları; kişilerin, bir grubun üyesi olduklarında kişisel kimliklerinde ne gibi değişikliklerin yaşandığı ve gruplar arası ilişkilerin açığa çıkarılmasıdır.

Sosyal kimlik kuramının varsayımları şu şekilde ifade edilmektedir; (1) kişiler, kendilerini üyesi oldukları sosyal grubu dikkate alarak tanımlarlar. Üyesi

oldukları grup içinde kendilerini sınıflandırır ve tanımlarlar. Bu sınıflandırma ve tanımlama sonucunda kendilerini yerleştirdikleri grupla özdeşleşirler ve bu özdeşleşme sonucunda “sosyal kimlikleri” oluşur. (2) bireyin çevresinde yer alan diğer gruplar, bireye, kendi grubunun konumunu değerlendirmesi için temel oluşturur. Kişinin üyesi olduğu grubun konumu, benzeri diğer gruplarla yapılan karşılaştırma sonucunda belirlenir. (3) insanlar bu karşılaştırmayı gerçekleştirirken kendi kimliklerini, benlik saygılarını yükseltmek adına kendi grubundakileri kayırır ve diğer grup üyelerini küçük görür. (4) bir bireyin sosyal kimliğinin olumlu ya da olumsuz olması, üyesi olduğu grubun sosyal yapısıyla ilgilidir. Diğer sosyal gruplarla karşılaştırıldığı zaman, bir grubun sosyal konumu düşük ise sosyal kimlik olumsuz olur. Doyumsuz ve olumsuz gelişen sosyal kimliğin olumlu olabilmesi için çeşitli stratejiler geliştirilir (Demirtaş, 2003: 129-130).

2.5. ÇOCUK VE GÖÇ

2.5.1. Çocuk

İnsan yaşamı ana karnında başlayıp ölüncüye kadar devam eden bir süreçtir. Çeşitli kaynaklar incelendiğinde gelişim dönemleri yaşı, farklılık göstermektedir. Aydın’a göre (2019: 30) ikinci aydan iki yaşına kadar devam eden yaşam dilimi bebeklik dönemidir. İki yaşından altı yaşına kadar geçen dönem ise ilk çocukluk dönemi olarak ele alınır. Bu dönemde çocuk, motor davranışları ve iradesi doğrultusunda bazı beceriler kazanır. Oyun oynadığı ve akranlarıyla ilişki kurduğu bir dönemdir. Kızlarda 6-11 yaş, erkeklerde ise 6-13 yaş aralığı ise son çocukluk dönemidir. Bu dönemde, sosyalleşme ve akranlarla ilişki kurma yoğunlaşır. Okuma, yazma, hesap yapma ve düşünme becerileri gelişir. Değer sistemi ve vicdan anlayışı oluşur. Bu dönemden sonra ergenlik dönemi başlar. Ergenlik dönemi kızlarda 11-20, erkeklerde ise 13-20 yaş aralığıdır. Bu dönemde beden değişimi ve hızlı büyüme hâkimdir. Bu dönemde ikilemlili duygu, düşünce ve davranışlar görülür. Ayrıca bağımsızlık arzusu ön plana çıkar. Bu dönemde ergen, kimlik arayışına girer, toplumsal konulara yönelir ve gelecekteki mesleği için karar alır. Görüldüğü gibi bebeklik

döneminden ergenlik dönemine kadar geçen süre zarfında birey farklı gelişim evreleri geçirir.

İnsan hayatının önemli bir parçasıdır çocukluk. Çocukluk dönemi, gençlik ve yetişkinliği şekillendirir. Bu dönemde meslek seçimi hakkında karar verilir, sosyal çevreyle ilişkiler geliştirilir. Birey, bu dönemde kendisi ve çevresindeki diğer insanlar hakkında kararlar alır (Bilgin, 2014, 136). Görüldüğü gibi çocukluk döneminde birey, geleceğe yönelik kararlar alır, sosyal çevresiyle olan ilişkilerini geliştirir. Bu dönemin sağlıklı geçmemesi hâlinde, çocuğun hem içinde bulunduğu dönem, hem de ileriki dönemlerde ciddi sorunlarla karşı karşıya kalma olasılığı yüksektir. Bu açıdan savaş, çatışma, baskı, şiddet, terör olayları gibi durumların yaşandığı yerlerde büyüyen veya da bu olaylar sunucunda zorunlu bir şekilde göç etmek zorunda kalan çocuklar ciddi sorunlar yaşamakta, travmalar geçirmekte, eğitim, sağlık, barınma ve güvenlik haklarından mahrum kalmaktadır. Günümüzde yaşanan savaşlar nedeniyle dünya üzerinde milyonlarca çocuk yaşadığı yerleri terk etmek zorunda kalmıştır. Bu göçlerin yaşandığı ülkelerden biri Suriye olmuştur. Suriye iç savaşıyla beraber milyonlarca çocuk yerinden edinilmiştir. Göç eden bu çocukların büyük bir kısmı, Türkiye'ye göç etmiştir. Savaş ve göç sürecinde bu çocuklar çok acı ve korkunç olaylarla karşı karşıya kalmıştır.

Dünya üzerindeki göç hareketlerine bakıldığı zaman, göç edenlerin büyük çoğunluğunu çocuklar oluşturmaktadır. Çocukların sayısal çoğunlukları ve korunmaya muhtaç olma durumları, onları göç çalışmalarında ayrıcalıklı hâle getirmektedir. Zorunlu göçle beraber çocuklar, daha fazla hak ihlallerine uğramaktadır. En temel haklarından ve oyun oynama hakkından mahrum kalan çocuklar, erken yaşlarda çalışmakla beraber hak ettikleri ücreti de hiçbir zaman alamamaktadır (Çakırer Özservet ve Sirkeci, 2016: 1). Göçle birlikte insanların yaşam alanları değişmekte, kültürel kaynaşma ya da toplumsal sorunlar yaşanabilmektedir. Son yıllarda eğitimine devam edemeyen, sokakta çalışan ve dilenen, sağlık sorunları yaşayan, topluma entegre olamayan çocuk sayısında ciddi bir artış görülmüştür (Harunoğulları, 2016: 30).

Göçün çok sayıda toplumsal, psikolojik, kültürel ve ekonomik sonucu vardır. Göçten etkilenen öznelerden biri de çocuklardır. Göç sonucunda meydana gelen eğitim, barınma, sağlık, istihdam, güvenlik ve uyum gibi problemler, aileleri ve doğrudan çocukları etkilemektedir. Çocukların bu durumdan etkilenmesi onları hem göç eden aile içinde hem de göç edilen toplumun çocukları karşısında dezavantajlı konuma düşürmektedir. Eğitim seviyesinin düşüklüğü, sosyal güvenlikten yoksunluk, yoksulluk, kültürel farklılıklar, toplumsal uyum ve kabul gibi değişkenler çocukların dezavantajlı durumlarını bir kat daha arttırmaktadır. Çocuklara sunulan olanakların yetersizliği daha büyük sorunların yaşanmasına yol açmaktadır (Güzel, 2013: 2).

2.5.2. Ergenlik Dönemi

Göç, ergenlik döneminde daha da karmaşık hâle gelmektedir. Bu dönemde kişi “*ikinci bireyleşme*” süreciyle ve bebekliğin birincil sevgi nesnelere içsel bir kopuşla karşı karşıya kalmaktadır. Böyle bir kopuş kişinin kimliğine yönelik bir kafa karışıklığı meydana getirmektedir. Meydana gelen bu kafa karışıklığının üstesinden gelebilmek için akran gruplarıyla örnek özdeşimlerin, benlik özerkliğindeki artışın ve cinsel özgürlüğün deneyimlenebilmesi gerekmektedir. Çocuğun yaşadığı kültürel çevrenin göçle birlikte değişikliğe uğraması, çocuğun hayatında ciddi ruhsal problemlere yol açmaktadır (Akhtar, 2018: 9-10). Ergenlik dönemi, 12-23 yaş dilimleri arasında gencin erişkinliğe kadar geçirdiği dönem olarak ele alınır. Ergenlik dönemi, “*stresli*” ve “*fırtınalı*” bir dönemdir (Aydın, 2019: 172). Ergen sözcüğü, bir süreci belirtmektedir. Latince kökenli “*adolescere*” sözcüğünden türetilen ergen sözcüğü, büyüme ve olgunlaşma anlamına gelmektedir. Bu açıdan ergen sözcüğü bireyde gözlemlenen sürekli ve hızlı bir gelişme evresi olarak tanımlanmaktadır. Çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemi olarak tanımlanan ergenlik dönemi, biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal açıdan bir gelişme ve olgunlaşma dönemi olarak kabul edilir (Yavuzer, 1994: 277).

Bu dönemin en önemli gelişimsel görevi kimliğin kazanılmasıdır. Ergenlik döneminde kimlik kavramının cinsel, toplumsal, psikolojik, fiziksel, mesleki ve ideolojik gibi pek çok boyutu vardır. Kişinin, fiziksel özellikleri,

etkileşim becerileri, meslek seçimi, cinsiyet rolleri, politik ve dinsel eğilimleri, etnik kimliği, ruh sağlığı ve kişilik özellikleri kimlik tanımlamalarında etkili olmaktadır (Erikson, 1950, 1959; Akt. İnanç ve diğerleri, 2005: 307). Göçle beraber fiziksel ve sosyal çevresi değişen ergenin yaşamı daha da karmaşık bir hâle gelmektedir.

2.5.3. Çocuk Hakları

Göç çalışmalarında üzerinde durulması gereken öznelerin başında çocuklar gelmektedir. Çocuklar savaş ve şiddetli çatışmalardan sonra yaşanan göçten olumsuz etkilenmektedir. Kimisi refakatsiz duruma düşmekte, kimisi sakat kalmakta ve kimisi ise savaş ortamında yaşamını yitirmektedir. Savaştan kurtulanlar ise gitmiş oldukları yerlerde, eğitim, sağlık, barınma ve uyum gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Uluslararası hukuk bağlamında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948) ve diğer belgeler çocuklar dahil bütün insanların onurlu bir yaşam sürmeleri için bazı hükümler içermektedir. Genel olarak bu belgelerde insanların onurlu bir şekilde yaşama ve sığınma hakkına vurgu yapılmakta ve ayrımcılığa uğramalarını yasaklamaktadır. Bu haklar tüm insanlara tanınan haklar olduğu gibi göçmen çocuklarda bu haklardan yararlanmaktadır.

Çocukların tanınması ve korunması için Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından, 20 Kasım 1989 tarihinde *Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS)* kabul edilmiştir. Türkiye bu sözleşmeyi 1990 yılında imzalamıştır. Türkiye, 1982 Anayasası ve Lozan Antlaşması çerçevesinde sözleşmenin 17., 29., 30. maddelerine çekince koyarak sözleşmeyi kabul etmiş ve 1995'te yürürlüğe koymuştur (Atasü-Topçuoğlu, 2012: 27). Bu sözleşme, çocuklar adına evrensel tanınırlığı olan ve en kapsamlı belge olarak kabul edilmektedir. Bu belgede tanımlanan haklar, nerede olursa olsun tüm çocuklara tanınan haklardır. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de çocukların yaşamsal, katılma, korunma ve gelişme hakları güvence altına alınmıştır (UNICEF, 2019).

Birleşmiş Milletler ÇHS modern anlamda bir çocuk tanımı yapmaktadır. Sözleşmenin 1. Maddesine göre çocuk: *“Bu Sözleşme uyarınca çocuğa*

uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır” şeklinde tanımlanmıştır (UNİCEF, 2019). Bu sözleşme çocuk tanımını, hukuki bir kavram olarak ele alınmakta ve uluslararası anlamda çocuk kavramını biyolojik yaşa göre açıklamaktadır (Atasü- Topçuoğlu, 2012: 9).

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme çocuklar adına evrensel tanınırlığı olan ve en kapsamlı belge olarak kabul edilmektedir. Bu belgede tanımlanan haklar, nerede olursa olsun tüm çocuklara tanınan haklardır. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de çocukların yaşamsal, katılma, korunma ve gelişme hakları güvence altına alınmıştır (UNICEF, 2019).

Sözleşmenin 2. Maddesi:

“1. Taraf Devletler, bu Sözleşme’de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, özürlülük, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetilmeksizin tanır ve taahhüt ederler.”

“2. Taraf Devletler, çocuğun ana babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırım veya cezaya tabi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemi alacaklardır” şeklinde açıklanmaktadır (UNICEF, 2019).

Görüldüğü gibi bu madde kapsamında sözleşmeyi imzalamış bütün devletler hiçbir ayırım yapmadan, ülkelerinde bulunan bütün çocukların haklarını tanıma ve güvence altına almakla yükümlüdürler. Çocuğun fiziksel özelliği, dili, dini, ırkı ve başka özelliklerinin ayrımcılık konusu olmayacağı açık bir şekilde belirtilmiştir. Türkiye’nin bu sözleşmeye üye ülke olmasından dolayı, Türkiye’de bulunan Suriyeli mülteci çocuklar, her ne kadar “Geçici Koruma Kapsamı” altında bulunsalar da BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin çocuklara tanıdığı tüm haklardan yararlanma hakkına sahiptirler.

Sözleşmenin 3. maddesinde çocuğun yüksek yararının gözetilmesi temel alınmaktadır. Sözleşmenin 6, 7, 9, 14, 18, 20, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 31 ve 42.

maddeleri çocuğun yaşama ve gelişme haklarını ele almakta, 2, 8, 11, 16, 19, 20, 21, 22, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38 ve 39. maddeleri ise çocukların korunma haklarına vurgu yapmaktadır. Çocukların katılım hakları ise sözleşmenin 12, 13, 14, 15 ve 17. maddelerinde belirtilmiştir.

Bu çalışma kapsamında önemli görülen maddelerden biri de 30. maddedir. Bu madde de çocuğun kendi kültüründen yararlanma, kendi dilini kullanma ve kendi dinine inanma hakkı açık bir şekilde belirtilmiştir.

“Madde 30: Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz” (UNICEF, 2019).

Göçün insanlar üzerindeki etkisine daha öncede değinmiştik. Ancak, göç sürecinin öznelere olan çocuklar bu durumdan daha çok etkilenmektedir. Çocuklar, göçle beraber, refakatsiz kalmakta, şiddet görmekte, yoksulluk çekmekte, eğitim hakkından yoksun kalmakta, istismara uğramakta, sağlıksız ortamlarda yaşamakta, sağlık ve barınma ihtiyaçlarından mahrum kalmaktadır. Bu açıdan toplum içinde çocuklar dezavantajlı duruma düşmektedir. Atasü-Topçuoğlu (2014: 90) göçmen çocukların büyük bir çoğunluğunun düzensiz göç içerisinde yer aldığını ve kayıt dışılık nedeniyle küresel ölçekte bir çocuk göçmen verisine ulaşılmadığını belirtmektedir. Kayıt dışılık nedeniyle göçmen çocuk sayısı tam olarak tespit edilmese bile, mevcut verinin dikkate alınması ve bu açıdan BM Çocuk Hakları Sözleşmesi kapsamında nerede olursa olsun göçe maruz kalan tüm çocukların eğitim, sağlık, barınma, korunma ve sosyal hayata katılımları için her türlü çalışma yürütülmelidir.

BM'nin, Kasım 2013-Haziran 2018 tarihleri arasında savaşın çocuklar açısından sonuçlarını değerlendiren raporunda, çocukların DEAŞ, Özgür Suriye Ordusu ve rejim tarafından zorla silahlandırılarak savaştırıldığını ortaya koymuştur. Rapor, son 5 yıl içerisinde 7 bin 500 çocuğun öldüğü ya da sakat kaldığını, yine son beş yılda çocuklara yönelik 12 bin 500 ağır hak ihlalinin yaşandığını ortaya koymuştur (DW Türkçe, 2018). Bu durum her ne kadar

çocukların korunması için çalışmalar yürütülmüş olsa da ölen, öldürülen ve zorla savaştırılmak istenen çocuk sayısına bakıldığı zaman uluslararası alanda çocukların savaş ve çatışmalardan korunamadığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

2.5.4. Suriyeli Mülteci Çocuklar

Gönüllü ya da zorunlu bir şekilde gerçekleşen göçlerin sonucunda ciddi uyum ve ruhsal sorunlara bağlı problemler yaşanmaktadır. Her yaş grubu gerçekleşen göçten farklı şekillerde etkilenmektedir. Ancak göçün sonucundan olumsuz anlamda etkilenen öznelerin başında çocuklar ve ergenler gelmektedir (Karaman ve Bulut, 2018: 396). Suriye’de yaşanan savaşla beraber çok sayıda çocuk şiddetli çatışmalardan etkilenmiş ve yaşanan savaşın en ağır faturasını onlar ödemiştir.

GİGM’in 16.10.2019 tarihli güncel verilerine göre Türkiye’de “Geçici Koruma Kapsamında” 1 milyon 721 bin 717 Suriyeli çocuk (0-18 yaş) bulunmaktadır (GİGM, 2019). UNICEF 2016 verilerine göre dünyada 50 milyon çocuk, ülkelerinin sınırları dışına göç etmiş ya da zorla göç ettirilmek zorunda kalmıştır. Bu çocukların yarısından fazlası şiddet ya da güvenliksiz ortamlarından kaçmıştır (UNICEF, 2019). Özellikle zorunlu göçe maruz kalan çocuklar, eğitim, sağlık, istihdam, güvenlik haklarından mahrum kalmıştır. Eğitime devam etmesi, oyun oynaması ve sağlıklı bir ortamda büyümesi gereken çocuklardan bazıları, göç sonucunda ailelerinin tüm yüklerini üstlenmek zorunda kalmıştır.

Görüldüğü gibi zorunlu göçle beraber Türkiye’ye göç eden Suriyelilerin büyük çoğunluğunu çocuklar oluşturmaktadır. 2011 yılında Suriye’de yaşanan savaşla beraber yüz binlerce çocuk Türkiye’ye göç etmek zorunda kalmıştır. Böylece, Türkiye’de risk altındaki çocuklara yenileri eklenerek bu grupta yer alan çocukların sayısında ciddi bir artış görülmüştür. Ancak Suriyeli çocuklar zorunlu göçle beraber daha fazla sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bilmedikleri bir toplumun içine dahil olan bu çocuklar, dil, eğitim, sağlık, barınma gibi konularda zorluk yaşamıştır. Bunun yanında Suriye’de yaşanan savaş ve şiddetli çatışmalara tanık olmuş çok sayıda çocuk bulunmaktadır. Yaşadıkları ve

gördükleri olaylar karşısında psikolojik açıdan etkilenmiş ve göçle birlikte bu durum travmalara dönüşmüştür. Yaşanan savaş ve çatışmaların sonucunda gerçekleşen zorunlu göçle beraber ergen bireyler, çevre değişikliği yaşamakta, bazılarının aile bireylerinde kayıplar olmakta, gelişimsel problemler ortaya çıkmakta ve gitmiş olduğu yeni topluma uyum sağlamakta güçlük çekmektedir. Yaşanan bu durum karşısında ergenler, travmalar yaşamakta, depresyon, anksiyete ve travma sonrası stres bozukluğu yaşamaktadır (Papageorgiou, Frangou-Garunovic, Ilordanidou, Yule, Smith ve Vostanis, 2000; Akt. Karaman ve Bulut, 2018: 397). Görüldüğü gibi Suriyeli çocuklar zorlu göç yolları boyunca çeşitli zorluklar ve risklere karşı karşıya kalmıştır.

Ulusal mevzuat ve uluslararası antlaşmalar gereği Türkiye’de bulunan her çocuk eğitim alma hakkına sahiptir. Eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde sorumlu kurum, Milli Eğitim Bakanlığı’dır. Türkiye Kamu Denetçiliği, 2018 yılında yayınlamış olduğu “Türkiye’deki Suriyeliler” başlıklı özel raporuna göre (TKD, 2018: 132) Türkiye’de Geçici Koruma altında bulunan Suriyelilerin %33,3’ü okuma yazma bilmemektedir. Okuma yazma bilip ancak okul bitiremeyenlerin oranı %13, ilkokul ve dengi mezunu %16,5, ortaokul ve dengi mezunu %6,5, lise ve üstü okullardan mezun %5,6 ve herhangi bir beyanda bulunmayanların oranı ise %26’dır. Suriye 2011 yılından önce kendi bölgesinde eğitim seviyesinin yüksek olduğu ülkelerden biri olarak bilinmektedir. 2009 yılında Suriye’de ilkokul ve ortaokula giden Suriyeli çocuk sayısı %94 olarak açıklanmıştır. Suriyeli öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla başta GBM’de eğitim verilmeye başlanmıştır. Ancak daha sonra göçün artmasıyla beraber göçten yoğun bir şekilde etkilenen illerde Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) kurulmuştur. GEM’lerde sadece Suriyeli çocuklara eğitim verilmektedir. GEM’ler, geçici ve Suriye’ye kısa zamanda dönüş mantığıyla kurulmuş ve gözden geçirilmiş müfredat esaslı Arapça eğitim verilmektedir. Çocukların Türkçe öğrenebilmesi için eğitim programının içinde Türkçe derslerde yer almaktadır. 2017 yılından itibaren GBM’lerde 30 ve GBM dışında da 374 olmak üzere toplam 404 Geçici Eğitim Merkezi bulunmaktadır (KDK, 2018: 132-132).

Birleşmiş Milletler ÇHS’de belirtildiği gibi sığınmacı ve özellikle sığınmacı çocukların eğitimi en temel haktır. Suriye’de yaşanan savaşın uzamasıyla beraber Suriyeli çocukların eğitim alma hakları daha da önemli bir mesele hâline gelmiştir. Savaşın uzamasının anlaşılması üzerine 2016 yılında Türkçe eğitim programlarının uygulanmasına ağırlık verilmiştir. 2016-2017 eğitim öğretim yılından itibaren haftada 15 saat Türkçe eğitim müfredata eklenmiştir. Böylelikle Suriyeli öğrencilerin resmi okullara kademeli geçişi sağlanmıştır. 2017 yılı itibariyle Geçici Eğitim Merkezleri’nde 19.189 gönüllü eğitici görev almaktadır. 2017-2018 eğitim öğretim yılında 618. 948 Suriyeli çocuk eğitime erişim sağlamıştır. 2014-2015 yılında %30 olan okullaşma oranı, 2017-2018 yılında %63’e çıkmıştır (KDK, 2018: 136). Bu kapsamda Suriyeli çocukların kayıp nesiller olmaması için eğitim programları daha aktif hâle getirilmelidir. Suriyeli çocukların Türkiye toplumuna uyum ve entegrasyon süreçlerinin olumlu geçmesi adına eğitimin önemli bir faktör olduğu gözlerden kaçırılmamalıdır.

Suriyeli mülteci çocukların küçük yaşlardan itibaren kayıt dışı ve güvencesiz işlerde çalıştıkları bilinen bir gerçektir. 2013 yılında çıkarılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda Suriyelilere çalışma, eğitim ve sağlık hakkı tanınmış olsa da özellikle çalışma hakkına erişilen Suriyeli sayısı az olmuştur. İş yerlerinde özellikle çocukların ayrımcılığı uğradığı ve düşük ücretlerle çalıştıkları görülmüştür (Şimşek, 2016: 381-382). Çalışma hayatına başlayan çocuklar pek çok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Yaşamış oldukları bu sorunlar psiko-sosyal sorunlar olmakla beraber, düşük ücretler, güvenlikten yoksun, uzun çalışma saatleri ve sağlığı tehlikeye atan sorunlardır (Harunoğulları, 2016: 47). Maddi imkânlardan yetersizliğinden dolayı ailesinin yükünü üstlenmek zorunda kalan çok sayıda mülteci çocuk bulunmaktadır. Kırsal kesimden gelen bazı muhafazakâr ailelerin 12-13 yaşlarındaki kız çocuklarını okula göndermeme konusunda direnç gösterdikleri ve erkek çocukların ise ailelerine maddi destek sağlamak için okulu bırakarak çocuk yaşta ağır işlerde çalıştıkları gözlemlenmiştir (Derince, 2019: 66-67; Erdoğan ve Ünver, 2015: 21).

Türkiye’de bulunan Suriyeli mültecilerin yarısını 0-18 yaş aralığındaki çocuklar oluşturmaktadır. Bu yönüyle çocukların sayısal üstünlükleri ve korunmaya muhtaç olma durumları bakımından sosyal hizmet problematiğini daha da görünür kılmaktadır. Atasü Topçuoğlu (2014: 92) bu konuya dikkat çekerek son yıllarda Türkiye’de artarak devam eden çocuk göçünün üç doğurgusuna değinmektedir. Bunlar; (a) çocuklar her geçen gün müracaatçı grubu olarak çoğalmaktadır. (b) yerelde yaşayan çocuklar gün geçtikçe farklı kültürel etkileşimlerin içine girmektedir. (c) ilerleyen süreçte göçmen çocukların Türkiye’ye kalıcı bir şekilde yerleşme ihtimalleri vardır. Bu açıdan savaş ve şiddetli çatışmalardan daha fazla etkilenen çocukların kim olduklarına bakılmaksızın sosyal politika ve sosyal hizmet sunumu kapsamında bu grubun ihmal edilmemesine dikkat edilmelidir.

3. BÖLÜM

METODOLOJİ

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, 2011 yılında Suriye’de yaşanan iç savaşla beraber ülkelerini terk ederek Türkiye’ye sığınmak zorunda kalan ergenlik çağındaki (13-17 yaş) Suriyeli mülteci çocukların günlük yaşam deneyimleri üzerinden kimlik ve aidiyet duygularını ele almaktadır. Bu çocukların, başka bir toplumda kendilerini nasıl tanımladıkları ve günlük hayat deneyimleri çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında çocukların kimlik ve aidiyet duygularının anlamlandırılması, düşünce ve algılarını derinlikli biçimde ortaya koymak için nitel araştırma tekniğinin kullanılmasına karar verilmiştir. Niteliksel araştırma, insanların ve kültürlerin ayrıntılı ve derinlemesine tanımını yapmak ve bu insanların gerçekliğe yükledikleri anlamı, olaylar ve süreçler hakkındaki anlayışlarını ortaya koymak için başvurulan bir yöntemdir. Nitel araştırmada bireylerin sosyal hayatı nasıl gördükleri ve onların bakış açılarından bu sosyal hayatı nasıl değerlendirdikleri önemli bir konudur. Nitel araştırmalarda araştırmacılar, bireylerle konuşarak, onları gözlemleyerek, fotoğraf ve günlükleri bir araya getirerek onlar hakkında anlamlı, bütüncül ve ayrıntılı bir resim ortaya çıkarmaya çalışırlar (Kümbetoğlu, 2005: 47). Nitel araştırma, istatistiksel prosedürler ya da sayısal araç olmaksızın bulguların üretildiği araştırma olarak tanımlanabilir. Nitel araştırmalarda, bulgulara ve teorilere ulaşmak için analitik ve yorumlamacı prosedürlerle veriler kavramlaştırılmaya çalışılır (Coşkun ve ark., 2015: 304).

Nitel veri, nicel veri olarak derleyemediğimiz verilerdir. Nitel veri, bireylerin, süreçlerin, olguların, değerlerin, fikirlerin, hislerin, inanç ve kanaatlerin ayrıntılı bir şekilde ifade edilebildiği veridir. Nitel veride araştırılan birey ya da grup hakkında derinlemesine yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen veriler, sayılamayan ve hesap edilemeyen verilerdir. Elde edilen bu veriler, öznel deneyimlere dayanmaktadır. Nitel veri, bireyin öznel doğasını ve algısal yapısını anlamak için araştırmacı ve araştırılan arasında kurulmuş olan etkileşim sonucunda ortaya çıkmaktadır (Kümbetoğlu, 2005: 43-45).

Nitel çalışmalarda sıkça başvurulan yaklaşımlardan biri, yorumlayıcı sosyal bilim yaklaşımıdır. Aynı zamanda yorumlayıcı yaklaşımın yorum bilgisi, bilişsel, idealist, fenomenolojik, öznelci, etnometodolojik ve inşacılık gibi pek çok yönü vardır. Bu yaklaşım, insanların birbirleriyle nasıl etkileşime geçtiklerini ve birbirleriyle ne şekilde geçindiklerini anlamak ve yorumlamak için bu insanların toplumsal dünyalarını, doğal ortamlarında doğrudan ve sistematik gözlem yoluyla analiz eder (Neuman, 2013: 130-131). Bilimsel araştırmayı öznellik ilkesiyle ele alan ve pozitivist paradigmaya alternatif olarak gelişme gösteren yorumlayıcı yaklaşımın kökenleri, yirminci yüzyılın başlarına dayanır. Gelişme gösteren yorumsamacı yaklaşıma karşın, pozitivist yaklaşımın araştırma alanlarındaki etkisi ve ağırlığı giderek azalmaya başlamıştır. Bu durumun nedeni, pozitivist anlayışa duyulan güvenin sarsılmasıdır. Scwartz ve Ogilvy (1979) bu konudaki gelişmeleri şu örneklerle açıklamaktadır: Fizik'te Einstein'ın "Görelilik Kuramı" gözlemcinin süreçteki etkisini ortaya koyarak pozitivist yaklaşımın nesnellik temellinde oluştuğu bakış açısını sarsmaya başlamıştır. Gene bu çerçevede Heisenberg'in "Belirsizlik İlkesi" pozitivist paradigmanın nesnellik ilkesini sorgulanır hâle getirmiştir (Scwartz ve Ogilvy, 1979; Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2004: 23).

Yorumsamacı yaklaşım, pozitivist yaklaşımın aksine tek bir doğrunun olmayacağını, tek doğru ve egemen düşünce yerine, özne merkezli, tümevarımcı, çoğulcu, niteliksel ve duruma özgü çalışmalara odaklanır. Bu yaklaşım aynı zamanda, pozitivism ötesi olarak da adlandırılmaktadır. Yorumsamacı anlayışta insanlar, anlamların yaratılmasında etkin bir rol alır. Bu anlayış, doğrunun, bilginin ve gerçeğin sosyal kurgular olduğunu iddia ederek fen bilimlerinde kullanılan yöntem, kavram ve amaçların sosyal bilimlerde uygulanamayacağını varsayar. Sosyal bilimciler giderek nitel çalışmalara yönelmekte ve "nesnellikten" çok "perspektifi" ön plana çıkarmaktadır. Sosyal bilimlerde çalışılan olay ve olgular, kendi ortamları içinde incelenmekte ve araştırmacı, bu olay ve olguları ayrıntılı, açıklayıcı ve derinlemesine bir şekilde yorumlamaya çalışmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2004: 24-26).

Bu araştırmada, fenomenolojik (*olgubilim*) araştırma deseni kullanılmıştır. Fenomenolojik araştırmaların temelini bireysel tecrübeler oluşturmaktadır. Araştırmacı bireylerin davranışlarını, algılamalarını ve onlara yükledikleri anlamları araştırmaktadır. Bu yaklaşıma göre tek bir gerçek yoktur ve gerçeklik kişisel algılamalara bağlı olarak zaman içerisinde değişebilir. Gerçeklik bireylerin içinde bulunduğu evre, durum ve şartlara göre değişiklik gösterir (Giorgi ve Giorgi, 2003: 27; Akt. Baş ve Akturan, 2008: 84). Fenomenolojik araştırma, insanların bir deneyimi nasıl anlamlandırdıklarını ve bu deneyimi bilince nasıl yerleştirdiklerini keşfetmeye odaklanır. İnsanların bir fenomeni nasıl algıladıkları, nasıl betimledikleri, nasıl anımsadıkları ve bu fenomenle ilgili diğer bireylerle neler paylaştıklarının metodolojik olarak resmedilmesidir. Burada fenomen gerçeğin kendisi değildir. İnsanların o fenomeni ne olarak algıladıklarıdır. Bu açıdan araştırmada deneyimler ve bu deneyimler üzerine olan algılara odaklanılmalıdır. Araştırmanın odağındaki fenomen; kıskançlık, yalnızlık, evlilik, iş, g, kültür gibi insanların duygusal, bireysel ve toplumsal olarak deneyimledikleri olaylardır (Patton, 2014, 104-105).

Bu çalışmada araştırılan fenomenler Suriyeli mülteci çocukların kimlik ve aidiyet duyguları ile toplumsal kabul ve uyum süreçleridir. Araştırma kapsamına alınan Suriyeli mülteci çocuklar zorunlu gn içinde yer almış ve gn zorlu şartlarını deneyimlemişlerdir. Fenomenolojik araştırmada araştırmacı, fenomeni ya daha önce deneyimlemiş ya da bu fenomeni doğrudan yaşamış kişilerle derinlemesine çalışma yürütmelidir. Araştırmacı göçten etkilenen Suriyeli mülteci çocukların yaşam deneyimlerini gözlemlemiş ve onlarla aynı ortamı paylaşmıştır.

3.2. Veri Toplama Araçları

Fenomenolojik araştırma modeline uygun olarak bu araştırmada mülakat ve gözlem tekniği kullanılmıştır. Mülakat veya derinlemesine mülakat tekniği, sosyoloji, psikoloji, antropoloji ve diğer sosyal bilimlerde yaygın bir şekilde kullanılan bir yöntemdir (Bal, 2016: 159). Derinlemesine görüşmelerde veri toplanırken sorulan sorular karşısında alınan cevaplar kaydedilir. Uygun

görüldüğü yerlerde ek sorular ilave edilerek araştırılan konu hakkında detaylı bilgi elde edilmeye çalışılır. Derinlemesine mülakat, katılımcı ile araştırmacı arasında bir ilişki ve diyalog kurma hâlidir. Kurulan bu ilişki, duyarlılık, karşındakini anlama, disiplin ve samimiyet ile sağlanır. Çünkü derinlemesine görüşmelerde, araştırmacı, tanımadığı kişilerle bir araya gelip sohbet etmektedir. Bu nedenle araştırmacının hassas, özenli ve dikkatli olması gerekmektedir. Araştırmacı, yaptığı derinlemesine mülakatlarda görüşme yaptığı kişinin dünyasına girmeye çalışmaktadır. Görüşülen kişi ile kurulan sıcak diyalog ve karşılıklı güven sayesinde araştırmacı güvenilirliği yüksek veriler elde edebilir (Kümbetoğlu, 2005: 71-73).

Araştırmaya konu olan Suriyeli mülteci çocuklarla görüşme yapılmadan önce, araştırmanın içeriği hakkında literatür taraması yapılmış ve yapılan literatür taramasından sonra araştırmanın amacına uygun şekilde yarı yapılandırılmış “soru yönergesi” hazırlanmıştır. Hazırlanan bu yönerge bir anket formu değildir. Görüşme sırasında araştırmacının başvurduğu bir kontrol aracıdır. Görüşmenin doğasına ve araştırmanın amacına uygun şekilde gerektiği yerlerde katılımcıya ek sorular sorularak derinlemesine bilgi elde edilmeye çalışılmıştır. Soru yönergesi, araştırmanın giriş bölümünde belirtilen soru ve amaçlar çerçevesinde hazırlanmıştır. Daha sonra bu soru yönergesine alt sorular eklenerek katılımcılarla görüşmeler yapılmıştır. Bununla beraber, saha deneyimleri gözlemlenerek not edilmiş ve bulguların yorumlanmasında bu notlardan yararlanılmıştır. Yapılan saha çalışmalarında, görüşmeye katılan katılımcının söyledikleri ve yaptıkları arasında bir farkın olup olmadığını anlamak için araştırmacı farklı yöntemlere başvurabilir. Nitel araştırmalarda bu tür durumların yaşanması hâlinde araştırmacı gözlem tekniğini kullanabilir. Gözlem, yapılan görüşmeler sırasında oluşan davranışları ayrıntılı bir şekilde tanımlamak için başvurulan bir yöntemdir. Bu yöntemler birlikte davranışlar ve doğal çevre gözlemlenmiş olur (Yıldırım ve Şimşek, 2004: 137).

3.3. Veri Toplama Süreci

Mülakatlar, 30 Temmuz-8 Kasım 2019 tarihleri arasında Kocaeli'nin İzmit, Gölcük ve Başiskele ilçelerinde toplam 19 Suriyeli mülteci çocuk ile

yapılmıştır. Mülakatlara başlanmadan önce çocuklardan ve ailelerinden izin alınmış ve çalışma gönüllülük esasına dayalı olarak yapılmıştır. Görüşme sırasında çocuğun ailesinden ve kendisinden izin alındıktan sonra ses kayıt cihazıyla yapılan görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Türkçe bilmeyen çocuklarla tercüman (Arapça-Türkçe) yardımıyla görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yapılan çocukların 11'i Türkçe bilmektedir. Ancak Türkçe bilmelerine rağmen görüşme esnasında tercüman hazır bulunmuştur. Görüşmeler, geriye kalan 7 çocukla Arapça, 1 çocukla da Kürtçe yapılmıştır. Araştırmacı Kürtçe bildiği için Kürtçe ve Türkçe bilen katılımcılarla kendisi bire bir görüşme yapmıştır. En uzun görüşme 1 saat 6 dakika, en kısa görüşme 26 dakika sürmüştür. Çocukların 14'ü ile kendi hanelerinde, diğer 5'i ile de hane dışında görüşme yapılmıştır.

Katılımcıların çocuk olmasından dolayı mülakatlar yapılırken hassas davranılmış ve çocukların kendilerini rahat hissetmeleri için uygun görüşme ortamları sağlanmıştır. İstedikleri an görüşmeyi sonlandırabilecekleri ve yapılan görüşmenin gönüllülük esasına dayalı olduğu bir kez daha kendilerine söylenmiştir. Mülakatlara başlanmadan önce çocuk ve ailesine araştırmayla ilgili detaylı bilgi verilmiş ondan sonra mülakata başlanmıştır.

3.4. Katılımcılar

Nicel çalışmalarda evren-örneklem ilişkisinin kurulması ve bir örneklem üzerinde çalışılması gerekmektedir. Nicel çalışmalarda araştırma örneklemini evreni en iyi şekilde temsil etmelidir. Bu açıdan örneklem üzerinden evrene genelleme yapılmaktadır. Nitel çalışmalarda ise evrene genelleme yapma zorunluluğu yoktur. Ancak nitel çalışmalarda evrenin sayısal özelliği zorunlu olmamakla beraber, nasıl bir bütün içinde nasıl bir örneklem olduğu ifade edilebilir. Nitel çalışmalarda görüşülen kişi sayısından ziyade, görüşülen kişilerden ne kadar derinlemesine bilgi elde edildiği daha önemlidir. Nitel çalışmalarda araştırmanın problemine uygun amaca hizmet edecek “amaçlı örneklem” seçilir. Bu çalışmada nitel bir çalışma olduğu için belirli amaçlar ve özellikler taşıyan çocuklarla görüşme yapmak için amaçlı örneklem kullanılmıştır. Bu örneklem çeşidi kendi içinde, tipik durum örnekleme, aşırı ve aykırı durum örnekleme, benzeşik (homojen) örnekleme, maksimum

çeşitlilik örnekleme ve kartopu örnekleme şeklinde farklı türlere ayrılır (Bal, 2016: 94). Bu çalışmanın örnekleme Suriye iç savaşından kaçarak Türkiye'ye sığınan 13-17 yaş aralığındaki Suriyeli mülteci çocuklar olduğu için kullanılan örnekleme tipi, benzeşik (homojen) örneklemedir. Yıldırım ve Şimşek (2004), benzeşik örnekleme küçük ve benzeşik bir örnekleme oluşturma yoluyla belirgin bir alt grubu tanımlamak için kullanılan bir yöntem olarak tanımlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2004: 84). Ayrıca yapılan ilk görüşmelerde görüşülen çocuklar aracılığıyla diğer Suriyeli çocuklara ulaşılmıştır. Bu açıdan kartopu (zincir) örnekleme de kullanılmıştır.

Bu araştırma, "Ergenlik Çağındaki Suriyeli Mülteci Çocuklarda Kimlik ve Aidiyet Duygusu: Kocaeli Örneği" başlığıyla hazırlanmıştır. Erik Erikson, kişilik gelişiminde aşamalı olarak sekiz psikososyal evreden bahseder. Bu evrelerin beşincisi ergenlik dönemidir. Bu dönemde kimlik duygusu, "ben kimim?" sorusu üzerinden açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmada, Suriyeli mülteci çocukların kimlik ve aidiyet duyguları ele alınmış ve araştırma kapsamında Erikson'un beşinci evrede belirttiği 13-17 yaş aralığındaki çocuklar seçilmiştir. Erikson'un beşinci evresine göre kimlik oluşturma yaşı, 13-17 yaş aralığıdır ve bu yaş aralığı ergenlik dönemidir. Bu açıdan, zorunlu göçle beraber ülkelerini terk ederek Türkiye'ye gelen 13-17 yaş aralığındaki Suriyeli göçmen çocuklarla görüşmeler yapılmıştır.

Tablo 2. Mülakat Yapılan Çocukların Tanımlayıcı Bilgileri

Görüşme Kodu	Cinsiyet	Anadil	Okul Durumu	Yaş	Doğum Yeri	Türkiye'de Kalma Süresi(Ay-Yıl)	Çalışma Durumu
G1	Erkek	Arapça	Okumuyor	17	Halep	5 Yıl	Çalışıyor
G2	Erkek	Kürtçe	Okumuyor	16	Halep	5 Yıl	Çalışıyor
G3	Erkek	Arapça	Okumuyor	17	Halep	3 Yıl	Çalışıyor
G4	Erkek	Arapça	Okuyor	13	Deyrizor	6 Yıl	Çalışmıyor
G5	Kadın	Arapça	Okuyor	14	Deyrizor	6 Yıl	Çalışmıyor
G6	Erkek	Arapça	Okumuyor	17	Deyrizor	6 Yıl	Çalışıyor
G7	Erkek	Arapça	Okumuyor	15	Deyrizor	5 Yıl	Çalışıyor
G8	Erkek	Arapça	Okumuyor	17	Deyrizor	5 Yıl	Çalışıyor
G9	Erkek	Arapça	Okumuyor	16	Menbiç	3 Yıl	Çalışıyor
G10	Kadın	Arapça	Okuyor	13	Deyrizor	4 Yıl	Çalışmıyor
G11	Kadın	Arapça	Okuyor	16	Halep	4 Yıl	Çalışmıyor
G12	Kadın	Arapça	Okuyor	16	Halep	3 Yıl	Çalışmıyor
G13	Kadın	Arapça	Okuyor	15	Halep	5 Yıl	Çalışmıyor
G14	Erkek	Arapça	Okumuyor	17	Deyrizor	8 Yıl	Çalışıyor
G15	Erkek	Arapça	Okumuyor	17	Deyrizor	4 Yıl	Çalışıyor
G16	Erkek	Arapça	Okuyor	14	Deyrizor	5 Yıl	Çalışmıyor
G17	Erkek	Arapça	Okumuyor	16	Menbiç	6 Yıl	Çalışıyor
G18	Erkek	Arapça	Okuyor	17	Deyrizor	4 Yıl	Çalışıyor
G19	Kadın	Arapça	Okuyor	15	Menbiç	3 Yıl	Çalışmıyor

Tablo 2’de görüldüğü gibi toplam 19 çocuk ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeye katılan çocukların 6’sının cinsiyeti kadın, 13’ünün cinsiyeti ise erkektir. Görüşmecilerden 7’si 17 yaşında, 5’i 16 yaşında, 3’ü 15 yaşında, 2’si 14 yaşında ve 2’si ise 13 yaşındadır. Katılımcılarda 18 kişinin anadili Arapça, 1 tanesinin ise anadili Kürtçedir. Çocuklardan 10’u Deyrizor, 6’sı Halep ve 3’ü Menbiç doğumludur. Yine çocuklardan 9’u okula gitmekte, diğerleri ise okumamaktadır. Okumayanların tamamı kayıt dışı bir işte çalışmaktadır. Sadece bir çocuk hem okuyup hem de çalışmaktadır.

3.5. Veri Analizi

Nitel araştırma yöntemiyle hazırlanan bu çalışmada, araştırmacılar tarafından sıkça başvurulan tematik içerik analizi yapılmıştır. Bu analiz yönteminin amacı, verileri açıklayabilecek kavramlara ve temalara ulaşmaktır. Kavramlar, araştırmacıyı temalara götürür. Elde edilen temalar sayesinde olgular daha iyi organize edilir ve daha anlaşılır hâle getirilir. Bu çerçevede verilerin içinde saklı kalan gerçekler ortaya çıkmış olur. Birbirine benzeyen kavramlar ve temalar bir araya getirilir, okuyucunun anlayabileceği şekilde yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2004: 175). Sahada ses kayıtları tutulmuş ve fazla zaman kaybetmeden bu kayıtların çözümlenmesi yapılmıştır. Ses kayıtları çözümlendikten sonra katılımcıların cevapları tekrar tekrar okunmuştur. Katılımcıların cevapları doğrultusunda kodlamalar yapılmıştır. Nitel araştırmada kodlama, veri analizinin önemli bir parçasıdır. Belirlenen araştırma sorusu üzerinden yönlendirilir ve yeni soruların ortaya çıkmasına yol açar. Kodlama, araştırmacıyı ham verilerin içinde boğulmaktan kurtarır ve araştırmacıyı veriler üzerinde daha üst düzeyde düşünmeye sevk eder. Araştırmacı bu sayede kuram ve genellemelere ulaşır (Neuman, 2013: 663). Daha sonra temaları belirlemek için kodlar bir araya getirilmiş ve kategorize edilmiştir. Yorum aşamasında araştırmacı, toplamış olduğu verileri anlamlandırmakta ve neden-sonuç ilişkisi üzerinden bir takım sonuçlara ulaşmaktadır. Araştırmacı ulaştığı sonuçların önemine göre açıklamalar yapmak zorundadır (Yıldırım ve Şimşek, 2004: 186). İlişkili kodlar kategorik hâle getirilmiş, daha sonra araştırma soruları kapsamında temalar oluşturulmuştur. Yapılan kodlamalar ve oluşturulan temalardan sonra verilerin yorumlamasına geçilmiştir.

4. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde ergenlik çağındaki Suriyeli mülteci çocuklarla yapılan mülakatlar ve sahada yapılan gözlemler sonucunda elde edilen bulgular sunulmuştur. Araştırmanın amaçları kapsamında belirlenen temalar çerçevesinde veriler sistematize edilmiştir. Gözlem ve derinlemesine mülakatlarda elde edinilen veriler bu bölümde işlenmiş ve yorumlanmıştır. Görüşmecilerin cevapları doğrudan alıntılanarak “*italik*” biçimde sunulmuştur. Her alıntının sonunda, görüşmecinin kodu, cinsiyeti, yaşı ve görüşmenin yapıldığı yer belirtilmiştir (Örnek: G1, E, 17, Başiskele). Görüşmelerin yapıldığı yerler, aynı zamanda ikamet ettikleri ilçelerdir. Bu bölümde sunulan veriler, Suriyeli çocukların Türkiye’ye yönelik bakışları, Suriye’deki yaşamları, göç süreçleri ve Türkiye’deki yaşamları, Türkiye’de buldukları süre zarfında karşılaştıkları problemler, Türkiye toplumu ve Suriyeli mültecilerle olan ilişkileri, Türkiye hakkındaki algıları, ayrımcılığa uğrayıp uğramadıkları, dil, vatandaşlık, gelecek beklentileri, kimlik, aidiyet ve entegrasyon gibi konular çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Araştırmaya konu olan Suriyeli mülteci çocuklar Suriye’de iç savaş başlamadan önce Halep, Deyrizor ve Menbiç kentlerinde yaşadıklarını belirtmişlerdir. Mülakata katılan çocukların tamamı Suriye doğumludur. Savaş başlamadan önce çocukların 14’ü Suriye’de okula gittiklerini ifade etmiş, 5’i ise Suriye’de okula gitmediklerini belirtmiştir. Katılımcılarla ilgili demografik bilgiler, bölüm 4.1.4’te “katılımcılar” başlığı altında sunulmuştur.

4.1. Suriye’de Yaşam: “*Orda, Okul Birinciliğim Vardı ve Arkadaşlarım Çoktu*”

Yapılan mülakatlarda çocukların tamamı savaş öncesi dönemi olumlu tanımlamışlardır. Savaş başlamadan önce okula gittiklerini, oyun oynadıklarını, zorunlu olarak herhangi bir işte çalışmadıklarını ifade etmişlerdir. Suriye’deki yaşamları boyunca en mutlu ve güvende oldukları dönem şüphesiz ki savaş öncesi dönem olmuştur. Yapılan görüşmelerde sıklıkla savaş öncesi döneme bir

özlem içinde oldukları görülmüştür. Bireylerin geride bıraktıkları sosyal çevreleri, gitmiş oldukları yeni yerlerde uyum sorunu yaşamalarına neden olmaktadır. Bu açıdan gitmiş oldukları yeni yerlerde karşılaşılan olumsuz durumlar, onlara geride bıraktıkları hayatlarını hatırlatmaktadır.

“Benim hayatımda çok şey değişti. Ben Suriye’de hiç çalışmadım. Buraya geldim burada çalıştım. Benim babam yok rahmetli, öldü. Burada çalışmak zorunda kaldım” (G9, E, 16, İzmit).

“Evet, oyun oynuyordum arkadaşlarımla. Koşmak, ip atlamak, orda güzeldi hayatım, ama savaş oldu, bozuldu. [...] Evet, bizim evimiz vardı orda, çok güzeldi ama savaş oldu, çok zor günde geldik” (G12, K, 16, Gölcük).

“Suriye’de okumak isterdim, zaten orda okuyordum. Savaş çıktı buraya geldik artık okumadım. Burada okumak istemiyorum, orda hayatım güzeldi, bahçede hep oyun oynardık” (G2, E, 16, Gölcük).

“Evet, Suriye’de okula gittim orda okuyordum. Orda yedinci sınıfa kadar okudum” (G3, E, 17, Gölcük).

“Suriye vatan, yani Suriye güzel ama savaş var biz buraya geldik” (G17, E, 16, Gölcük).

“Çok değişti, oradaki arkadaşlarım, yerim hepsi değişti. Yani mesela okulda ben yani hiç böyle burada okuduğum gibi hissetmiyorum. 5. sınıfa kadar okudum. Orda, okul birinciliğim vardı ve arkadaşlarım çoktu. Buraya geldim hâlâ şimdiye kadar öyle arkadaşlarım olmadı” (G18, E, 17, Başiskele).

Görüldüğü gibi mülakata katılan çocuklar savaş öncesi dönemden bahsederken geride kalmış o günlere özlem duymaktadır. Suriye’de savaş çıkmadan önce okula devam ettiklerini ve derslerinde başarılı olduklarını, oyun oynadıklarını, herhangi bir işte çalışmadıklarını, arkadaşlık ilişkilerinin iyi olduğunu ifade etmişleridir. Çocuklar Suriye’de savaştan önceki iyilik hallerini olumlu tanımlamışlardır. Çocukların bahsettikleri bu olumlu süreçler savaşın henüz başlamadığı zamanlardır. Ancak savaşın başlamasıyla birlikte hayatlarında ciddi değişimler yaşanmıştır. Suriye’de savaş başlamadan önce sosyal hayatları olumlu gelişen çocuklar savaşla birlikte yaşam alanlarını terk etmiş ve sosyal çevreleri değişmiştir. Bu nedenle kimlik inşa etme süreçleri de olumsuz etkilenmiştir.

4.2. Savaş ve Göç Süreci: “Savaş Olmasaydı Biz Buraya Gelmezdik”

Görüşülen çocukların tamamı Suriye’den göç etme nedenlerini savaş, şiddet, baskı ve terör gibi olaylara bağlamıştır. Yaşanan savaşla beraber çocuklar çatışmalara ve şiddet olaylarına tanıklık etmiştir. Çocukların hikâyeleri farklı olsa da göç etme kararlarında savaş ve korku belirleyici olmuştur. Benson, (2005: 69; Akt. Çatak, 2016: 208) insanları göç etmeye zorlayan doğrudan tehditlerin yanında, dolaylı tehditlerinde olduğuna vurgu yapmaktadır. Örneğin; ölüm korkusu, taciz, işkence, baskı, zulüm gibi durumlar, savaş alanlarının dışında yaşayan insanları da dolaylı olarak göçe zorlayabilir. Bu açıdan sadece savaş alanlarında yaşayan insanlar göç etmemekte, savaş alanlarına yakın olan insanlarda göç etmektedirler. Çünkü savaş ve çatışmaların insanlar üzerinde ciddi izler bıraktığını özellikle çocukların ruhsal ve sosyal açıdan en çok etkilenen özneler olduğunu daha önce de belirtmiştik. Göç çalışmalarında göçmenlik ve ruh sağlığı üzerine çok sayıda çalışmaya rastlamak mümkündür. Bhugra (2004; Akt. Acartürk, 2016: 138) göç sürecini, göç öncesi dönem, göç eylemi ve göç sonrası dönem olarak kronolojik dönemlere ayırmıştır. *Göç öncesi dönemde*, göçe iten sebepler, göç motivasyonu ve kişilik yapısına vurgu yapar. *Göç eylemi dönemde*, travma sonrası stres bozukluğu, kayıp duygusu, kopuşla gelen yas ve travmatik konulara dikkat edilmesi gerektiğini belirtmektedir. *Göç sonrası dönemde* ise ayrımcılık, kültür şoku, maddi sıkıntılar, yeni kültüre uyum sağlama boyutlarında yaygın ruh hastalıklarına yakalanma durumlarına dikkat çekmektedir. Göç öncesi dönemde güvenli bir ortamda yaşayan, okula devam eden, ailesiyle birlikte yaşayan normal şartlarda hayatını devam eden çocukların savaş ve göç eylemiyle birlikte yaşam alanlarını terk ettikleri ve sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik açıdan zorlu bir sürecin içine girmişlerdir. Bu açıdan çocuklar savaş ve göçle birlikte yaşanan olaylardan olumsuz etkilenmiş ve kimlik inşa sürecinde sosyal, fiziksel ve psikolojik anlamda göçten etkilenmişlerdir.

“Esed’in uçakları bize bomba atıyordu, şimdi burada uçak görünce çok korkuyorum” (G9, E, 16, Başiskele).

“Bomba patladı. Petrol, varil patladı, uçaklar geliyor aklıma, unutmuyorum” (G13, E, 13, Başiskele).

“Savaş var orda. Korku var. Göç kararını babam verdi, zor artık gidelim dedi. Burada savaş var, bizim çocuk var, uçak bizi vuracak dedi biz ondan sonra buraya geldik” (G6, E, 17, Gölcük).

Çatışmalar ve terör baskıları çocukları oldukça korkutmuş ve çaresizlik içinde bırakmıştır. Kendi saflarında savaşmaları için çocuklara baskı kurulmuş ve tehdit edilmişlerdir. Kimileri öldürülmüş, kimileri sakat kalmış, şanslı olanlar ise göç ederek hayatlarını kurtarmıştır. Yaşanan savaşla birlikte gerçekleşen zorunlu göç, çocukları olumsuz etkilemiş ve kimlik kazanım sürecinin başladığı ergenlik döneminde kimlik bunalımı yaşamalarına neden olmuştur. (G1)’in anlatımına göre DEAŞ tarafından kendisine baskı yapılarak kendi saflarında savaştırılmak istenmiştir.

“Moralim bozuldu, keşke savaş çıkmasaydı. İu benim halamın oğlu öldü benim önümde. Gördüm, kafa kesmeyi, el kesmeyi gördüm. Ateşe insanları koyuyorlar. Mesela bir insan koyuyorlar ortaya taş atıyorlar, sana diyorlar sen de at, zorla attırıyorlar, atmasan seni de oraya koyuyorlar. Böyle çok kötü şeyler vardır. Bağırıyorlar, sokakta gel diyorlar elinde silahlar, gel DEAŞ ol diyorlar, Müslümanız, kardeşiz gelin DEAŞ olun diyorlar. Gel silah veririz, u mesela git mücahit ol falan, Esed’le kavga ediyoruz falan filan, anlatmaya çalışıyorlar. Beni zaten Suriye’de 4 kere hapse attılar. 4 kere yaşadım” (G1, E, 17, Gölcük).

(G1), kendisine söylenenleri yapmadığı için defalarca hapse atıldığını belirtmiştir. Çocukların küçük yaşta savaşı görmeleri ve gözlerinin önünde insanların öldürülmesi onları ciddi anlamda korkutmakta ve psikolojik açıdan olumsuz etkilemektedir. İlerleyen zamanlarda çocuklar yaşadıklarını olumsuz bir şekilde hatırlamakta ve durumdan olumsuz etkilenmektedirler. Kişilik ve kimlik oluşumunda yaşanan bu durum, onları olumsuz etkilemektedir. Buhugra (2004; Akt. Acartürk, 2016: 138)’nin *göç eylemi evresinde* vurgulamış olduğu belirtiler, (G1)’in yukardaki ifadelerinden görebilmekteyiz. Savaş zamanında yaşanan bu kadar olumsuz durumdan çocukların etkilenmemesi mümkün değildir. Gözünün önünde halasının oğlunun öldürülmesi, DEAŞ’ın kendisine söylenenleri yapmaması karşılığında ölümle tehdit edilmesi ve hapse atılması, kolay kolay unutamayacak bir durum olmuştur. Aynı zamanda çocuk yaşta bir bireye zorla silah verilerek savaştırılmak istenmesi, çocuğu farklı bir kimliğe sokma çabasıdır.

“Orda ekmek satmak yasaktı. Ekmek alıyorum mesela gidiyorum, satıyorum, namaza gitmiyorum alıyorlar hapse atıyorlar. Niye akşam yürüyorsun alıyorlar, silah veriyorlar gel savaş diyor DEAŞ, onun için kaçtık, Türkiye 'ye geldik” (G1, E, 17, Gölcük).

Birleşmiş Milletler (BM) Kasım 2013 ayı ile Haziran 2018 ayına kadar savaşın çocuklar açısından sonuçlarını değerlendiren bir rapor yayınlamıştır. Raporla, çocukların zorla silahlandırılarak savaştırıldığını ortaya koyan 3 bin 377 vaka tespit edilmiştir. Rapor, savaşa kurban gidenlerin sayısının arttığını özellikle de çocukların bu durumdan daha fazla etkilendiğini ortaya koymuştur. Son 5 yılda, 7 bin 500 çocuğun öldüğü ya da sakat kaldığını ve yine son beş yılda çocuklara yönelik 12 bin 500 ağır hak ihlalinin yaşandığını belgelemiştir (DW Türkçe, 2018). (G1)'in belirttiği gibi DEAŞ'ın onu kendi saflarında savaşa zorlaması, özgürlüğüne yönelik bir tehdit ve baskı göstergesidir. Kendisine söyleneni yapmaması, hapse atılması ve daha sonra Suriye'den kaçması, onun yaşanan savaşa ortak olmak istemediğini, özgür olmak istediğini ve bu nedenle de savaş alanından kurtulmak için göç etmek zorunda kaldığını göstermektedir. Aynı şekilde diğer görüşmeciler de DEAŞ'ın onları savaşa zorladığını, kendilerine silah vermek istediklerini, insanların kafalarını kestiklerini belirtmişlerdir. Yaşanan bu durum, çocukların küçük yaşlarda silah zoruyla savaştırılmaya zorlandığını ortaya koymaktadır. Bu açıdan (G14) ve (G18)'in söyledikleri BM raporunda belirtilen çocuklara ağır şekilde işkence edildiğini, hak ihlalleri yaşandığını ve zorla silahlandırıldıklarını doğrulamaktadır.

“Valla ben de Suriye'de yaşıyorum o zaman savaş çıktı. Uçak geldi bizi vurdu. Ben biraz korkuyor o zaman. Yani mesela biz çocuk o zaman herkes korkuyor. İŞİD geldi milletin kafası kesecek. Küçükleri ama nasıl yani öldürüyorlar. Ben de bakıyorum. Savaş çıktı böyle. Herkes aynı benim yaşımda İŞİD veriyor bir silah hadi gidelim diyor savaşalım diyor” (G14, E, 17, İzmit).

“Bizim göç etmemizin sebebi DAİŞ. DAİŞ oturduğumuz yerlere geldi. Çok kötü anlar yaşadık, kesilmiş kafalar gördüm. O anları hala unutamıyorum çok kötü bir anlardı (G18, E, 17, Başiskele).

Suriye'de yaşanan savaş nedeniyle yaşanan zorunlu göçün tek bir faktöre bağlı olmadığını, göçe neden olan çok sayıda faktörün etkili olduğunu görmekteyiz. Yapılan mülakatlarda görüşmeciler, Suriye'den göç etme

nedenlerini genellikle Esad ve DEAŞ'ın zulüm ve baskılarına bağlamışlardır. Görüşmeciler devlet, rejim ve hükümeti kastederken “Beşer, Beşar Esad, Esed, Esat, Esad” gibi ifadelerle dile getirmişlerdir. Aynı şekilde göç etme nedeni olarak ifade etmiş oldukları diğer bir aktör olan DEAŞ'ı ise “İŞİD, İŞİT, DEAŞ, DAIŞ” olarak ifade etmişlerdir.

“Savaş orda var geldik buraya. Savaş gördüm ben, korktum. Biz orda zor yaşadık. Esed savaş yapıyor biz ordan kaçtık” (G15, E, 17, Gölcük).

“Esad kötü, bize saldırdı savaş çıktı çok korktum. Biz kaçmak istedik, kaçtık savaştan. Bir sürü insan kaçtı savaştan annem dedi bizde gidiyoruz sonra kardeşlerimle beraber biz Deyrizor'dan buraya geldik” (G17, E, 16, Gölcük).

“Bizi orda çok savaş oldu, babam bizim için çok korktu sonra buraya geldik. Çünkü orda Esad savaş çıkardı onun için bizim okul düştü (yıklamak anlamında kullanıyor) hepsi” (G11, K, 16, Gölcük).

“Savaş var, herkes bizim vatandan kaçıyor. Herkes evlerini bırakıyor. Ölü insanlar var. Ben de korktum. Bizim ev yok diyor artık babam. Ben Suriye'den buraya geldim savaştan dolayı. Esad Suriye'de savaş çıkardı. Annem babam herkes söylüyor. Esad Savaş yaptı bizim vatan her yer savaş. Halk, Esad'a karşı çıkmaya başladı. Esad sonra insanlara saldırdı” (G5, K, 14, İzmit).

“Esat bize kötü davranıyordu. Çok kötü Esat. Onun için savaş çıktı, herkes Suriye'den kaçtı” (G8, E, 17, Başiskele).

“Beşer, savaşı çıkardı, onu hiç sevmiyorum çünkü insanlara zulüm etti o” (G10, K, 13, Gölcük).

“Esad bize kötü davranıyordu. Çok kötü Esad. Onun için savaş çıktı, herkes Suriye'den kaçtı” (G16, E, 14, İzmit).

“Savaş oldu yani her şeyi istiyorlar nasıl oldu Beşer her şeyi istiyor, onun için savaş çıktı. Evet, ben gördüm. Çok gördüm öldürdüler herkesi bu nasıl yapılır? Hepsi kaçtı buraya geldi” (G12, K, 16, Gölcük).

Görüşmeciler, Esad'ın kendilerine baskı kurduğunu ve Suriye'yi savaşa sürüklediğini belirtmişlerdir. Suriye'de yaşanan savaş nedeniyle evlerini, hayatlarını, kısaca yaşam alanlarını geride bırakarak güvenli bölgelere göç etmek zorunda kaldıkları görülmektedir.

Göç, farklı biçimlerde sınıflandırılmaktadır. Yapılan bu sınıflandırılma içinde, göç eden kişi ya da grupların motivasyonları önemli bir yere sahiptir. Yani “göç kararının alınış” süreci en önemli aşamalardan bir tanesidir. Göç kararı alan kişi ya da grupların, bu kararı kendi iradeleriyle almaları, gönüllü göç olarak ifade edilmektedir. Buna karşın, bir bölgede meydana gelen savaş, çatışma ve terör olayları nedeniyle o bölgenin sosyal, kültürel, ekonomik ve doğal yapısı yaşamayı olanaksız hâle getirdiği zaman, kişi ya da gruplar canlarını kurtarmak için o bölgenin dışına çıkmak zorunda kalırlar. Yaşanan bu göç, isteğe bağlı olmadığı için zorunlu göç olarak ifade edilir (Göç Platformu, 2011: 19). 2011 yılında Suriye’de çıkan savaş nedeniyle insanlar baskı, şiddet ve terör nedeniyle kendi yaşadıkları bölgeleri terk etmek zorunda kalmışlardır. Yaptıkları bu göç hareketi, görüşmecilerin yukarıda da ifade ettikleri gibi baskı, şiddet ve terör içerdiği için zorunlu göç kapsamında değerlendirilmektedir.

Görüşmeciler, Suriye’de yaşanan savaş nedeniyle zorunlu bir şekilde göç etmek zorunda kalmıştır. Göç kararının alınmasında genellikle baba ve annenin karar alma sürecinde etkili olduğu, bazen de ailenin diğer bireyleriyle birlikte göç kararı aldıkları görülmektedir.

“Biz savaş çıkınca buraya gelmek zorunda kaldık. Babam biz gidelim dedi” (G19, K, 15, İzmit).

“Göç kararını babam verdi, zor artık gidelim dedi. Burada savaş var, bizim çocuk var, uçak bizi vuracak dedi biz ondan sonra buraya geldik” (G6, E, 17, Gölcük).

“Babam dedi gidelim, bizi öldürecekler” (G13, K, 16, Gölcük).

“Savaş çıkınca babam dedi biz burda kalmayalım. Biz de Suriye’den çıktık buraya geldik. Suriye kötü oldu. Biz artık yaşamıyor. Zor, onun için burya geldik. Babam dedi gidelim çocuk var bizim, uçak, bomba vuracak bizi” (G15, E, 17, Gölcük).

Genellikle babanın sağ olduğu ailelerde onun karar mekanizmasında yer aldığı, çocuklarının geleceği, ölüm korkusu, bölgenin yaşanılmaz hâle gelmesinden dolayı göç kararı aldığı görüşmeciler tarafından söylenmiştir. Yukarıda (G19), (G6), (G13), (G15)’in söylediklerine bakıldığında göç kararının alınmasında babanın etkili olduğu görülmektedir. Ancak bazı görüşmeciler göç

kararının alınmasında hem anne hem de babanın etkili olduğunu belirtmişleridir. Bu noktada G(10) ve (G12)'nin göç kararının alınmasında anne ve babalarının etkili olduğunu ifade etmişlerdir.

“Babam ve annem biz burdan gidelim dediler ondan sonra buraya geldik” (G10, K, 13, Gölcük).

“Annem ve babam dediler biz burdan gidelim” (G16, E, 14, İzmit).

Bazen de göç kararının alınmasında ailenin diğer fertleriyle birlikte babayı göç etme konusunda ikna ettikleri görülmüştür. Savaş her ne kadar şiddetli olmuş olsa da bazı bireylerin kendi topraklarını, yaşam alanlarını terk etmekte çok zorlandıkları görülmüştür. (G7) ve (G12)'nin bu konuda söyledikleri önemlidir.

“Babam gelmek istemiyordu. Ailem istiyordu ama babam istemiyordu. Ben korkuyordum babama gidelim diyordum. Babam Deyrizor'dan çıkmak istemiyordu ama ikna ettik sonra buraya geldik. Annem ve kardeşlerim de babamı ikna edince biz geldik” (G7, E, 15, İzmit).

“Önce abim buraya geldi, Türkiye'ye. Sonra o iki yıl kaldı burda sonra bizi çağırdı. Buraya gelin dedi” (G12, K, 16, Gölcük).

Görüldüğü gibi göç kararının alınmasında çocukların da etkili olduğu söylenebilir. Göç kararının alınmasında genellikle babanın etkili olduğu, babanın sağ olmadığı durumlarda anne ve diğer aile bireylerinin göç etme kararı aldığı, bazen de baba ve annenin birlikte bu kararı aldıkları görülmüştür.

Yaşanan savaş, çatışma ve terör olaylarında dolayı yaşadıkları yerleri terk eden çocukların ve ailelerinin Türkiye'ye geliş süreci de oldukça zorlu geçmiştir. Savaşın getirmiş olduğu zorlu süreç Suriyelileri göç yolunda da olumsuz etkilemiştir. Evlerini, akrabalarını, ülkelerini geride bırakan Suriyeliler kendilerine yakın olan komşu ülkelere doğru göç etmişlerdir.

“Buraya gelişimiz çok kötüydü, dört gün falan sürdü. Biraz zorlandık, çamur falan sınırı geçerken. Deyrizor'dan Halep'e kadar otobüsle geldik. Sınırı geçmek için yürüdük. İu o yürüyüşle beraber çamura ve çukurlara düştük. Yani kaybolmalar falan oldu tekrar birbirimizi bulduk. Sonra buraya geldik” (G18, E, 17, Başiskele).

(G18)'in göç sürecini anlatırken aktarmış olduğu ifadeler göçün zorlu şartlarda geçtiğini, uzun süre yürümek zorunda kaldıklarını, göç ederken Suriye'nin farklı kentlerinde geçtiklerini, yolda çamura saplandıklarını, çukurlara düştüklerini ve zaman zaman göç yolunda birbirlerini kaybettiklerini dile getirmiştir.

"Deyrizor'dan İdlip'e kadar petrol arabalarıyla geldik. Oradan da Urfa'ya geldik. Sadece elbiselerimizi aldık [...] İlk başta babam ve iki çocuk geldiler 2013 yılında. Babam abim ve kardeşimi buraya bırakıp Suriye'ye ye geri döndü sonra. 2016 yılında ben, kardeşlerim ve babam hepsi buraya geldik" (G7, E, 15, İzmit).

Zorunlu olamayan yani yasal ve gönüllü göçlerde kişi ya da gruplar, önceden gidecekleri ülkeye müracaatta bulunarak bir takım evraklar hazırlarlar. Yolculuk önceden ayarlanır ve yanlarında götürülecek eşyalar hazırlanır. Götürülmeyecek eşyalar da ya satılır ya da geri dönme gibi planlar varsa muhafaza edildikten sonra göç edilir. Aynı zamanda yapılan bu göç hem gönüllü hem de yasal yollarla yapıldığı için gidilecek ülkeye kontrollü geçiş yapılır. Yolculuk sürecinde uçak, tren, gemi ve karayolları araçları gibi ulaşım araçlarından yararlanılır.

Gönüllü göçlerde, geri dönme ve akrabaları ile göç ettiği yer arasında bağlantı devam ederken, zorunlu göçlerde bu durum pek mümkün gözükmemektedir. Zorunlu göçte nesiller arası kopukluk yaşanmakla beraber, tarih bilinci de yok edilmektedir (Buz, 2004: 25). Zorunlu göçler aynı zamanda "zorunlu bir yolculuk" gerektirmektedir. Bu açıdan gönüllü yapılan göçlerden ayrılır. Zorunlu yapılan göçler, güvenlik açısından bazı riskler taşımaktadır. Zorunlu göçte, herhangi bir hazırlık durumu pek mümkün değildir. Zorunlu göçlerde genellikle savaş, çatışma ve terör olaylarının yaşandığı bölgelerden kaçma durumu vardır. Güvenli olmayan bölgelerden güvenli olan bölgelere doğru kaçan mültecileri, göç yolunda bazı tehlikeler beklemektedir. (G8)'in belirttiği gibi Türkiye-Suriye sınırları arasında bazı noktaların Esad'ın kontrolünde olduğunu ve yanlışlıkla o bölgeden geçenlerin Esad (rejim) tarafından yakalandıklarını, bazı noktalarda da DEAŞ'ın olması, göç edenler için risk taşımıştır.

“Bizim Deyrizor ile Türkiye arası açıktı. Ordan kaçıyorlardı insanlar. Türkiye sınırına oradan gelmeyenler Esad tarafından yakalanıyordu. Bazı yerlerde İŞİD vardı. Biz arabalara bindik Türkiye’ye geldik” (G8, E, 17, Başiskele).

(G9) ise sınıra kadar arabalarla geldikleri, sınırı kaçak yollarla geçtiklerini, kaçak geçmek için de birilerine para verdiklerini, para vermedikleri takdirde sınırı geçemeyeceklerini ifade etmiştir.

“Arabalarla Türkiye sınıra geldik, hudut. Orada arabalar bizi indirdi. Sonra kaçak bir adam var bizi kaçırıyor Türkiye için. O adama biz para verdik, sonra sabah oldu biz Türkiye’ye geçtik. Para verdik adama yoksa almıyor bizi” (G9, E, 16, Başiskele).

Görüşmecilerin tamamı göç sürecinden bahsederken biz kavramını çok kullanmışlardır. Bu da göç hareketinin aile, akraba, komşu gibi toplumsal gruplar hâlinde yapıldığını ortaya koymaktadır. Sınıra gelen mültecilerin bazıları sınırı ilk denemede geçememiştir. (G10)’un ifade ettiği gibi, ailece sınıra geldiklerini, yanlarına bir şey almadıklarını ve sınıra kadar “emekleyerek” geldiklerini belirtmiştir. Sınırı ilk başta kaçak geçtiklerini ancak askerler tarafından yakalandıklarını ve dedesine tekme atıldığını ifade etmiştir. Bunun üzerine Suriye’ye geri döndüklerini daha sonra ikinci denemede sınırı geçmede başarılı olduklarını ifade etmiştir.

“İlk önce biz dedemlerle geldik. Kaçak geldik yanımıza hiçbir şey almadık. Biz sınıra kadar yürüdük, emekleyerek geldik. Evet, zaten biz kaçak girdik Türkiye’ye ilk önce dayımlar ve dedem geldiler. Biz de daha sonra kaçak olmaya karar verdik. Yani kaçak girdik Türkiye’ye. Sonra bizi yakaladılar. Dedeme tekme attılar askerler, annemin babasına. Sonra geri gittik Suriye’ye. Biraz kaldık, tekrar denedik ve Türkiye’ye giriş yaptık” (G10, K, 13, Gölcük).

Savaş nedeniyle zorunlu göçe maruz kalan Suriyeli mülteciler çatışmalardan olumsuz etkilendikleri gibi göç yolunda da zorlu süreçlerden geçmişlerdir. Göç kararı almalarıyla birlikte zorlu bir süreç başlamış ve Türkiye sınırından geçinceye kadar bu zorlu süreç devam etmiştir. Göç yolunda Esad’a bağlı askerlerin bulunması, bazı bölgelerde de DEAŞ’ın bulunması mültecileri göç yollarında zorlamıştır. Çocukların anlatımlarına göre göç ederken sınırı para karşılığı geçtiği görülmektedir.

Yağcı (2017)'nin araştırmasında elde edilen bulgulara göre göç yaşamış 12-18 yaşındaki çocukların göç yaşamamış çocuklara göre sosyal anksiyete seviyeleri arasında anlamlı fark görülmüştür. Savaş anında yakınlarının kaybedilmesi, şiddet baskı ve terör olaylarına tanık olmalarının yanında, göç yollarında yakalanma ve sınır dışı edilme endişesiyle yaşamış oldukları korku durumu çocukları psikososyal açıdan olumsuz etkilemiştir. Bu olumsuz etkilenme durumu hem ergenlik döneminde hem de ileriki yaşlarda çocuğu olumsuz etkileyeceği yapılan araştırmalarda da ortaya konulmuştur. Savaşın olmadığı bir ülkede ve ortalama bir ailede yaşayan bir çocuk bile ergenlik dönemini sıkıntılı ve sancılı bir şekilde geçiriyor iken, savaşı yaşamış, terör olaylarına tanık olmuş, savaşta akrabaları ve arkadaşları öldürülmüş, göç yollarında zorluklar yaşamış ve en nihayetinde yerleştiği ülkede ciddi eğitim, sağlık, dil, kültür ve uyum sorunu yaşayan çocukların elbette ki ergenlik dönemini sosyal ve psikolojik anlamda normal bir ergene göre daha sancılı geçirecekleri tartışılmayacak bir gerçektir. Bununla beraber göç yaşamış ergenlik çağındaki çocukların kimlik ve aidiyet duyguları da bu süreçte bunalımlı ve olumsuz geçecektir. Buraya kadar aktarılan ve yorumlanan alıntılarda çocukların savaş öncesi dönemde içinde buldukları ortam ile iyilik halleri ve savaşla birlikte yaşamış oldukları korku, şiddet, terör olaylarına tanıklık ve göç yollarında karşılaşmış oldukları zorluklar karşısında neler hissettikleri ve yaşanan bu sürecin onları nasıl etkilediklerini ortaya koymak için önemli görülmüştür.

4.3. Türkiye’de Yaşam: Toplumsal Kabul ve Uyum Süreçleri

İnsanın fiziksel çevresi, zorunlu göçle birlikte ani bir şekilde değişmektedir. Fiziksel çevreyle beraber insanın sosyal ve kültürel çevresi de değişmektedir. Bu nedenle fiziksel çevrede meydana gelecek bir değişiklik, insan hayatında olumlu ya da olumsuz bir takım sonuçlar doğurmaktadır (Gün ve Bayraktar, 2008: 168). Bu süreçte çocuk ve ergenler yetişkinlere göre daha fazla risk altındadır. Göçle birlikte çocuk ve ergenlerin hayatında meydana gelen ani değişim, fiziksel ve ruhsal büyümeyle birlikte bu süreç onlar açısından daha da karmaşık hâle gelmektedir (Magwaza, 1994; Akt. Gün ve Bayraktar, 2008:

168). Bunun yanında başka bir topluma göç eden çocuk ve ergenler yeni topluma uyum sağlama konusunda bir takım sorunlarla karşılaşmaktadır.

Göçmen çocuklar bir yandan içinde buldukları ailenin kültürel değerlerini sürdürmeye çalışırken, diğer taraftan aileden aldıkları kültürel değerler ile içinde yaşamış oldukları toplumla bir denge kumaya çalışmaktadırlar (Güzel, 2013: 17). Göçle birlikte başka bir toplumun içine dahil olan çocuklar uyum açısından sorunlarla karşılaşabilmektedir. Çocukların uyum açısından zorluk yaşadıkları konuların başında kültürel farklılıklar, dil, önyargılar ve coğrafi farklılıklar gibi konular ön plana çıkmaktadır. Bunla birlikte eğitim sorunu, sağlık sorunu, çocuk işçiliği, ruh sağlığı sorunları ve sosyal hizmetlere erişim sağlayamama gibi faktörler de göçten sonra çocukların uyumunu olumsuz etkilemektedir (Polat Uluocak, 2011).

4.3.1. Yoksulluk ve Çocuk İşçiliği: “Ben Orda Çalışmıyordum Şimdi Burda Çalışmak Zorunda Kalyorum”

Zorunlu göçle birlikte yaşamış oldukları yerleri terk eden Suriyeliler Türkiye’ye geldikten sonra eğitim, sağlık, barınma ve istihdam gibi konularda zorluk yaşamışlardır. Savaş sürecinde sakat kalan, ölen ya da çalışamaz hâle gelen aile bireylerinin yükünü çocuklar üstlenmek zorunda kalmıştır. Böylelikle Suriyeli çocuklar küçük yaşlardan itibaren güvencesiz ve ucuz işlerde çalışmaya başlamış ve eğitim hakkı, oyun hakkı, korunma hakkı gibi haklardan mahrum kalmışlardır. Suriyeli çocukların küçük yaşlarda çalışmaya başlaması onların toplumla bütünleşmesini doğrudan etkilemektedir. Maddi imkânların olmaması çocukların alım gücünü zayıflamakta ve çocuk yaşta kayıt dışı ve güvencesiz ortamlarda çalışmalarına neden olmaktadır.

(G1), parası olmadığı zamanlarda ihtiyaçlarını maddi açıdan karşılayamadığını, çocuk yaşta çalışmak zorunda kaldığını ve çalıştığı yerden parasını zamanında alamadığını belirtmiştir. Ayrıca diğer Suriyelilerin de maddi açıdan sıkıntı çektiklerini ifade etmiştir. Aynı şekilde (G2)’de almak istediği bazı şeylerin olduğunu (kıyafet, telefon, ayakkabı vb. ihtiyaçlar) ancak parası olmadığı için bu ihtiyaçlarını alamadığını belirtmiştir.

“Hayır, ihtiyacım oldu mu alamıyorum. Param olursa alıyorum. Ama yoksa almıyorum. [...] Hep çalış hep çalış. Para almaya geldin mi yok. Para yoksa nerden yaşayacan. Bizim Suriyeliler gel bundan para iste, o da fakir, diğerinden iste o da fakir, herkes fakir” (G1, E, 17, Gölcük).

“Para olsa alıyorum. Ama para yok alamıyorum. Çok öyle almak istiyorum. Ama alamıyorum çünkü para yok para yoksa almıyorum” (G2, E, 16, Gölcük).

Bir diğer görüşmeci olan (G6) ise bir işte çalıştığını, parasının olduğu zamanlarda kendi ihtiyaçlarını karşıladığını belirtmiştir. Ancak havanın soğuk olduğu zamanlarda çalışmadığını o zaman da parasının olmadığını ifade etmiştir.

“Ben çalışıyorum alıyorum. Ama kış olunca para yok o zaman alamıyorum. Çünkü o zaman para bitiyor. Ama şimdi ben lazım olunca alıyorum. Çalışınca para oluyor” (G6, E, 17, Gölcük).

“Babam orda inşaat mühendisiydi. Devlet memuruydu. Ben orda çalışmıyordum şimdi burda çalışmak zorunda kalıyorum” (G8, E, 17, Başiskele).

(G8) ise Suriye’de babasının mühendis olduğunu, devlet memurluğu yaptığını, savaş başlamadan önce Suriye’de okula gittiği ve herhangi bir işte çalışmadığını, ancak Türkiye’ye geldikten sonra çalışmak zorunda kaldığını ifade etmiştir. Suriye’de yaşanan savaşla beraber zorunlu bir şekilde başka bölgelere göç eden insanlar mesleklerini kaybetmişlerdir. Buz’un (2004; Akt. Gencer, 2019: 138) yapmış olduğu çalışmada, yaşanan yerden göç etmeden önce maddi durumu iyi olan kişilerin göçle beraber gitmiş oldukları yerde işlerini kaybettiklerini ve bu durumun uyumu olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur. Görüldüğü gibi (G8)’in babası savaştan önce Suriye’de mühendis olarak memurluk yapmaktayken çıkan savaş ile birlikte göç ettiği Türkiye’de işini kaybetmiştir. Yaşanan bu durum babasını olumsuz etkilediği gibi (G8)’i de olumsuz etkilemiştir. Çocuk yaşta okulu bırakıp çalışmak zorunda kalmıştır. Bu durum uyum konusunda onu olumsuz etkilemiştir. Okulu bırakmakla birlikte dil öğrenimi gecikmiş, arkadaş ortamı değişmiş, oyun ve sosyal aktivitelerden uzaklaşarak başka bir kimliğe bürünmüştür. Bu durum (G8)’in uyum ve sosyalleşme sürecini olumsuz etkilemiştir.

Çocuk işçiliği çocuklarının eğitime ve sosyal hayata katılımlarını olumsuz etkilemektedir. Göçle gelmiş olan çocuklar küçük yaşlardan itibaren güvencesiz ortamlarda çalışarak sosyal, kültürel ve sportif aktivitelerden geri kalmaktadırlar (Çakırer Özservet, 2015: 99). Bu açıdan bakıldığında görüşmecilerin ifadelerine göre göçle birlikte aile bireyleri işlerini kaybetmiş ve kendileri Türkiye'ye geldikten çalışmaya başlamıştır. Görüşmeye katılan çocuklardan 10'u okula gitmediğini belirtmiştir. Okula gitmeyenlerin tamamı kayıt dışı, güvencesiz ve ucuz iş gücüne dahil olmuştur. Çocuklardan biri (erkek) hem okuyup hem de çalışmaktadır. Yine çocuklardan biri (erkek) yaşı 13 olup okula gitmekte ve herhangi bir işte çalışmamaktadır. Görüşmelere katılan 6 kız çocuğu okula gitmekte ve herhangi bir işte çalışmamaktadır. Bu durum Suriyeli erkek çocukların belli bir yaştan sonra aile geçimine katkı sağlamak için kayıt dışı ve güvencesiz işlerde çalışmaya başladığını bu nedenle okulu bıraktığını göstermektedir. Küçük yaşta olan göçmen çocukların çalışması bilişsel ve fiziksel gelişimlerini olumsuz etkilediği gibi sosyal uyumlarını da olumsuz etkilemektedir.

Çocukların henüz gelişimsel süreçlerini tamamlamadan küçük yaşlardan itibaren çalışmaya başlaması, onları eğitim, sağlık, oyun ve arkadaşlık ilişkileri gibi olumlu uyarıcılardan mahrum bırakmaktadır. Küçük yaşlarda çalışmaya başlamaları aynı zamanda onlara yetişkin rolleri üstlenmektedir. Görüşülen Suriyeli çocuklar daha çok sanayide, terzide, inşaat gibi yerlerde çalışmaktadır. Kısmen de olsa sokakta çöp ve hurda toplayanlar da vardır. Görüşmeye katılan çocukların tamamı sokakta çalışmadıklarını ya da su veya mendil satmadıklarını ifade etmiştir.

4.3.2. Dil: “Ben Türkçe Bilmediğim İçin Benimle Dalga Geçtiler”

Başka bir toplum içine dahil olan çocukların uyum ve toplumsal kabullerini etkileyen etmenlerin başında dil gelmektedir. Zorunlu göçle birlikte Suriye'den kitlesel olarak gelen sığınmacılar başta sınır illerinde kurulan GBM'ler de kalmış ancak göçün sayısal olarak artmasıyla beraber GBM'ler göçü karşılayamaz hâle gelmiştir. Böylelikle Suriyeliler başta metropol şehirleri olmak üzere Türkiye'nin farklı illerine dağılarak yerel halkla birlikte yaşamaya

başlamıştır. Bununla beraber toplumsal kabul ve uyum konuları tartışılmaya başlanmıştır. Dil, göç edilen toplumla bütünleşmede ve bireyin kimliğinin oluşmasında önemli bir faktördür. Görüşme yapılan çocuklar göçün başlarında hiç Türkçe bilmediklerini daha sonra zaman içinde yavaş yavaş öğrendiklerini belirtmişlerdir. Göçle birlikte Türkiye'ye gelen Suriyelilerin ve özellikle çocukların Türkçe bilmemeleri onların toplumla bütünleşmesini olumsuz etkilemiştir. (G2)'nin anlattığı gibi insanlarla iletişim kurmak için Türkçe öğrendiğini, ancak Türkçe öğrenirken Arapça ve Kürtçe de öğrenmek istediğini ifade etmiştir. Türkiyeli çocukların yanında Arapça ve Kürtçe konuştuklarında onların bu dilleri anlamadıklarını ve bu nedenle kendileriyle konuşmadıklarını ifade etmiştir.

“Ben burda insanlarla konuşmak için Türkçe öğreniyorum. Arapça ve Kürtçeyi de öğrenmek istiyorum. [...] Onlar benimle konuşmuyor. Ben istiyorum ama onlar benimle konuşmuyor. Onlar Arapça bilmiyor onun için bizde Arapça konuşuyoruz bizi bazen istemiyorlar. Bazen de Suriyeli olduğumuz için konuşmuyorlar bizimle” (G2, E, 16, Gölcük).

Diğer taraftan Suriye'de ailesinin eğitim düzeyi yüksek olan çocuklar Türkiye'de eğitime devam ettikleri için Türkçeyi küçük yaşta öğrenmeye başlamışlardır. Ancak aile içinde Arapça konuştuklarını dışarda dışlanmamak ya da arkadaşlarıyla iletişim kurmak için Türkçe konuştuklarını ifade etmişlerdir.

“Babam öğretmendi Suriye'de. [...] Arapça evde, okulda Türkçe, çünkü Arapça bilen fazla yok. Onun için Arapça konuşuyorum evde, dışarda Türkçe konuşuyorum. Arkadaşlarım Arapça bilmiyor” (G4, E, 13, Başiskele).

(G4) Suriye'de babasının öğretmen olmasından dolayı Türkiye'de okula gitmede diğer Suriyeli çocuklara göre daha avantajlı olmuştur. Ancak Türkiye'ye geldikleri ilk yıllarda Türkçe bilmediği için zorluk yaşadığını, okulda kimsenin kendisiyle konuşmadığını ve bu durumun kendisini üzdüğünü ifade etmiştir. Çocuklardan bazıları dil eğitimi için Kocaeli'de UNICEF destekli Gençlik Merkezi'ne gittiklerini belirtmişleridir. Okul saatleri dışında ve hafta sonları olmak üzere Türkçe öğrenmek için bu merkeze gittiklerini ve burada

Türkçe öğrendiklerini belirtmişlerdir. Entegrasyon/uyum açısından bu eğitimin olumlu olduğu görülmüştür.

“Ben okula yeni başladım. Türkçe fazla bilmiyorum. Ama ben UNICEF gençlik merkezine gidiyorum. Orada Türkçe öğreniyorum. Oraya gittim Türkçe daha iyi olmaya başladı. Okulda daha iyi anlaşıyorum arkadaşlarımla” (G5, K,14, İzmit).

“Evet öğreniyorum. İzmit’te UNICEF’in Türkçe kursları var ben ve kardeşlerim oraya gidiyoruz. Orada Türkçe öğreniyoruz. [...] Hayır, biz evde zaten Arapça konuşuyoruz. Babam, annem ve kardeşlerim hepsi Arapça konuşuyoruz. Arapça bizim dilimiz, onu unutmak istemiyorum. Ama biz iş ararken bir yere giderken Türkçe biliyor musun diyorlar onun için ben Türkçe kursuna gidiyorum. Bize diyorlar niye Arapça konuşuyorsun, niye Türkçe konuşmuyorsun diye bakıyorlar. Ben de bilmiyorum diyorum. Bir yerlere gittiğimizde Türkçe konuşmasan sana ters ters bakıyorlar. Kötü oluyorum. Benim suçum ne diyorum, bilmiyorum diyorum. Çok kızıyorum kendime” (G7, E, 15, İzmit).

“İlk başlarda Türkçe bilmiyordum. Hiçbir şey anlamıyordum. İnsanlar bana kötü davranıyordu. Bana kötü davrandılar okulda Şimdi öğrendim bir şey demiyorlar” (G11, K, 16, Gölcük).

Yukarda (G5), (G7) ve (G11)’in açıklamalarına baktığımızda başta dil bilmedikleri için zorlandıkları görülmüştür. Dil öğrenmek için kursa gittiklerini, yavaş yavaş dil öğrendiklerinde arkadaşlarıyla daha olumlu ilişkiler kurduklarını ifade etmişlerdir. (G7)’nin belirtmiş olduğu gibi Türkçe bilmediği için insanların ona ters ters baktığını ve bu durumun onu rahatsız ettiğini görmekteyiz. Ayrıca Türkçeyi öğrenirken ev ortamında Arapça konuştuklarını ifade etmişlerdir. Yukarda (G5) ve (G7)’nin açıklamalarında görüldüğü gibi dil bilmedikleri için zorluk yaşadıkları görülmüştür. Bu durumu aşmak için kursa gittikleri ve Türkçe öğrendikçe toplumla daha uyumlu hâle geldikleri görülmüştür.

Göçle birlikte gidilen yerin dilini bilmemek ciddi anlamda bir uyum sorununa dönüşmektedir. Göç edilmiş olan köken ülkede kişi dünyaya gözlerini ana diliyle açar ve o dille büyür, insanlarla iletişim kurar. Ancak yaşanan zorunlu göçle beraber kişi göç etmiş olduğu ülkenin dilini bilmediği zaman ciddi anlamda zorlanır, insanlarla iletişim kuramaz hâle gelir. İlk başlarda mültecilerin

yanında konuşulanlar sadece ses olarak algılanır. Çünkü mülteciler yabancı oldukları ülkenin dilini bilmedikleri için bu seslere bir anlam verememektedirler. Bu nedenle dil bilmemek kişiyi anlamsal bir boşluğa düşürür. Anlamsal boşluğa düşen kişi ya da kişiler insanlarla iletişim kurmak için dil öğrenme yollarına başvururlar. Bu açıdan gidilen ülkenin politikaları eğer entegrasyonu kolaylaştıran politikalar ise kişi okul, kurs benzeri yerlerde dil öğrenmeye başlar.

“Onlar bizimle konuşmuyor. Onlar istemiyor. İlk geldik Türkçe bilmiyoruz. Araplarla daha rahat konuşuyoruz. Onlar daha iyi anlıyor bizi. Onun için benim Arap arkadaşım çok. Hepsi Suriyeli. O yüzden dil olarak biz Araplarla konuşuyoruz. Bazen insanlar anlamıyor onun için siz neden Suriye’den geldiniz burda böyle konuşuyorsunuz diyorlar. Ben buraya geldiğimde ilk kez imam hatibe gittim. Orda ben Türkçe bilmediğim için benimle dalga geçtiler. Kimse benimle konuşmadı. Çocuklar hep güldü sonra git burda bize küfür ediyorsun dediler. Moralim çok bozuluyordu. Her gün ağlıyordum” (G9, E, 16, İzmit).

Yukarda (G9)’un ifadelerinde görüldüğü gibi dil bilmedikleri için okulda ve arkadaş ortamında dışlandıkları ve bu nedenle Suriyelilerle konuştuklarını ifade etmiştir. Türkçe bilmediği için Arapça konuştuğunda kendisiyle alay edildiğini ve arkadaş ortamından dışlandığını ifade etmiştir. Bu durumun moral bozucu olduğunu ve bu nedenle ağladığını ifade etmiştir. Yaşanan bu durum kişide “yabancılık” hissi uyandırır ve toplumla bütünleşmeyi ve aynı zamanda kimlik oluşturma sürecini de olumsuz etkilemektedir. Bu durumda ergen yalnızlaşır, içe kapanık hâle gelir ve psiko-sosyal anlamda bir çıkmaza sürüklenir.

“Telefon konuşuyorum hep adam bakıyor bana. Diyor bu Arap, Suriyeli, hep bakıyor ters ters. Bu Arap diyor. Ben konuşuyor adam geliyor diyor sen küfür ediyorsun bana. Ben diyorum hayır ya ben arkadaşla konuşuyorum. O yok diyo sen bana küfür ediyorsun. Ben yok diyorum. Sonra bana diyor burda konuşma, Türkçe konuş diyor. Ben de diyorum, arkadaşım Türkçe bilmiyor. Sonra Sinirleniyor, gidiyor. [...] Onlar böyle yapınca ben daha çok Suriyelilerin yanına gidiyorum. Onlar bizi istemiyor ki” (G6, E, 17, Gölcük).

(G6), arkadaşı Türkçe bilmediği için kendisiyle telefonda Arapça konuştuğunu, o esnada telefonda Arapça konuştuğu için başka bir kişinin ona

ters ters baktığını belirtmiştir. Telefonda arkadaşıyla konuşurken Arapça bilmeyen birinin sözde kendisine küfür edildiğini iddia etmesi (G6)'yı olumsuz etkilemiştir. Israrla kendisine küfür etmediğini kanıtlamaya çalışmıştır. Yaşanan durumla birlikte Suriyelilere ve kendisi gibi olanlara daha fazla aidiyet hissetmiştir. (G6)'nın Arap olmasından dolayı kendisine yapılan muamele toplumsal kabul ve uyum konusunda üzerinde durulması gerek bir durum hâline gelmiştir. Bu durum uyum konusunda ciddi problemler doğurmaktadır. Toplumsal kabul ve uyum, hem göç edenleri hem de ev sahibi toplumu ilgilendirmektedir. Yani entegrasyon süreci her iki tarafı ilgilendiren, karşılıklı gelişme gösteren bir süreçtir. Gün (2007, 28)'e göre göç eyleminde bulunan kişi ya da gruplar, gitmiş oldukları ülkede yeni bir dil öğrenmede, yabancı bir kültüre uyum sağlamada ve genel olarak yeni bir yaşama ayak uydurmada zorluklar yaşamaktadırlar. Görüldüğü gibi dil konusunda yaşanan problemlerin karşısında etnik temelli problemlerde yaşanabilmektedir.

4.3.3. Yer/Mekân Alguları

Zorunlu göçle birlikte yaşam alanları ve sosyal çevreleri değişen Suriyeli mülteci çocuklarla yapılan mülakatlarda, belleklerinde kalan ev mekânı geçmişe dönük, yani Suriye'de savaş çıkmadan önceki durumla bağlantılı olmuştur. Suriye'de belli bir yaşa kadar içinde doğup büyüdüğü evlere, içinde koşup eğlendikleri, oyun oynadıkları mahallelere ve sosyal çevrelerine karşı bir aidiyet hissi taşıdıkları görülmüştür. Çocukların ev mekânına karşı olan algıları geçmişte belleklerinde oluşan ev ile bağlantılı olduğu görülmüştür. Şimdiki evlerini tanımlarken bu evlerde geçici olduklarını, zorunlu bir şekilde içinde yaşamak zorunda kaldıklarını, evlerin fiziki yapılarının iyi olmamasına rağmen bu evlerde yaşamak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Evle ilgili iyi hallerinden bahsettiklerinde genellikle Suriye'deki ev ve aile ortamlarından bahsetmişlerdir. Bu durum, çocukların zorunlu göçle birlikte yerleşmiş oldukları hanelere bir bağlanma ya da aidiyet kuramadıklarını göstermektedir.

Çalışma kapsamında çocukların büyük bir kısmı ile kendi hanelerinde görüşülmüştür. Böylelikle çocukların kalmış oldukları ev ve aile yapıları da gözlemlenmiştir. Suriyeli ailelerin genellikle yaşamış oldukları haneler konfor

açısından düşük, sobalı, küçük müstakil binalar ve apartman daireleri olduğu görülmüştür. Çok az çocuğun kendi özel odası olduğu ve genellikle iki-üç aile şeklinde aynı hande akrabalarıyla birlikte yaşadıkları gözlemlenmiştir.

(G1), kardeşiyle paylaştığı odası hakkında başına gelen bir olayı şöyle anlatmaktadır:

“Ben evde yaşıyordum, banyo yaptım çıktım yemek yapmaya geldim zaten ailem başka yere gitmişti, ondan sonra kapı çaldı geldim açtım. Baktım bizim ev sahibi. Ondan sonra evde kimse var mı? Dedi, yok dedim. Tek başımayım dedim. İşte evi görmeye geldik. Nasıl evi görmeye geldiniz dedim. Dedi biz evi satacaz onun için alacak kişiyle bakmaya geldik. Ben dedim böyle bişi olmaz akşam saat on bir, geliyorsun eve mi girecen bu saatte. Dediler mecbur girecez. Tartıştık ondan sonra girdiler. Tüm eve bakacaz dediler olmaz dedim. Gircez dediler yok olmaz dedim. Bu benim ve kardeşimin odası dedim, hiç kimse girmez dedim. Tamam dedi girmeyecez dediler [...] Suriyeli olmasa başkasının evine o saatte girmezler. Bizi çok küçük gördüler. Yani o bizim evimiz ev sahibi olsa da müsaade istemeli, o kadar içeri girmemeli [...] Sonra evi satacam dedi size bir hafta veriyorum burdan çıkın dedi. Ama biz zaten iki ay önce taşındık, şimdi çıkın diyor. Yine ev değiştirmek çok zor olacak” (G1, E, 17, Gölcük).

(G1) ile yapılan görüşmede yukarıda görüldüğü gibi kendisine ve kardeşine ait özel bir odalarının olduğunu, ev sahiplerinin evi satmak istediğini ve evi alacak olan müşteri ile birlikte akşam geç saatlerde evi görmek istediğini ve kendisinin bu duruma müsaade etmek istemediğini belirtmiştir. (G1), bu durumu kendi özel alanına yapılan müdahale olarak algılamıştır. Bu durum (G1)'in ev mekânına olan bağlılığını ortaya koymaktadır. Bu durumu dile getirirken Suriyeli oldukları için ev sahibinin böyle bir harekette bulunduğunu, Suriyeliler dışında başka bir aile olsa geç saatlerde bu davranışı ortaya koymayacağını belirtmiştir. (G1), yeni taşındıkları evin satılmasından dolayı başka bir ev bulmanın zor olacağını belirtmiştir. Bu durum çocuklarda kafa karışıklığı ve ev mekânıyla olan bağını zayıflatmaktadır.

Çocuk ile mekân ya da ev ortamı arasında özel bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz. Çocuk ev ortamında büyür ve bu ortama aidiyet hissi taşır. Özellikle zorunlu göçle birlikte bu ortamın değişmesi çocuklar üzerinde olumsuz

etkiler bırakmaktadır. Çünkü çocuk doğduğu, büyüdüğü yeri terk ettiğinde tanımadığı bir ortama ve topluma dahil olmaktadır. Böylelikle yaşayacağı ev ortamı da değişikliğe uğramaktadır. Göçle birlikte sosyal çevreleri değişen çocuklar Suriye’de savaş çıkmadan önce ev ve mahalle yaşamlarını olumlu manada dile getirmiş ve savaş öncesi dönemdeki ev mekânını zihinlerinde taşıdıkları görülmüştür. Bu kapsamda:

“Çok, yani evet kendimi çok yabancı hissettim. Burası çok farklı evler, şehirler Suriye’ye göre farklı. Bizim Suriye’de güzel bir evimiz vardı, kira ödemiştik. Kendimi burda böyle hani çok garip bir yerde hissediyordum. Yabancı olarak” (G18, E, 17, Başiskele).

“Suriye’de tanıdık çok arkadaşım vardı. Bizim evin önünde hep oyun oynardık. Bizim ev çok güzeldi. Bizim akrabalar yakındı bize. Burada tanıdık yok fazla mahallede” (G19, K, 15, Gölcük).

“Burda ben fazla evde kalmıyorum ki. Sabah işe gidiyorum akşam geliyorum. Bizim ev çok kalabalık oldu. Amcamda burda hanım ve çocukları. Ama Suriye’de biz yani bizim aile vardı. Evimiz küçüktü ama ben seviyordum” (G6, E, 17, Gölcük).

“Biz burada evde ses çıkarmıyoruz bile. Bizim komşu geliyor çıkın burdan, siz burayı bozdunuz diyor. Zaten bu evi bile zor bulduk sokakta mı yaşayalım. Biz bu evde sekiz kişiyiz. Evin altı ıslak, bazen çok pis kokuyor” (G15, E, 17, Gölcük).

“Savaş çıkmadan önce evimiz vardı. Ben evimizi seviyordum. Ama savaş çıktı yıkıldı hepsi. Onun için buraya geldik biz. Burada ev bizim değil ama savaş yok. Dışarda kalmıyoruz” (G16, E, 14, İzmit).

Çocuklarla yapılan mülakatlarda yukarıda belirttikleri gibi Suriye’de savaş yaşanmadan önce ev, sokak ve mahallelerinin güzel olduğunu, oralarda güzel zaman geçirdiklerini, savaşla birlikte ev ortamlarının değişikliğe uğradığını ifade etmişlerdir. Bazı zamanlarda apartmanda ya da mahalledeki komşularıyla sorunlar yaşasalar da Suriye’deki savaş hali ve evlerinin yıkılmasından dolayı burada ki evlerine alıştıkları ya da alışmak zorunda kaldıkları görülmüştür.

Bölüm 2.4.4.’te belirtildiği gibi mekânın algılanması bireyin hafızasında hem zihinsel hem de fiziksel süreçlerin sonucunda oluşmaktadır. Ev ve çevre mekânları, hisler, aidiyetler ve bireysel pratiklerle gelişen çok boyutlu

duygularla anlam kazanır. Çocuklarla yapılan görüşmelerde mekânla ilgili olan görüşlerini daha çok geçmişe yönelik duyguları üzerinden açıklamışlardır. Bu nedenle mekân ve ev çocuklar için fiziki yapı olmaktan ziyade sosyal, kültürel, psikolojik ve politik açıdan anlam barındıran yerler olarak dile getirilmiştir.

4.3.4. Sosyo-Kültürel İlişkiler: “İş Yerinde Biz Suriyeliyiz Diye Bize Az Para Veriyorlar”

Mülakata katılan çocuklar çalıştıkları iş yerlerinde Suriyeli olmalarından dolayı ayrımcılığa uğradıklarını dile getirmişleridir. Yapılan araştırmalarda da görüldüğü gibi Suriyeliler ucuz ve güvencesiz işlerde çalışmakta ve hak ettikleri ücreti alamamaktadırlar. Bölüm 2.5.1’de Çakırer- Özservet ve Sirkeci’nin (2016: 1) belirttiği gibi çocuklar zorunlu göçle daha fazla hak ihlallerine uğramaktadır. En temel hakları olan eğitim ve oyun oynama hakkından mahrum kalan çocuklar, erken yaşlarda çalışmakla beraber hak ettikleri ücreti de hiçbir zaman alamamaktadır. Bunun duruma iş yerlerinde ayrımcı davranışlarda eklenince çocukların toplumla bütünleşmesi güç hâle gelmektedir.

“Oto yıkamada çalışıyorum, oraya kötü insanlar geliyor. Mesela geliyor nerelisin diyor Suriyeli deyince araba yıkamıyor. Siz hırsızınız diyor. [...] Ama eğer Hollanda’ya gitmeseydim ben Suriye’ye gitmek isterdim. Çünkü buralar hapis gibi oldu hapis. Akşam çıkmıyoruz. İşe gidince yani her zaman mesela hızlı çalış hızlı çalış. Mesela ben çalışıyorum hızlı ya hep hızlı hep hızlı. Hep çalış hep çalış. Para almaya geldin mi yok. Ama çalış hızlı hızlı. Senin maaşın kaç? Bin lira mı? Sekiz yüz şimdi veriyor iki yüz sonra sonra veririm diyor. Ama Türk olduğu zaman onun hakkını bir lira bile yemiyor. Usta ne diyor bu Türk, bu Türk, bu Suriyeli, bu yüz, bu yüz ama Suriyeli elli lira. Niye? Türkçe bilmiyor falan. Ama mecbur olduğumuz için elli lira kabul ediyoruz. Para yoksa nerden yaşayacan” (G1, E, 17, Gölcük).

“Ben ayda 1200 lira kazanıyorum ama paramı her iki ayda bir veriyor. Bize daha az para veriliyor. Suriyeli diyorlar zaten iş yok diyorlar. Bu işi bulamayanlar var diyor” (G2, E, 16, Gölcük).

“Ben ilk geldim buraya amcaoğlum ile birlikte işe gittim. Bir tane ustanın yanına gittim, bana dedi sen nerelisin dedi, ben Suriyeliyim dedim sonra o usta bana dedi Suriyelileri işe almıyoruz dedi. Valla eskiden böyle davranmıyorlardı bize. Eskiden iyidiler ama Suriyeliler çok oldu şimdi kötü davranıyorlar. İki Suriyeli aldığı para bir Türkün aldığı kadar olmuyor. Bize az para veriyorlar.

Arkadaşlarım da söylüyor her yerde az para veriyorlar” (G9, E, Başiskele).

Yukarıdaki alıntılarda görüşmecilerin belirttiği gibi iş yerlerinde mülteci çocuklar hem iş yeri sahipleri hem de iş yerine gelen müşteriler tarafından ayrımcılığa uğradıklarını belirtmişleridir. (G1), oto yıkamacıda çalışırken müşteriler onun Suriyeli olmasından dolayı arabalarını ona yıkatmak istememişleridir. (G1), aynı zamanda yakın bir tarihte Hollanda’ya gideceğini belirtmiştir. Hollanda’ya gitmeseydi eğer Suriye’ye geri gitmek istediğini ifade etmiştir. Nedeni olarak yaşadığı yerin kendisine “*hapis*” olduğunu belirtmiştir. Bu durum aynı zamanda okulu bırakıp aile ekonomisine katkıda bunun çocuğun iş yerinde dışlanması sonucunda köken ülkesine duymuş olduğu aidiyet duygusunu da ortaya çıkarmaktadır. İş yerinde çalıştığı zaman parasını tam alamadığını, aynı işi yapmasını rağmen Türk vatandaşların kendisinden daha fazla ücret alması, kendisi açısından kabul edilebilir bir durum olmamıştır. Bu duruma sesini çıkarmadığını, az ücret olsa bile çalışmak zorunda olduğunu ifade etmiştir. (G2)’de iş yerinde aylarca çalışıp para alamadığını ve Türkiyeli olanlara göre daha az maaş aldığını belirtmiştir. İtiraz ettiğinde iş sahibinin “*bu işi bulamayanlar var*” şeklinde yaklaşımı, çocuğu işten kovulma/çıkarılma riskiyle karşı karşıya bırakmıştır.(G9)’da çalışmak için bir iş yerine gittiğini ancak Suriyeli olduğu için işe alınmadığını, Türkiye’ye geldikleri ilk zamanlarda kendilerine iyi davranıldığını ancak göçle gelen Suriyelilerin sayısının artmasıyla beraber halkın algısında değişmelerin yaşandığını belirtmiştir. (G9)’da iş yerlerinde Türk ve Suriyelilerin aynı işi yapmalarına rağmen Suriyelilerin daha az ücret aldıklarını ifade etmiştir.

“Var mesela ben maaş alıyorum 1300, başkası Türk alıyor 1800 onun evi kira değil ama bizim evimiz kira biz kira ödüyoruz. Faturalarımız var, elektrik, su faturası, patron maaş biraz fazla yap diyoruz, o diyor bize sizde misafirsiniz daha ne istiyorsunuz. Çalıştığımız yerde bize diyorlar siz kısa parlament içiyorsunuz biz tütün içiyoruz diyorlar. Siz bizden daha iyi yaşıyorsunuz diyorlar” (G14, E, 17, İzmit).

(G14)’te çalışmış olduğu iş yerinde diğer çalışanlara göre az ücret aldığını ve ev geçindirmedi yaşadığı zorluklardan bahsetmiştir. Fazla ücret talep

ettiğinde iş yeri sahibinin kendisine “siz misafirsiniz” diyerek ücretini yükseltmediğini belirtmiştir. Ayrıca insanların kendisine Suriyelilerin kendilerinden daha iyi yaşadığını ifade etmiştir. Suriyelilerin iş yerlerinde güvencesiz ve düşük ücretle çalıştıklarına dair yapılan araştırmalarda da bu durum görülmüştür. Atasü Topçuoğlu (2014: 98) yapmış olduğu çalışmada göçmen çocukların çocuk işçiliğinin en kötü uygulamalarına maruz kaldığını ve göçmen çocukların yerel çalışanlara göre daha az ücret aldığını belirtmiştir. MAZLUMDER kapsamında Yılmaz’ın (2013) yapmış olduğu çalışmada da mülteci çocukların çocuk işçiliği konusunda ciddi sorunlar yaşadıkları görülmüştür. Göçmen çocukların göç etmeden önce kendi ülkelerinde çalışmadıklarını, göçten sonra çocuk yaşlarda çalışmaya başladıklarını ve uzun çalışma saatleri karşısında düşük ücretler aldıklarını ortaya koymuştur.

Mülakata katılan çocuklar sadece iş yerlerinde değil günlük hayatta da ayrımcılığa uğradıklarını ve kendilerine kötü davranıldığını ifade etmişlerdir.

“Bir tane kadın var Türk, bir kere babam onların yanında çalışıyor ya, ben ve kardeşim gittik babamın yanına. Sonra orda çocuklar vardı. Sonra herkes evine gitti kadın bize gidin dedi siz niye burda bekliyorsunuz dedi. Vatanınıza gidin diyor. Siz gelip burayı bozdunuz dedi. Şehrimiz sizin yüzünüzden kötü oldu dedi. Sonra biz de eve gittik. Benim moralimi çok bozdu” (G10, K, 13, Gölcük).

(G10), babasının iş yerine gittiğini, orada bir kadının kendisine kötü davrandığını ifade etmiştir. Türkiye’de bazı şeylerin kötü gitmesinden mülteciler sorunlu tutulmuştur. Son yıllarda yapılan çalışmalara bakıldığında zaman, başta Suriye’den gelen sığınmacılara misafir olarak bakılıyor iken yavaş yavaş bu algının değiştiği ve ülkede kötü giden bazı durumlardan onların sorumlu tutulduğu görülmektedir. Şimşek’in (2018) yaptığı çalışmada Suriyeli mültecilerin iş yerlerinde ve sosyal hayatta uğradıkları ayrımcılık nedeniyle yaşamlarını devam ettirmede zorlandıklarını ve bu nedenle de entegrasyon sürecinin yavaş ilerlediğini belirtmiştir. Çocukların açıklamaları da gösteriyor ki ayrımcılık ve dışlanma hissi onları olumsuz etkilemektedir. (G10)’un açıklamasının sonunda belirttiği “benim moralimi çok bozdu” açıklaması kendisine karşı yapılan ayrımcı ve dışlayıcı davranışın moralini bozduğunu

göstermektedir. Bu durum, kimlik arayışı içinde olan ergenlik çağındaki çocuğun kimlik bunalımı ve psiko-sosyal açıdan kendisini kötü hissetmesine neden olmuştur.

(G6)'da denize girmek istediğini ancak Suriyeli olduğu için sahilde kendisine ters ters bakıldığını, ayrımcılığa uğradığını ve savaş varken neden denize girdiği kendisine söylenmiştir. Suriyelilerin plaja girmemesi konusunda gazetelere yansımış bazı haberler mevcuttur. Örneğin 10.06.2019 tarihli bir haberde Antalya'da belediye meclisi kararıyla Suriyelilerin plaja girmesi yasaklanmış ancak gelen tepkiler üzerine bu kararın veto edildiği görülmüştür (CNN Türk, 2019). Yine 16.06.2019 tarihli bir haberde Bursa'nın Mudanya ilçesinde Suriyelilerin sahil şeridi ve plajlara girmesi yasaklanmıştır (Karar, 2019).

“Ben deniz gidiyor sen Suriyeli git buradan diyorlar. Konuşuyoruz ters ters bakıyorlar. Karamürsel’de deniz var orda çok diyorlar bize. Diyorlar senin burada ne işin var git oraya savaş diyorlar” (G6, E, 16, Gölcük).

(G6)'nın açıklamalarında ve yayınlanan bazı haberlerde görüldüğü gibi yer yer bazı illerde Suriyelilerin bazı alanlarda dışlandığı ve bazı yasaklamalarla karşı karşıya geldiği görülmüştür. (G7)'de aşağıda belirtmiş olduğu gibi bazen sözlü sataşmalara ve dışlanmalara maruz kalmıştır.

(G7) ve (G8)'de kendilerine ayrımcı davranıldığını belirtmişlerdir. Savaşın uzamasından sonra Suriyelilerin gitmesi gerektiği algısı oluşmuştur. Bu bunu hisseden (G7) rahat bir şekilde kafe veya benzeri yerlere gidemediğini ifade etmiştir. Kendisine ve arkadaşlarına ters ters bakıldığı için bu tür yerlere gitmediklerini belirtmiştir. Aynı zamanda bir arkadaşının kafeye gittiğini ancak işletme sahibinin müşteriler Suriyelilerden rahatsız oluyor gerekçesiyle içeri alınmadıklarını ifade etmiştir.

“Bize diyorlar ki ne zaman gideceksiniz. Savaş bitti artık gidin diyorlar. Bana ters ters bakıyorlar. Ben rahatsız oluyorum onun için. Ben Türklerin oturduğu yerde rahatsız olurum. İnsanlar bakınca rahatsız oluyorum. Bizi istemiyorlar. Benim bir arkadaşım

anlatıyordu; bir kafeye gitmiş içeri almamışlar, demişler insanlar Suriyelilerden rahatsız oluyor siz içeri girmeyin. Artık o içeri girmiyor. Kafelere gitmiyor” (G7, E, 15, İzmit).

(G8)’de vatandaşlığa geçmeden önce kedisine kötü davranıldığını, erkek olarak yaşanan savaştan kaçtığını, ülkesi için savaşmadığı için kendisiyle dalga geçildiğini ifade etmiştir. Ancak vatandaşlığa geçtikten sonra kendisine bu tür ithamlarda bulunulmadığı belirtmiştir.

“Bazen ilk zamanlar da bana diyorlardı siz savaştan kaçtınız nasıl erkeksiniz, niye ülkenizi bıraktınız savaşmadınız diyorlardı. Onun için dalga geçiyorlardı benle. Şimdi öyle demiyorlar bana” (G8, E, 17, Başiskele).

Ayrımcılık ve dışlanma iş yeri, mahallede, kafelerde, plajlarda olduğu gibi akran grupları arasında okul ortamında da görülmüştür. Çocuklarla yapılan görüşmelerde okulda Suriyeli oldukları için ayrımcılığa uğradıklarını ve bazen de bu durumun şiddete kadar gittiğini ifade etmişlerdir.

“Ben okula ilk gittiğimde Arapça konuştuğum için bana ters ters baktılar. Niye Suriyeli konuşuyorsun? Türkçe konuş dediler. Öyle olunca kendimi kötü hissettim. Kötü adam diyorlar. Beni çağırıyorlar yanına. Biz oyun oynarken Suriyeli Suriyeli diyorlar. Dalga geçiyorlar” (G4, E, 13, Başiskele).

“Ben okulumu değiştirdim yeni okula geldim. Buraya geldim benle yavaş yavaş konuşuyorlar. Benim eski okulum imam hatip, üç sene orda okudum. Sonra Gölcük Ortaokulu’na gittim. Eski okulda kimse benimle konuşmuyordu. Kimse yanıma oturmuyordu” (G11, K, 16, Gölcük).

“Okulda arkadaşlarım kendi aralarında kavga etmiş. Yani bi de ben yani Suriyelilerin en büyüğü olarak çıktım dışarı. Hatta o gün imamdim imamlıktan çıktım camii’de namaz kıldırdım çıktım. Geldi iki üç arkadaş, Kürt ve Türk. Çağırdılar bi konuşalım dedi. Ben olayı bilmiyorum. İu bana bir soru sordu. Yani çocukları dövmüşsün hayırdır dedi. Dedim ki kimseyi vurmudum. Yalan atma lan falan laflaştık böyle sonra okulun arkasına gittik orda bana kafa attı burnum kırıldı. Çok kanamaya başladı, o ara yanındaki arkadaşları bana saldırdı. Üç hafta falan okula gitmedim. Hala burnumda sorun var” (G18, E, 17, Başiskele).

Yukarda çocukların belirtmiş olduğu gibi eğitim sürecinde pek çok sorunla karşılaşmışlardır. Arkadaş ortamına alınmama, dışlanma ve aşağılanma hissi çocukları olumsuz anlamda etkilemiştir. Eğitim sürecinde kendileriyle dalga geçilmesi, onlarla konuşulmaması çocukları eğitim süresince olumsuz etkilemektedir. Yaşanan bu durum karşısında Suriyeli çocuklar okula entegre olmakta zorluk yaşamaktadır. (G18)'in anlattığı gibi sözlü sataşma daha sonra şiddete dönüşmüş, kendisine uygulanan şiddet nedeniyle haftalarca okula gidememiştir. Sezgin ve Yolcu (2016) göçle gelen üniversite öğrencileri üzerine yapmış oldukları çalışmada öğrencilerin toplumsal kabul ve uyum konusunda istekli olduklarını ancak ev sahibi toplumun kendilerine, “*yabancıysan edepli ol*” gibi sözlerle yaklaşmaları, onların toplumsal kabul ve uyum sürecini olumsuz etkilemiştir. Aynı şekilde Erdem'in (2017) yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin “*siz kaçtınız, geldiniz ekmeğimizi elimizden aldınız*” gibi sözlerle maruz kalmaları toplumsal kabul konusunda yaşamış oldukları sorunları gözler önüne sermektedir. Gencer'in (2019) çalışmasında da okullarda mülteci çocuklara karşı olan dışlayıcı, ayrımcı ve aşağılayıcı tutumlara dikkat çekerek okullarda çocukları koruyan, okul ve akranlarına uyumlarını sağlayan, eğitim süreçlerini destekleyici eğitim süreçlerine ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir. Bu kapsamda okul sosyal hizmetinin okullarda gerekli olduğuna dikkat çekmektedir.

4.4. Kimlik ve Aidiyet Duyguları

4.4.1 Rol Değişikliği: “*Aileme Bakıyorum Ben Olmasam Aileme Kim Bakacak*”

Bu başlık altında 2011 yılında zorunlu göç nedeniyle Türkiye'ye göç etmiş olan ergenlik çağındaki Suriyeli mülteci çocukların kimlik ve aidiyet algılarının ne yönde olduğu analiz edilecektir. Yaşanan savaş, çatışma ve zorlu yaşam koşullarından dolayı insanlar başka bölgelere zorunlu bir şekilde göç ederler. Yaşanan bu göçle birlikte göçmenler ciddi travmalara maruz kalmaktadırlar. Bu durum, özellikle kimlik aidiyetlerinin şekillendiği ergenlik çağındaki çocuklar üzerinde daha fazla etkili olmaktadır.

Ergenlik dönemi, çocukluk ile yetişkinlik arasında bir geçiş dönemidir. Gençler bu dönemde içinde buldukları çevreye uyum sağlamakta zorluk yaşamaktadır. Ergenlik döneminde zorluk yaşayan birey, kimlik bunalımı yaşar. Yaşanan bu durum kişiden kişiye ve zamana göre farklılık göstermektedir. Ergenlik döneminde çocuğun zihinsel, cinsel, benlik ve toplumsal rollerinde ciddi değişiklikler meydana gelmektedir. İçinde bulunduğu sosyal çevreden etkilenen çocukların hayatında yaşanan bazı olumsuz gelişmeler, onları olumsuz etkilemektedir. 2011 yılında Suriye’de yaşanan savaşla beraber milyonlarca çocuk kendi ülkelerinden göç etmek zorunda kalmıştır. Bu çalışmada mülakata katılan çocuklar, Suriye’de savaş başlamadan önce okula gittiklerini ve herhangi bir işte çalışmadıklarını ifade etmişlerdir. Suriye’de iken yaşları okul çağına denk gelmeyenler ise ailelerinin yanında, arkadaşlarıyla, sokakta ve caddelerde oyun oynadıklarını ifade etmişlerdir.

“Burada herkes çalışıyor ben de çalışıyorum. Abim de çalışıyor. Babam da çalışıyor. İu yaşamak çok kötü burada. Çalışmak lazım, yoksa para yok. Dericilik yapmaya başladım burada, ayakkabı işi, sonra lokantaya girdim, sonra oto yıkama işine girdim” (G1, 17, E, Gölcük).

“Burda para yok. Biz çalışıyoruz. Burada okula nasıl gidecez, aileme bakıyorum. Ben olmasam aileme kim bakacak. Onun için okumak istemiyorum. Biz burda çalışmak lazım. Terzi de çalışıyorum. Eğer paramız olsaydı okumak isterdim” (G2, E, 16, Gölcük).

“Orda (Suriye) olsaydım okurdum. Orda kafam rahattı ama burda her gün işe gidiyoruz kafam karışık iş düşünüyorum her gün. Çalışmasan para bitiyor. Suriye de kafa rahat okumak istiyordum. Burda öyle değil. İki gün gitmesem burda işe sıkıntılar büyüyor” (G3, E, 17, Gölcük).

“O zaman babam çalışıyordu. Babam orda inşaat mühendisiydi. Devlet memuruydu. Ben orda çalışmıyordum şimdi burada çalışmak zorunda kalıyorum” (G18, 17, E, Başiskele).

Yeni bir kimlik oluşturma sürecinde olan ergenlerin savaş gibi olumsuz bir durumla karşılaşması, onları ciddi anlamda olumsuz etkilemiştir. Suriye’de iken çalışmayan ve okula devam eden çocuklar, savaş nedeniyle göç etmek zorunda kalmış ve ailelerinde ölen, işini kaybeden, kaybolan veya sakat kalan bireylerin rollerini üstlenmek zorunda kalmışlardır. Yaşanan bu durum, ergenlik çağındaki

çocukların omuzlarına yük bindirmekte ve onları diğer çocuklar karşısında dezavantajlı duruma düşmektedir. Bu durum karşısında ergenler, kimlik oluşum sürecini sağlıklı bir şekilde geçirememiştir. Savaş yaşanmasa bu çocuklar zorunlu bir şekilde göç etmeyecek ve eğitim-öğretim hayatlarından mahrum kalmayacaktı. Eğitime devam etmek isteseler bile ülkelerinde yaşanan göç onları eğitim ve öğretimden uzaklaştırmıştır.

Ergenlerin kimlik oluşum süreçleri sağlıklı geçmediği için zihinsel ve duygusal açıdan travmalar yaşarlar. Bu açıdan davranışlarında öfke, umutsuzluk, çaresizlik, korku, karamsarlık ve güvensizlik hissi meydana gelir.

“Yani şimdi genel olarak şöyle söylüyüm. Kendimi söylüyorum bir de arkadaşlarımı söylüyorum. Yani hisleri çok kötü yani gençler, dünya bize zulüm yapıyor diyor. Umutsuzluk, biz yani ne yaşıyoruz ne yaşamıyoruz yani yaşasak ne olur yaşamasak ne olur. Yani böyle hisselerimiz var. Yani dünya bize çok kötü şey yaptı. Bizden beklentisi yok onun için bir bi şey yapmıyoruz” (G18, 17, E, Başiskele).

Görüldüğü gibi yaşamış oldukları savaşın üzerinden yıllar geçmesine rağmen hâlâ yaşamış oldukları bir korku durumu mevcut. Yaşanan savaşla birlikte başlayan zorunlu göç, Suriyeli çocukları ülkelerinden ve sosyal hayatlarından koparmıştır. Bu nedenle görüşülen çocuklarda umutsuzluk ve karamsarlık görülmüştür.

4.4.2. Kimlik Tanımlamaları

Ülkesini herhangi bir zorunlu nedenden dolayı terk edip başka bir ülkeye göç eden bireyler yaşadıkları barınma, dil, kültür çatışması, eğitim, sağlık, uyum ve kabul gibi bir takım sorunların yanında kimlik kriziyle de karşı karşıya kalırlar. Göç öncesi belirli bir kimliğe sahip olan birey göçten sonra yerleşmiş olduğu ülkede çevresel ve sosyal etkileşimlerden dolayı kim olduğunu ve nereye ait olduğunu sorgulamaya başlar. Yapılan çalışmalara bakıldığı zaman Türkiye’ye göç etmiş çocukların iki ülke arasında kalmış bir şekilde yaşamlarını idame ettikleri ve aynı zamanda hayatlarında belirsizliklerin olduğu görülmektedir. Çocuklar bir yandan kendi kültür ve birikimlerini yaşarken diğer taraftan Türkiye’ye uyum sağlamaya çalışmaktadırlar.

Kimlikler verili kimlikler ve edinilmiş kimlikler şeklinde iki kategoriye ayrılabilir (Yurdusev, 1997: 27). Verili kimlikler ulus, millet, mensup olunan etnik grup kavramlarını ifade ederken, kazanılmış kimlikler ise eş, anne, öğretmen, doktor, baba gibi bireysel çabalar ve tercihler ile elde edilen bireysel kimliklerdir. Bu açıdan Suriyeli mülteci çocuklara kendilerini tanımlamaları istenmiş ve tanımlama biçimlerinde genellikle etnik ve ulusal kimliklerini ön plana çıkarmışlardır.

“Ben Suriyeli Arabım. Suriye’de doğdum. 17 yaşındayım” (G1, E, 17, Gölcük).

“Suriyeliyim ben Suriye’de doğdum. Ama Kürdüm. Anadilim Kürtçe” (G2, E, 16, Gölcük).

“Ben Arap Suriyeli, Arapça biliyorum. Yazma var okuma var ben de. Suriyeliyim” (G3, E, 17, Gölcük).

“Suriyeli olarak görüyorum kendimi. Ben Arap ama Türkiye’yi seviyorum” (G4, E, 13, Başiskele).

“Ben Suriyeliyim. Arap” (G5, K, 14, Kadın).

“Ben Arap, Suriyeliyim. Ama ben Türkiye’yi seviyorum” (G6, E, 17, Gölcük).

“Ben Arap Suriyeliyim ama Türklerle iyi geçiniyorum” (G16, E, 14, İzmit).

“Ben Suriyeli, ama öğretmen olmak istiyorum. Onun için Türkiye’yi de seviyorum. Ama benim kökenim Arap” (G11, K, 16, Gölcük).

“Benim ülke yani Suriye daha çok hissediyorum ama bu ülke Türkiye’yi sevdim ben. Benim en ülkem Suriye ama Türkiye güzel burda yaşamak güzel. Rahatlık var burda, Türkler çok iyi yani kötüler değil. Ben çok sevdim Türkiye ama Arabım ben” (G12, K, 16, Gölcük).

“Arap, Suriyeliyim. Çünkü bizim vatan Suriye” (G15, E, 17, Gölcük).

Görüşme yapılan çocuklar yukardaki alıntılarda görüldüğü gibi kendilerini tanımlarken etnik ve ulusal kimliklerine vurgu yapmışlardır. Belli bir yaşa kadar Suriye’de yaşayan daha sonra zorunlu göçle birlikte Türkiye’ye göç eden çocuk mülteciler genellikle etnik kimliklerini korumuşlardır. Suriye’ye

yönelik aidiyet duygularının olduğu görülmüştür. Suriye’de savaşın devam etmesi ve Suriye’ye geri gidememeleri onları çifte aidiyete sürüklemiştir. Çocukların alıntılarında görüldüğü gibi kendilerini her koşulda köken ülkenin değerleri üzerinden tanımlamışlardır. Ancak bu kimlik tanımlamasını yaparken de Türkiye’yi sevdiklerini, Türkiye’ye alıştıklarını, hatta Türkiyeli gibi olduklarını ifade etmişlerdir. Etnik kimlikleri Suriye eksenli olsa da yıllardır Türkiye’de yaşamalarından dolayı çifte aidiyet yaşanan çocuklar da olmuştur. Sosyalleşme süreçleri olumlu gelişen çocuklar kendilerini Türkiye’ye yakın hissetmişlerdir. (G14) Türkçe öğrendiğini, Türkiye’de yaşayan insanlara benzediğini ifade etmiştir.

“Ben önce dedim Türk çok sevdim. Türkçe biraz öğrendim yavaş yavaş. Daha iyi biliyorum. Aslım benim Arap, Suriyeliyim ama Türkiyeli gibi oldum. Türkçe konuşuyorum ben, burda yaşıyorum, artık yavaş yavaş her gün Türkçe konuşuyoruz evde. Arapçayı unutmuyoruz ama Türkçe çok var artık. Suriyeliler artık Türkçe biliyor. Biz kaç yıldır yaşadık burda. Artık Türkler gibi olduk biz. Kardeşlerim okula gidiyor” (G14, E, 17, İzmit).

Görüşme yapılan çocuklar arasında Türkçeyi en iyi bilen ve hem okuyan hem de çalışan (G18)’in sosyalleşme süreci diğer çocuklara göre daha olumlu gelişmiştir. Kökeninin Arap olduğunu ancak Suriye’ye gitmese de Türkiye’de yaşayabileceğini ifade etmiştir. Türkçe bilen, okula devam eden, diğer çocuklara göre Türkiye toplumunu daha iyi tanıyan ve sosyalleşme süreci olumlu gelişen (G18), etnik kimliğini korumakla beraber Türkiye’de geçirdiği süre zarfında iki ülke arasında çifte aidiyet duygusuna sahip olmuştur.

“Değişiklik oldu yani ben kendimi geliştirdim. Türk toplumuna bakarak uydurdum kendimi ama hala Suriyeli olarak hissediyorum kendimi. Geliştirdim kendimi o insanların nasıl düşündüğünü öğrendim. Benim kökenim Arap ama oraya gitmesem de yaşayabilirim” (G18, E, 17, Başiskele).

(G10)’da kendisini Arap olarak tanımlamış ancak hem Türkiye hem de Suriye’ye arasında çifte bir aidiyet duygusuna sahip olduğu görülmüştür. Türkiye’nin kendisine yabancı gelmediğini, Türkçe bildiğini ve okulda hocası tarafından Suriyeli olarak tanınmadığını ifade etmiştir. Çocuklarla yapılan görüşmelerin tamamı değerlendirildiğinde Türkçe bilen, okuluna devam eden,

arkadaşları tarafından kabul gören çocukların uyum konusunda daha istekli ve daha moralli oldukları gözlenmiştir. Bu durum şüphesiz kimlik arayışında olan ergenler üzerinde olumlu bir etki bırakmıştır.

“Her ikisine ait hissediyorum. Hem Suriyeli hem Türkiyeli. Ben Suriyeli Arabım ama Türkiye bana yabancı gelmiyor. Ben Türkçe iyi bildiğim için hoca beni hiç Suriyeli sanmadı” (G10, K, 13, Gölcük).

Yapılan görüşmelerde (G9) kendini Suriyeli olarak tanımlamıştır. Ancak Suriye’de yaşanan savaş nedeniyle Araplara ve başta Arabistan olmak üzere Arap ülkelerine kızgınlık içinde olduğu görülmüştür.

“Ben Suriyeliyim ama Arapları sevmiyorum. Çünkü Araplar bize yardım etmedi. Arabistan’da Arap, Müslüman onlar niye savaşı bitirmediler. Onun için ben Arapları sevmiyorum. Burda ki Arapları da sevmiyorum. Çok kızdım ben onlara” (G9, E, 16, İzmit).

Görüldüğü gibi (G9) yaşanan savaşta Arapların Suriye’ye yardım etmediğini, Araplara kızgın olduğunu, onları sevmediğini belirtmiştir. Yapılan görüşmede de bu konudan bahsederken sinirli, öfkeli ve karamsar davranışları dikkat çekmiştir. Bölüm 4.5. “Gelecek Beklentileri” başlığında görüşmeye katılan çocukların yaşanan savaş ve olumsuz gelişmelere rağmen bir gelecek beklentilerinin olduğu, meslek edinmek istedikleri, aile kurmak, ticaret yapmak, eğitimine devam etmek gibi beklentileri olmuşken (G9) ileriye dönük herhangi bir beklentisinin olmadığı, Suriye için gerekirse savaşabileceğini ifade etmiştir. *“Yok ben cihada gitmek istiyorum. Esed’le savaşmak istiyorum. O bizim vatanımızı hep yıktı”* şeklindeki açıklaması içinde bulunduğu psikolojik durumu açıklamaya yetmektedir. Aynı zamanda ülkesine karşı aidiyet duygusunu da ortaya koymaktadır. Bu durumun yaşanmasında Suriyelilerin Suriye’ye sahip çıkmadığını, Arap devletlerinin onları savunmadıklarını ifade etmiştir. Ancak görüşmenin ilerleyen bölümlerinde moral açısından kendisini daha rahat hissettiğini ve Türkiye’ye yapmış oldukları yardımlardan dolayı teşekkür ettiğini belirtmiştir.

4.4.3. Dini Kimlik ve Günlük Yaşam Pratikleri İçerisinde Dinin Etkisi: “Sadece Müslüman Olmasına Dikkat Ederim”

Din, kolektif kimliklerin önemli unsurlarındandır. Dini kimlik verili kimliklerdendir. İnsanın kimliği, aidiyetler çerçevesinde şekillenmektedir. Dini kimliklerin hem toplumsal hem de bireysel boyutları vardır. Dini kimlik dünyaya anlam verme görevini üstlenen önemli bir kurumdur. Bireyin aidiyet ihtiyacına karşılık veren dini kimlik, bireysel ve toplumsal kimliğin inşasında önemli bir yere sahiptir. Din, kimliğin şekillenmesinde en etkin aidiyetlerin başında gelmektedir (Özdil, 2017: 394-395). Çocuklarla yapılan görüşmelerde kendilerini tanımlarken, dini kimliklerini de ön plana çıkarmışlardır. Kendilerini tanımlama biçimlerinde, gelecekte eş seçiminde ve Türkiye’ye göç etme nedenleri arasında dinin etkisinin olduğu görülmüştür.

“Burda sadece yani istediğim bir şey, onlar yani milletler bizimle ters bakmasınlar öyle. Biz yani hepimiz sonuçta Müslümanız yani onlar çalışıyor biz çalışıyoruz. Onlar kira veriyor bizde kira veriyoruz. Hepimiz Müslümanız yani niye kötü davranıyorlar ki. Ben de Müslümanım, Müslüman Müslümana kötü davranır mı? Biz niye başka ülkeye gitmiyoruz. Müslüman varken biz başka yere nasıl gidelim” (G2, E, 16, Gölcük).

(G2) ile yapılan görüşmede günlük hayatta karşılaşmış olduğu problemler karşısında dini kimliği üzerinden yaşananları dile getirmektedir. Türkiye’nin Müslüman ülke olması Türkiye’ye göç etmede etkili olmuştur. İki ülkenin Müslüman olması, göç etmede etkili olmuştur. (G2) din üzerinden Türkiye’ye kendini yakın görmüştür. Olumsuz olaylar karşısında dinin bütünleştirici özelliklerine gönderme yapmıştır. Her iki ülkenin Müslüman olduğunu, kendisinin de Müslüman olduğunu belirterek insanların birbirlerine hoşgörülü davranması gerektiğini ifade etmiştir.

“Müslümanım, Türkiye’de Müslüman” (G4, E, 13, Başiskele).

“Ben Müslüman. Ailem Müslüman, savaş çıkınca Müslüman bir ülkeye gelmek daha iyi oldu” (G6, E, 17, Başiskele).

“Ben Müslümanım, iş yerinde çalışıyoruz, cumaya gidiyoruz hep birlikte o zaman herkes camide oluyor. İnsanlar birbirine yardım ediyor. Bizim dinimiz güzel” (G7, E, 15, İzmit).

Yukarda da görüldüğü gibi çocuklarla yapılan mülakatlarda kendilerini Müslüman olarak tanımladıkları ve Türkiye'nin Müslüman ülke olmasından Türkiye'de bulunmaları onlar açısından olumlu olmuştur. Türkiye'nin Müslüman ülke olması uyum açısından olumlu olmuştur. Bunun yanında Türkiye'ye toplumunun Suriye'den gelenleri din kardeşi olarak görmeleri toplumsal kabul açısından önemli faktördür.

(G10) ise dini kimliğini belirterek Müslüman olanlarla daha iyi anlaştığını ifade etmiştir.

“Ben Müslümanım. Allaha inanırım. Müslüman olanlarla aram daha iyi” (G10, K, 13, Gölcük).

(G11) de kendini Müslüman olarak tanımlamıştır. Türkiye'nin Müslüman ülke olması (G11) için uyum açısından olumlu bir durum olmuştur. Türkiye'de dini kimliğinden dolayı ayrımcılığa uğramadığını ifade etmiştir. Almanya'da Suriyeli bir arkadaşının olduğunu, bu arkadaşının Müslüman kimliğinden dolayı Almanya'da okuduğu okuldaki arkadaşları tarafından kendisine kötü davranıldığını söylemiştir. Arkadaşının bu durumdan rahatsız olduğunu ve moralinin bozulduğunu ifade etmiştir.

“Biz Müslümanız, Türkiye'de Müslüman. Bi de şey yani bizim dinimiz kapalı insanlar, kadınlar var. İyi bir din, güzel bir din. Mesela namaz var. Ahlak var, edep var. Burda kimse bana bir şey demiyor. Mesela benim arkadaşım kapalı u şey o Almanya'ya gitti şimdi, onunla konuşuyorum, Almanya'da ona diyorlar ki sen niye kapanyorsun, kötü davranıyorlar, saçını aç diyorlar.

Görüşmeyi yapan: Ona saçını aç diyen kim?

Orda okulda çocuklar ona bunları söylüyormuş. Arkadaşım onun için çok morali bozuldu” (G11, K, 16, Gölcük).

(G12)'de ev ve okulda din dersleri aldığını, İslam'ın önemine dikkat çekmiştir. Türkiye'yi dini açıdan kendisine yakın gördüğünü, Türklerin Kuran okuduklarını ve Arapça öğrendiklerini ifade etmiştir. Görüldüğü gibi (G12) dini kimliği üzerinden Türkiye'ye yakınlık duyduğu, daha iyi arkadaşlıklar edindiği görülmektedir. Türkiye'de inandığı din üzerinden herhangi bir ayrımcılık ya da zorlama ile karşılaşmadığından dolayı uyum da kolaylaşmıştır.

“Ben evde ve okulda her yerde öğreniyorum yani ilim öğrenmek güzel yani. Ben imam hatip’e gidiyorum. İslam böyle yani güzel İslam çok önemli yani, bunu yaymak istiyorum. Türkler İslam, Türkler çok Kuran-ı Kerim öğreniyorlar ve Arapça okuyorlar. ;Onlarla aram iyi. Benim sınıfım Türk ama Arapça öğreniyorlar” (G12, K, 16, Gölcük).

(G18) ilk başlarda Türkiye’ye geldiğinde herhangi bir arkadaşı olmadığını, bu konuda zorluk yaşadığını, kimseyle arkadaşlık kuramadığını ve ilk başlarda akraba ya da tanıdıklarının olmamasından dolayı, moralinin bozulduğunu ifade etmiştir. Okul başladıktan sonra da bu durumun devam ettiğini, ancak yavaş yavaş arkadaşlıklar edindiğini ifade etmiştir. Okulda namaza gittiğini ve orda arkadaşlıklar edindiğini belirtmiştir. Kendisinin Müslüman olduğunu, Türkiye bu açıdan kendini daha yakın hissetmiştir.

“Biz buraya geldik kimse yoktu burda. Hepsi arkadaşlarım Suriye’de kaldı. O zaman bizim akrabalar yoktu. Onlar iki yıl sonra geldi. Çok canım sıkılıyordu. Moralim bozuldu çok. Sonra ben burda imam hatip lisesine gittim. Orda önce kimseyle konuşmadım. Çünkü onlar benle konuşmuyordu. Sonra camide biz arkadaş olduk çok. Ben bazen hocalık yapmaya başladım. Sonra arkadaşlarım oldu. İslam çok güzel bir din yani dışta görüldüğü ya da televizyonda görüldüğü gibi değil u çok güzel bir din yardımlaşma, hoşgörü ve ahlak açısından iyi bir din. [...] Türkiye’nin Müslüman ülke olması göç kararı almamızda etkili oldu. Yani zaten Avrupa almıyor. Türkiye kapılarını açtı bize. Yani Türkiye’nin Müslüman olması bizim bura gelmede çok faydalı oldu” (G18, E, 17, Gölcük).

(G14), çıkan savaşa bir anlam veremediğini, Esad’ın, DEAŞ’ın da kendilerini Müslüman olarak belirttiğini ancak savaş çıkarttıklarını ifade etmiştir. DEAŞ tarafından kendi saflarında Kürtlere karşı savaştırılmak istendiğini ancak Müslüman kimliğinden dolayı bunu kabul etmediğini belirtmiştir. Savaşın kendilerini Müslüman olarak tanımladığını ancak kendisini Müslüman olarak tanımlayanların neden savaştığına bir anlam verememiştir.

“Müslümanım ben Arap Müslüman. İŞİD gel Kürtlere karşı savaş diyor. Allah istemez savaş ben yok dedim. Esed Müslüman biz Müslüman İŞİD diyor biz de Müslüman. Sonra Kürt’te Müslüman, niye o zaman savaş var ben anlamıyorum” (G14, E, 17, İzmit).

Çocuklarla yapılan görüşmelerde evlenecekleri kişinin Müslüman olması onlar açısından birinci tercih olmuştur.

“Ben Müslüman. Benim eşim Müslüman olsun isterim. Evlendiğinde artık kapanıyor bizde günah” (G15, E, 17, Gölcük).

“Suriyeli Müslüman biriyle evlenirim” (G4, E, 13, Başiskele).

“Suriyelilerle evlenirim. Müslüman olmasını isterim. Önce açık olsa bile evlendiğinde başını kapatacak. Çünkü biz de günah. Kadınların başı açık olmaması gerekiyor. Yani Müslüman olan biri buna izin vermez” (G6, E, 16, Gölcük).

“Sadece Müslüman olmasına dikkat ederim. Çünkü Müslüman olmasa ben evlenmem” (G8, E, 17, Başiskele).

“Müslüman biri olsun. Müslüman olursa Arap, Türk fark etmez. İnsan olsun, Müslüman olsun yeterli” (G10, K, 13, Gölcük).

“Hayır evlenmem, mesela Türkiyeliler Müslüman eğer onlarda kabul ederse olur. Benim için önce Müslüman olsa u şey daha iyi olur” (G11, K, 16, Gölcük).

“İyi Müslüman olursa fark etmiyor. İslam var ahlak var çünkü. İlla Türk ya da Suriyeli fark etmiyor. Zaten böyle evlenenler var” (G19, K, 15, Gölcük).

“Müslüman biriyle evlenirim. Yok hayır ailem izin vermez. Çünkü Müslüman olmasa izin vermezler” (G13, K, 16, Gölcük).

“Müslüman olsun. Benim eşim açık olmaz. Evlendiğinde artık kapanıyor bizde günah” (G15, E, 17, Gölcük).

Görüldüğü gibi çocuklarla yapılan görüşmelerde kendilerini Müslüman olarak tanımlamışlardır. Sosyal hayatta, okulda, arkadaşlık ilişkilerinde, eş seçiminde ve Türkiye’ye uyum konusunda dini kimlikleri ön plana çıkmıştır. Dinin göç edilen ülkenin tercih edilmesinde önemli bir faktör olduğu görülmüştür. Görüşülen çocukların tamamı kendilerini Müslüman olarak tanımlamışlardır. Arkadaşlık ilişkilerinde ve toplumsal ilişkilerde dini duygular uyum sürecini kolaylaştırmıştır. Gencer’in (2019) yapmış olduğu çalışmada da çocukların kimlik gereksinimleri üzerinde dini süreçlerin etkili olduğu,

çocukların ve ailelerinin Türkiye'ye göç etme tercihlerinde Türkiye ile benzer dini özelliklerin olması etkili olmuştur.

4.4.4. Yakın Hissedilen Ülke: “Her İkisine Ait Hissediyorum Hem Suriyeli Hem Türkiyeli”

Kimlik oluşumunu etkileyen özelliklerden biri aidiyet duygusudur. Bu bakımdan zorunlu göçten sonra Türkiye’de yaşamaya başlayan Suriyeli çocukların kendilerini hangi topluma yakın/ait hissettikleri kimlik oluşum sürecinde önemli bir faktördür. Göçmenlerin göç etmiş oldukları ülkeyle olan köken bağılılığı, kendilerini köken ülkeye daha yakın hissetmelerine neden olmaktadır. Yaşamış olduğu ülkede sosyalizasyon sürecini tamamlayan bireyler daha çok kendilerini köken ülkeye ait hissederler. Ancak ikinci kuşak göçmenlerin köken ülkeye ait duyma hissi birinci kuşak göçmenlere göre farklılık göstermektedir. Bazı çalışmalarda ikinci kuşak göçmenler, kendilerini birinci kuşak göçmenlere göre göç edilmiş olan ülkeye daha yakın hissederler (Göker, 2015: 305). Suriyeli çocuklarla yapılan görüşmelerde Suriye’nin köken ülke olmasından dolayı kendilerini Suriye’ye yakın hissettikleri görülmüştür. Ancak küçük yaşta Türkiye’ye göç eden bazı çocukların burada topluma hızlı entegre olması ve bazılarının vatandaşlığa geçmesinden dolayı (görüşme yapılan çocuklardan 3 kişi 2019 yılı içerisinde T. C. vatandaşlığa geçmiş), iki ülke arasında çifte yakınlık hissini ortaya çıkarmıştır.

“Suriyeliyim, kendimi oraya yakın hissediyorum” (G1, E, 17, Gölcük).

“Suriyeliyim ben Suriye’de doğdum. Suriyeli Kürdüm. Bir isteğim var, ben gitmek istiyorum. Ama savaş var şimdi ben nasıl gidecem. Orda ailem nasıl gelecek savaş var geri nasıl gidecez. Geri gitmek isterdim, ama savaş olsa da olmasa da geri gitmek isterdim. Ama gitmem artık benim kimse kalmadı orda, benim babam öldü orda nasıl gidecez. Annemle kardeşlerim burası daha iyi diyorlar. Ama babam öldü onlar gelmek istemiyor. Onun için ben de gidemiyorum” (G2, E, 16, Gölcük).

“Suriyeliyim, savaş olmasa gelmezdik. Kim ülkesini bırakmak ister ki” (G3, E, 17, Gölcük).

“Ben Suriyeliyim, kendimi oraya ait hissediyorum, orası benim vatan” (G5, K, 14, İzmit).

“Suriye’ye yakın hissediyorum. Çünkü bizim vatan Suriye” (G15, E, 17, Erkek).

Çocuklarla yapılan görüşmelerde kendilerini köken ülkeleri olan Suriye’ye daha yakın hissettiklerini belirtmişlerdir. Kendilerini Suriye’ye yakın hissettiklerini belirtirken ‘vatan’ kavramını çok kullanmışlardır. Türkiye’ye gelme nedenlerini savaşa bağlayan çocuklar, savaşın son bulması halinde ülkelerine geri gitmek istediklerini ifade etmişlerdir. (G2), kendini Suriye’ye ait hissettiğini, Suriye’ye geri gitmek istediğini belirtmiştir. Ancak babasının vefat etmesi ve orada başka akrabasının kalmamasından dolayı annesi ve kardeşinin Suriye’ye geri dönmek istemediklerini, bu nedenle geri gidemediğini belirtmiştir. Geri gitme gibi bir durumu olmasa da Suriye’ye özlem duymaktadır. Gencer (2019) yapmış olduğu çalışmada Suriyeli çocukların ülkelerine özlem ve hasret duyduklarını, savaşın son bulması halinde ülkelerine geri gitmek istediklerini belirtmiştir. Göker’in (2015) İsveç’te yaşayan Türkler üzerine yapmış olduğu çalışmasında, birinci kuşak göçmenlerin kendilerini Türkiye’ye daha yakın hissettiklerini, ikinci kuşak göçmenlerin ise çifte sosyalleşme süreci geçirdikleri için hem Türkiye’ye hem de İsveç’e yakınlık hissettikleri belirtilmiştir.

Yakın bir dönemde Türkiye vatandaşlığına geçen (G4), kendini Suriye’ye yakın hissettiğini, savaştan dolayı Türkiye’ye geldiğini, savaşın son bulması durumunda Suriye’ye geri gitmek istediğini belirtmiştir. Ancak Türkiye vatandaşlığına geçtiğini, burada okula başladığını, okulu çok sevdiğini, Suriye’ye gidemese dahi ikinci bir vatanının olduğunu ifade etmiştir. Vatandaş olmadan önce okulda kimsenin kendisiyle arkadaşlık yapmadığını, vatandaş olduktan sonra çocukların kendisine **“vatandaş oldun, bizden oldun”** diyerek arkadaş ortamında kabul gördüğünü belirtmiştir. (G4)’ün vatandaş olması, arkadaş ortamında kabul görmesi ve dil öğrenmesi onun sosyalleşme sürecinin olumlu geliştiği göstermektedir. Bu durumu yaşayan çocuklarda ait hissetme durumu çift taraflı olmuştur.

“Suriyeli olarak görüyorum. Evet ben oraya gitmek istiyorum savaş biterse eğer. Ama şimdi savaş var bizim evimiz yok orda. Orası bizim

memleket onun için ben savaş biterse Suriye'ye gitmek istiyordum. Ama ben vatandaş oldum. Burda okula başladım, arkadaşlarımla aram iyi. Suriye'ye gitmesem bile benim yeni vatan oldu Türkiye. [...] Ben vatandaş olduktan sonra okuldan arkadaşlarım bana iyi davrandılar ben de onlarla artık oynuyorum. Bana 'vatandaş oldun, bizden oldun' diyorlar" (G4, E, 13, Gölcük).

Çocuklarla yapılan görüşmelerde aşağıda görüldüğü gibi kendilerini Suriye'ye daha yakın hissettiklerini, ancak Suriye'ye yakın hissetmeyle birlikte Türkiye'ye de yakın hissetme durumu görülmüştür. Suriye'yi öncelikli 'vatan' gördükleri ancak geçen süre zarfında Türkiye'ye de yakınlık durumu söz konusu olmuştur.

"Suriye'de doğdum, oraya daha yakınım yani. Ama ben Türkiye'yi seviyorum, burasıda bizim vatan gibi oldu" (G5, E, 17, Gölcük).

"Suriyeliyim ama Türklerle iyi geçiniyorum. Savaş kötü evet ama ben vatanımı savunmak isterdim. Yani çok üzülüyorum. Savaş kötü. Buraya da alıştık, Suriye'ye geri gitsem bile Türkiye'yi unutmam" (G7, E, 15, İzmit).

"Her ikisi de vatan gibi, iki tane var hissediyorum" (G16, E, 14, Gölcük).

"İkisini birden yaşıyorum. Türkiye'de bana yakın oldu" (G8, E, 17, Başiskele).

"Her ikisine ait hissediyorum. Hem Suriyeli hem Türkiyeli. Ben Suriyeli Arabım ama Türkiye bana yabancı gelmiyor. Hoca beni hiç Suriyeli sanmadı" (G10, K, 13, Gölcük).

"Ben Suriyeli, ama öğretmen olmak istiyorum. Onun için Türkiye'yi de seviyorum" (G11, K, 16, Gölcük).

"Benim ülke yani Suriye daha çok hissediyorum ama bu ülke Türkiye sevdim ben. Benim en ülkem Suriye ama Türkiye güzel burda yaşamak güzel. Rahatlık var burda, Türkler çok iyi yani kötüler değil. Ben çok sevdim Türkiye" (G12, K, 16, Gölcük).

"Türkçe biraz öğrendim yavaş yavaş. Daha iyi biliyorum. Aslım benim Arap, Suriyeliyim ama Türkiyeli gibi oldum. Türkçe konuşuyorum ben, burda yaşıyorum, artık yavaş yavaş her gün Türkçe konuşuyoruz evde. Arapça'yı unutmuyoruz ama Türkçe çok var artık Suriyeliler artık Türkçe biliyor. Biz kaç yıldır yaşadık

burda. Artık Tükler gibi olduk biz. Kardeşlerim okula gidiyor” (G14, E, 17, İzmit).

(G9) ise Suriyeli olduğunu kendisini Suriye’ye daha yakın hissettiğini ancak Suriye’de yaşanan savaşta Arapların Suriye’ye yardımcı olmadığını bu nedenle Arapları özellikle de Arabistan’ın sevmediğini onlara kızgın olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda Türkiye’nin onlara daha fazla yardım ettiğini bu nedenle Türkiye’de kalmak istediğini ifade etmiştir.

“Ben Suriyeliyim ama Arapları sevmiyorum” (G9, E, 16, Başiskele).

“Neden sevmiyorsun?” Görüşmeyi Yapan.

“Araplar bizlere yardım yapmadı. Onalar yardım yapmadı Suriye geldi bu duruma. Arabistan hepsi Arap mı? Evet, hepsi Arap. Niye yardım yapmadılar? Onlar yüzünden biz bu hale geldik. Sizin devlet bizi aldı, bize baktı. Onun için ben kalacam Türkiye’de” (G9, E, 16, Başiskele).

Yukarda çocuklardan alınan cevaplar oldukça dikkat çekici olmuştur. Suriye’nin köken ülke olması onların Suriye’ye kendilerini ait hissetmelerine neden olmuştur. Bunun yanında çocukların Türkiye’de büyümeleri, okula başlamaları, arkadaşlık kurmaları, kalma sürelerinin uzaması ve sosyalleşme süreçlerinin olumlu geçmesiyle beraber Türkiye’ye yakınlık hissi duymuşlardır. Bu da gösteriyor ki Türkiye’ye karşı zaman içinde bir aitlik hissi oluşmaktadır. Çocukların iyi bir entegrasyon süreci geçirmeleri, Türkiye’de okula devam etmeleri, meslek sahibi olmaları, arkadaşlık ilişkilerinin olumlu gelişmesi ve vatandaş olmaları vs. Türkiye’ye aitlik hissini daha da arttıracaktır. Anık (2012) İsveçli Türkler üzerine yapmış olduğu çalışmada, İsveç’te yaşayan üçüncü kuşak göçmenlerin İsveç’te doğmaları ve sosyalleşme süreçlerini orda geçirmelerinden dolayı Türkiye’ye yönelik algılarının daha zayıf olduğu, birinci ve ikinci kuşağın Türkiye’de doğmaları ve üçüncü kuşağa göre sosyolojik açıdan daha içe kapanık olmalarından dolayı kimlik ve aidiyetlerinin Türkiye eksenli olduğu sonucuna ulaşmıştır.

4.5. Gelecek Beklentileri: “Bize Hain Demesinler Biz Ne Yaptık Ki Onlara?”

Bu başlık altında Suriyeli çocukların gelecek beklentileri ele alınacaktır. Suriye’de yaşanan savaş nedeniyle Türkiye’ye sığınan mültecilerin yaşam alanları, arkadaş ortamları, dilleri, statüleri, kültürel, sosyal, ekonomik ve psikolojik koşullarında değişimler yaşanmıştır. Yaşanan zorunlu göçten en çok etkilenen öznelerin başında çocukların geldiğini daha önce belirtmiştik. Türkiye’ye zorunlu göçle gelen Suriyelilerin çocukların eğitim, sağlık, barınma ve güvenlik sorunlarının yanında GBM’ler dışına çıkıp yerel halkla yaşamaya başlamalarıyla birlikte toplumsal kabul ve uyum kapsamında da bazı sorunlar yaşamaya başlamışlardır. Çocuk yaşta göçe maruz kalan çocuklar sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik açıdan ciddi sorunlarla karşı karşıya kalarak hayatlarını bu zorlu şartlarda idame etmeye çalışmışlardır. Çocuklarla yapılan görüşmelerde öne çıkan beklentileri, eğitim, meslek, savaşın son bulması halinde Suriye’ye geri dönme, ayrımcılığa maruz kalmama, barış talebi, huzur ve güven gibi konular olmuştur.

“Ticaret yapmak isterdim. Suriye’de okula gittiğimde ticaret yapmak isterdim. Burda da okusam ticaret yapmak isterdim” (G1, E, 17, Gölcük).

“Suriye’de mühendis olmak isterdim. Ama şimdi okumuyorum. Ne olacağımı bilmiyorum” (G2, E, 16, Gölcük).

“Orda olsaydım okurdum. Orda kafam rahattı ama burda her gün işe gidiyoruz kafam karışık iş düşünüyorum her gün. Çalışmasan para bitiyor. Suriye de kafa rahat okumak istiyordum. Burda öyle değil. İki gün gitmesem burda işe sıkıntılar büyüyor. Tayyar ben tayyar (pilot) olmak istiyordum Suriye’de” (G3, E, 17, Gölcük).

“Futbolcu olmak istiyorum” (G4, E, 13, Başiskele).

“Avukat olmak istiyorum. Haklı kim olursa olsun onun hakkını savunurum. Herkesin hakkını savunmak için avukat olmak istiyorum” (G5, K, 14, İzmit).

“Evleneceğim, çocuk olacak. Bunlar için para lazım. Araba lazım. Okula gitmiyorum artık ama çalışmak lazım çünkü para lazım. Bunları yapmak istiyorum” (G6, E, 17, Gölcük).

“Araba mekaniğinde çalışmak istiyorum. Okumak isterdim ama ailemin durumu kötü onun için okumadım. Güzel bir hayat yaşamayı çok isterdim. Evim olmasını, iyi bir işimin olmasını isterdim” (G7, E, 15, İzmit).

“İş için oto boya ve kaporta işleri yapmak istiyorum” (G8, E, 17, Başiskele).

“Ben doktor olmayı çok seviyorum. Hastayı tedavi ediyor ne vara söylüyor. Evet ben insanları seviyorum. İnsanları iyi olmasını istiyorum, onun için doktor olmak istiyorum. Savaşta bizim hastaneler yıkıldı çocuklar, insanlar öldü” (G10, K, 13, Gölcük)

“Ben öğretmen olmak istiyorum. Ya okçuluk öğretmeni ya da resim öğretmeni olmak istiyorum” (G11, K, 16, Gölcük).

“Ben öğretmen olmak istiyorum. Ben Kuran-ı Kerim ve Arapça seviyorum ikisini öğretmek istiyorum. Çünkü ben Arapça öğretmek çok seviyorum. Öğretmen olup ders vermek istiyorum” (G12, K, 16, Gölcük).

“Ben doktor olmak istiyordum. Burda okulu bitirirsem burda da doktorluk yapmak isterim. Hastaları tedavi etmek istiyorum” (G13, K, 16, Gölcük).

“Öğretmenlik ya da mühendislik düşünüyorum. Annem matematik öğretmeni idi Suriye’de yani çok almışım matematikten. Matematiğim çok iyidir benim. Benim burda da derslerim çok iyi. Öğretmenlik aileden geliyor bir de ben seviyorum. Mühendislik ise şöyle söylüyüm; arkadaş tavsiyesi, amcaoğlum. Amcaoğlum şu an mühendislik okuyor elektronik Sakarya’da. Ablamda bankacılık okuyor o da Sakarya Üniversitesi’nde. İu bir de bilgisayar pek severim, bilgisayar mühendisliği yapmayı çok severim” (G18, E, 17, Başiskele).

“Astsubay olmak isterim” (G14, E, 17, İzmit).

“İnşaat işleri yapmak istiyorum. O işte para var okula gidemiyoruz. Mecbur bu işleri yapacaz ama fazla iş yok” (G15, E, 17, Gölcük).

Harunoğulları’nın (2016) yapmış olduğu çalışmada Suriyeli çocukların gelecekte ülkelerinin huzura kavuşması durumunda polis, asker, öğretmen, doktor ve avukat olmak istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Yapmış olduğumuz bu çalışmada da çocukların avukat, astsubay (asker), doktor, öğretmen, mühendis, futbolcu, inşaatçı, sanayide kaportacı-boyacı ve genellikle okumayanların ise aile kurup ticaretle uğraşmak istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ancak

Harunoğulları'nın çalışmasında Suriyeli çocukların Suriye'de savaşın son bulması halinde ülkelerine geri dönüp bu meslekleri orada yapmak istedikleri söz konusuysen, bu çalışmada ise çocukların Türkiye'de eğitim sistemine dahil olmaları, kimisinin vatandaş olması, Suriye'de çatışmaların henüz sonlanmaması ve Türkiye vatandaşı olma beklentisi gibi nedenlerden dolayı mesleki beklentileri Türkiye eksenli olmuştur. Bu meslekleri seçmek isteyen çocuklar Suriye'de savaşın son bulması halinde Suriye'ye gittiklerinde de yine bu meslekleri seçmek istediklerini belirtmişlerdir.

Yapılan görüşmelerde bazı çocuklar yaşamış oldukları savaş ve zorunlu göçten dolayı adaletsizliklere karşı avukat olmayı, savaşta yaralanan insanların tedavisi için doktor olmayı ve eğitim konusunda ise öğretmen gibi meslekleri seçmek istediklerini belirtmişlerdir. Ergenlik çağındaki Suriyeli çocukların bu meslekleri seçmeleri aynı zamanda onların gelecekte hangi statü ve konumda olmak istediklerini ve gelecekte hangi bireysel kimlikleri taşımak istediklerini ortaya koymuştur. Bölüm 2.4.3.'te belirtildiği gibi bir kişinin kimlik oluşturma süreci, bu kişinin çeşitli konularda seçimler yapmasıyla mümkündür. Bu seçimler dini inanç, meslek ve siyasi görüş gibi konuları içermektedir. Kişi farklı seçenekleri araştırır, bu seçenekler hakkında düşünür, bazılarını dener ve daha sonra kendisi için en uygun olanına karar verir (Hortaçsu, 2007: 20). Bu nedenle Suriyeli çocukların mesleki tercih ve beklentileri bireysel kimlikleri açısından önemli bir veridir. Ergenlik döneminin fırtınalı ve stresli bir dönem olduğunu daha önce belirtmiştik. Öyle ki okula gitmeyen çocukların doktor, öğretmen ve asker gibi meslekler üzerine beklenti içinde olmaları içinde buldukları durum ve şimdiki hayatları arasında çelişkili bir durum olmuştur. Bu çocukların mesleki açıdan şimdilik gerçekleşmesi pek mümkün olmayan bir beklenti ve hayal içinde olmaları kimlik bunalımı ve çelişkili bir durum içinde olduklarını göstermektedir.

Gencer'in (2019) yapmış olduğu çalışmada da Suriyeli çocukların mesleki beklentileri kapsamında avukat, doktor, hemşire ve öğretmen olmak istedikleri ve bu meslekleri seçme tercihlerinin ise en fazla eksikliklerini hissettikleri durumlara yönelik meslekler oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Uludağ'ın (2016) çalışmasında da yine Suriyelilerin ülkelerine özlem içinde oldukları ve savaşın son bulması halinde ülkelerine dönüp eğitimlerine orada devam etmek istedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Çocuklarla yapılan görüşmelerde Suriye'ye yönelik beklentileri ise şu şekilde olmuştur:

“Evet orda şeyim var. İu halam var. Bir de babaannem var. Onlar gidip geliyor bazen ziyaret ediyor. Benim ülkemde Esad var. Erkekler gitmez onları Esad yakalar. Ben gitmem, abim gitmez. En büyük abim yedi sene askerlik yaptı. En baştan gitti. Biz gidersek abimle bizi askere alacak Esad. Esad olmasa, savaş bitse ben vatanıma geri gitmek isterim” (G1, E, 17, Gölcük).

“İsteğim var ben gitmek istiyorum. Ama savaş var şimdi ben nasıl gidecem. Orda ailem nasıl gelecek savaş var geri nasıl gidecez. Suriye'de okumak isterdim zaten orda okuyordum. Savaş çıktı buraya geldik artık okumadım. Artık savaş bitsin Suriye'de” (G2, E, 16, Gölcük).

“Evet savaş bitsin ben vatan seviyorum. Oraya gitmek istiyorum. Memleketim seviyorum. Orda yaşadım orda kalmak istiyorum. Beş sene orda çalıştım ben. Burda yüz sene çalışsam orda ki beş sene etmiyor” (G3, E, 17, Gölcük).

“Yok savaş bittiğinde gidecem. Evet ben oraya gitmek istiyorum savaş biterse eğer. Ama şimdi savaş var bizim evimiz yok orda Orası bizim memleket onun için ben savaş biterse Suriye'ye gitmek istiyorum” (G4, E, 13, Başiskele).

“Evet, savaş biterse ben geri gitmek isterim. Savaş çıktı Suriye'de insanlar kaçmak zorunda kaldı, savaş çıkmasaydı insanlar kaçmayacaktı. Onun için savaş kötü, bizim vatan hepsi yıkıldı. Evler yıkıldı. Suriye eski haline dönmesi çok zor” (G5, K, 15, İzmit).

“İsterim evet geri gitmek istiyorum. Ama ne zaman Esad var ben o zaman gitmek istemiyorum. Esad yoksa ben vatanıma giderim” (G9, E, 16, Başiskele).

“Eğer savaş biterse bizim vatan tamir olursa ben giderim ama şimdi gitmek istemiyorum” (G10, K, 13, Gölcük).

“Suriye savaş bitti biz o zaman gitmek isteriz. Çünkü Suriye benim vatan. Onun için geri gitmek istiyoruz biz. Ama savaş bitsin sonra (G11, K, 16, Gölcük).

“Ben gitmek istiyorum çünkü vatanım savaş biterse ben gitmek istiyorum. Ama savaş olsa gitmem. Burası güzel ama kalbim orda. Onun için savaş biterse ben gidecem” (G12, K, 16, Gölcük).

“İu Suriye benim vatan, akraba hepsi Suriye’de orda okula gitmek istiyorum” (G13, K, 16, Gölcük).

Görüşülen çocukların tamamı Suriye’de yaşanan savaşın son bulması hâlinde tekrar Suriye’ye geri gitmek istediklerini belirtmişlerdir. Yaşanan savaşla birlikte gerçekleşen zorunlu göç sonucunda hayatlarında ciddi anlamda değişimler yaşanan çocuklar Suriye’de yaşanan savaşın son bulması ve güvenliğin sağlanması gerektiğini, Suriye’ye geri gitmek istediklerini ancak savaşın devam etmesi halinde geri gidemeyeceklerini belirtmişlerdir. Türkiye’de yakın bir tarihte vatandaşlığa geçmiş olanlar bile savaşın son bulması, Suriye’nin eski hâline geri gelmesi durumunda Suriye’ye geri dönmek istediklerini, geri gidemeseler bile Suriye’yi ziyaret etmek istediklerini söylemişlerdir. Çocukların savaştan önce Suriye’nin iyi olduğunu ve tekrardan eski hâline dönmelerini istemeleri onların kendi ülkelerine, kimliklerine, aidiyetlerine, kültürel gelenek ve göreneklerine bağlı oldukları ve bu yönde beklentilerinin olduğunu göstermektedir.

Savaştan önce Suriye’de okula devam eden, iş yerleri, evleri, arkadaşları olan insanlar zorunlu göçle birlikte her şeylerini geride bırakarak göç etmek zorunda kalmıştır. Yıllardır Türkiye’de yaşamalarına rağmen çocukların ifade ettikleri gibi Suriye’ye özlem duydukları ve Suriye’nin eski hâline dönmesi durumunda ülkelerine geri gitmek istedikleri ifade edilmiştir. Bu istek ve beklentiler çocukların Suriye’ye ait aidiyet bağını ortaya koymaktadır. Suriye’de savaşın bitmesi ve orada okula devam etme istekleri onların okul ve güvenlik gereksinimlerinin olduğunu göstermektedir.

Harunoğulları’nın (2016) yapmış olduğu çalışmada örneklem grubunda yer alan çocuk işçilerin %65’inin ülkelerine ve topraklarına geri gitmek istedikleri, Suriye’de savaşın son bulması ve güvenliğin sağlanması şeklinde

beklentilerinin olduğu gözlemlenmiştir. Gencer'in (2019) yapmış olduğu çalışmada da çocukların ülkelerinde yaşanan sorunlara karşı duyarlı oldukları gözlemlenmiş ve çocukların Suriye'ye ve kendi kültürlerine ilişkin kimliklerini koruma ve kimlik geliştirme beklentilerinin olduğu vurgulanmıştır.

Çocuklarla yapılan görüşmelerde Türkiye'ye yönelik algı ve beklentileri ise şu şekilde olmuştur:

Biz sade şey istiyoruz yani millet ters ters bakmasın. Arkadaş olmak istiyoruz. Biz buraya geldik mesela biz Türkle birlikte iş yapmak istiyoruz. Mesela şimdi geliyorlar Suriyeli dükkan açmış diyorlar. Açmasın mı?" (G1, E, 17, Gölcük).

"Burda sadece yani istediğim bir şeyler onlar yani milletler bizimle ters bakmasınlar öyle. Biz yani hepimiz sonuçta Müslüman yani onlar çalışıyor biz çalışıyoruz. Her şey aynısı yani kimseye kötülük yapmıyoruz. Zorla ben burda yaşamıyorum. Çalışıyorum ben kendi paramı kazanıyorum. Bizi görüyorlar bak bizim paramızla geziyor bu Suriyeliler diyorlar yok ben öyle kimsenin parasını almıyorum. Bize böyle bakmalarını istemiyorum (G2, E, 16, Gölcük).

"Evet bize pis diyorlar. Aynı parayı vermiyorlar. Evden işe gidip geliyorum. Geziyorum sonra bize bıçak çekiyorlar. Para sıkıntı olduğu için çalışıyoruz zaten ama bize diyorlar siz bizim paramızla yaşıyorsunuz. Yok onların parası biz çalışıyoruz. İşten eve işten eve işten eve. Biz hayatı görmüyoruz. Çok işyerinde bizi fazla çalıştırıyor. Ama para yok iş çok. Bizde insanız artık kötü davranmalarını istemiyorum" (G3, E, 17, Gölcük).

"Yani bir adam diyor iyi, bir adam diyor kötü. Hepsi bize siz kötü demiyor. Siz ne yapıyorsunuz burda gidin Suriye'ye diyor bazı adamlar. Siz Arap, siz hayin diyorlar. Siz Suriye'yi bıraktınız buraya geldiniz, burayı kirletiyorsunuz diyorlar. İnsanlar böyle söyleyince benim moralim bozuluyor" (G6, E, 17, Gölcük).

"Rahatım, burda savaş yok ama bazen bana karışıyorlar. Yolda sataşıyorlar. Çıraklık okuluna gidiyorum ya şimdi orda bana laf atıyorlar, uğraşıyorlar. Laf atıyorlar Esed bom bom diyorlar. Dalga geçiyorlar. Kendimi zor tutuyorum. Biz ne yaptık onlara. Böyle yapmalarını istemiyorum" (G9, E, 16, İzmit).

"Yok güzel ama bazen aynı benim yaşımda onlar biraz daha kötü davranıyorlar. İnsanlar bize niye kötü davranıyor anlamıyorum. Bazı zamanlar iyi bazı zamanlar kötü davranıyorlar. Yani

Müslümanız biz, buraya zorla gelmedik. Böyle yapmaları beni çok üzüyor” (G14, E, 17, Erkek).

“Bize hain demesinler biz ne yaptık ki onlara? Bir adam bize diyor kötü yani bir adam diyor iyi. Bize diyor gidin burda e ne yapcaz? Suriye’de savaş var. Bize diyor siz Arap, siz hain. Hep adamlar böyle diyor” (G15, E, 17, Gölcük).

Çocuklarla yapılan görüşmelerde Türkiye’ye yönelik beklenti ve algılarında sıklıkla Türkiye toplumdan kendilerine iyi davranılmasını istemişlerdir. Okulda, iş yerlerinde ve sosyal hayatta kendilerine ayrımcı davranıldığını bu nedenle morallerinin bozulduğunu söylemişlerdir. Yapılan görüşmelerde çocukların uyum ve bir arada yaşama gayreti taşıdıkları ve onlara karşı oluşan yanlış algı ve tutumların onları rahatsız ettiği görülmüştür.

Çocuklarla yapılan görüşmelerde Türkiye beklentileri kapsamında vatandaş olmak istedikleri, eğitim ve öğretime burada devam ettiklerini geriye gönderilmeleri durumunda eğitimlerinden olacaklarını belirtmişlerdir.

“Ben vatandaş olmak istiyorum. Suriye kötü oldu artık” (G5, K, 14, İzmit).

“Ben vatandaş olsam kimse bana karışmıyor. Onun için ben burda vatandaş olmak istiyorum. Ben vatandaş olursam daha iyi olur. İş kolay olur. Daha çok para veriyorlar o zaman. Haklar daha çok. Çalışıyor daha çok para alıyor o zaman” (G6, E, 17, Gölcük).

“Türk vatandaşı olmak istiyorum. Haklarından yararlanmak istiyorum. Abi biz çalışıyoruz işte, az para veriyorlar bize. Ama Türkler bizden çok alıyorlar. Vatandaş olduğunda daha iyi davranıyorlar, onun için vatandaş olursak daha iyi” (G7, E, 15, İzmit).

“Evet, ben vatandaş olmak istiyorum. Sizin devletin çok iyi hakları var. Suriyelilere az para veriyorlar neden diyoruz siz vatandaş değilsiniz. Türkler fazla alınca onlar Türk diyorlar bize az onlara çok veriyorlar para. Onun için ben de vatandaş olmak istiyorum” (G17, E, 16, İzmit).

“Dayım vatandaş oldu. Biz de olmak istiyoruz. Dayım Türkiye haklarından yararlanıyor. İş buluyor çocukları okula gidiyor. Biz de rahat ederiz. Babam böyle söylüyor” (G10, K, 13, Gölcük).

“Bilmiyorum benim anne ve baba başka ülke gitmek istiyorlar ama ben gitmek istemiyorum burda kalmak istiyorum. Ban anne ve babama yani diyorum gitmeyin burda çok güzel diyorum” (G19, K, 15, Gölcük).

“Evet olmak istiyorum. Neden çünkü önceki buraya geldim ben, Türkçe konuştum ben daha iyi, burda çalıştım ben sonra ailem geldi bir yıl sonra. Türkiye daha rahat hiç savaş yok. Daha teminat var burda. Her yerde iş yapabiliyorsun ondan sonra dükkân açabiliyorsun. Haklar daha güzel o zaman. Daha güzel bir iş bulabilirim” (G14, E, 17, İzmit).

“Mesela benim şimdi arkadaş olur, bana artık kimse karışmaz. Ben vatandaşı olursa daha iyi çalışır daha çok para kazanır. Vatandaşı olursam kimse fazla karışmaz bana. Hak verecekler, sigorta olacak, az para vermeyecekler” (G15, E, 17, Gölcük).

“Türk vatandaşı olmak istiyorum ben. Genellikle yurtdışına çıkmak için. Sigortalı çalışamıyorum uı bi de mesela her yerde doğru düzgün hukukumu almıyorum. Bir de biz şimdi belli değil ne olacak geri gönderilebiliriz. Yani şimdi ben bizim Suriyeli yani dükkanlarımız vardı. Evlerimizde var. Ama şimdi orda iş kuramam. Yani burda iş kurmak ve aile kurmak isterim. İmkânlardan dolayı oraya gitmem. Gidecem ama başka bir ülkeye çıkarım. Okulumu devam ederim yani kendimi geliştirmek için başka bir yol bulurum. Yani ama Suriye’ye ekonomik olarak gitmem. Bu yüzden ben çok vatandaşı olmak istiyorum. Eğer Suriye’ye geri gönderilsek eğitim gider, iş gider benim için çok kötü olur. Ben buraya alıştım artık” (G18, E, 17, Başiskele).

“Çok değil ya, haklardan yararlanıyorum. Bir de arkadaşlar iyi ki oldun falan diyorlar. Bizden oldun falan diyorlar. Artık eskisi gibi konuşmuyorlar” (G8, E, 17, Başiskele).

“Biz vatandaşı olunca arkadaşlarım bana iyi bizden oldun dediler. Artık benimle dalga geçmiyorlar. Evet bizden oldun diyorlar. Arkadaşlarım okulda bana daha iyi davranmaya başladı. Babam sigortalı bir işe girdi. Daha güzel bir işi var şimdi. [...] Ben de sevindim vatandaşı olurken” (G4, E, 13, Başiskele).

Çocuklarla yapılan görüşmelerde yukarıdaki alıntılarda görüldüğü Türkiye vatandaşlığına geçmek istediklerini ifade etmişlerdir. Vatandaşlık istemelerinin nedeni eğitim, iş, daha güzel bir yaşam ve vatandaşı olduktan sonra insanların kendilerine daha iyi yaklaşacaklarını ifade etmişlerdir. Türkiye vatandaşı olmak isterken aynı zamanda köken ülkeleri olan Suriye’ye bir aidiyet

bağlarının olduğunu ancak savaş ve istikrarın olmamasından dolayı Türkiye vatandaşlığına geçmek istediklerini belirtmişlerdir. Çok yakın bir tarihte Türkiye vatandaşlığına geçen (G8) vatandaşlığa geçtikten sonra daha fazla haklardan yararlandığını ve arkadaşlarının kendisine daha iyi davrandığını ifade etmiştir. Aynı şekilde 2019 yılı içerisinde vatandaşlığa geçen (G4) Türkiye vatandaşlığına geçtikten sonra arkadaşları tarafından daha fazla kabul gördüğünü ve kendisine *“iyi bizden oldun diyorlar”* şeklinde yaklaşıldığını belirtmiştir. Vatandaş olduktan sonra babasının sigortalı işe girdiğini ve rahat ettiklerini ifade etmiştir. Vatandaşlığı geçen çocukların moral-motivasyon ile eğitim ve iş olanaklarının vatandaş olmayan çocuklara göre daha iyi olduğu görülmüştür. Toplumsal kabul ve uyum kapsamında vatandaş olanların daha avantajlı hâle geldikleri ve sosyalleşme süreçlerinin daha hızlı gerçekleştiği görülmüştür.

Araştırmada çocukların vatandaşlığa geçmek istemelerine rağmen Suriye'nin köken olması ve memleketlerine duydukları özlemden dolayı Suriye'ye geri gitmek istedikleri görülmüş ancak uzun süre Türkiye'de kalmaları, burada okula devam etmeleri zorda olsa Türkiye eğitim sistemine ve toplumsal anlamda geçirmiş oldukları sosyalizasyondan dolayı Türkiye vatandaşlığına geçmek istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Erdem'in (2017) yapmış olduğu çalışmada da örneklem grubunda yer alan öğrencilerin %86'sı geleceklerini Türkiye'de kurmak istemiştir. Bu çalışmada da çocukların Türkiye eksenli meslek ve gelecek beklentileri içinde oldukları ancak çocukların böyle bir bekleme içinde olmalarının nedeni ise Suriye'nin tekrar eski hâline geri gelmeyeceği ve savaşın son bulmayacağı şeklindeki algılarından kaynaklanmıştır.

Gencer (2019) çalışmasında Suriyeli çocukların ülkelerine geri gitme umutlarının tükenmesi ve ülkelerinin yaşanamaz hâle gelmesinden dolayı çocukların Türkiye eksenli beklenti içine girdiklerini gözlemlemiştir. Balcı'nın (2017) yapmış olduğu çalışmada örneklem grubunda yer alan katılımcıların %56,4'ü Türkiye vatandaşlığına geçmeye sıcak bakmıştır. Bu algılarının oluşmasında Türkiye'nin istikrarlı, güvenilir, Müslüman, misafirperver ülke

olması, eğitim ve gelecek beklentilerini karşılayabilir düzeyde bir ülke olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Apak'ın, Mardin ilinde yapmış olduğu çalışmada da örneklem grubunun % 76,5'inin Türkiye vatandaşlığına geçmek istediğini gözlemlemiştir. Yapılan çalışmalara bakıldığı zaman genel olarak Suriyelilerin Türkiye vatandaşlığına geçmek istedikleri görülmüştür. Çünkü Suriye'de savaşın son bulmaması ve istikrar ve güven sağlanamadığı için uzun süre ülkelerinden ayrı kalıp başka toplumların içine dahil olan Suriyeliler tekrardan geri dönme eyleminin onlara fayda sağlamayacağını, çocuklarının ve kendilerinin eğitim, iş, güvenlik gibi beklentilerinden dolayı Türkiye'de kalmak istediklerini ifade etmektedirler. Bu açıdan Türkiye'nin ulusal ve uluslararası mevzuatı dikkate alarak Suriyelilerin vatandaşlık ve yerleşimleri için çalışmalar yapılması gerekmektedir.

SONUÇ

Günümüzde insan toplulukları arasında sosyal, siyasal ve ekonomik sebeplerden dolayı savaşlar, çatışmalar vb. durumlar yaşanmaktadır. Yaşanan bu olumsuz durumlar insanların hayatında derin yaralara, psikolojik travmalara, ekonomik kayıplara, sosyal ve kültürel açıdan ciddi değişimlere neden olmaktadır. İnsanlar, bu kaos ortamından canlarını kurtarmak için yaşamış oldukları yerden zorunlu bir şekilde göç ederler. Yaşanan bu göç hareketleri ile birlikte insanlar çok sayıda sorunla karşılaşmaktadırlar. İnsanlar, hem göç yollarında hem de göç etmiş oldukları ülkelerde barınma, dil, kültür çatışması, eğitim, sağlık, uyum ve kabul gibi bir takım sorunların yanında kimlik kriziyle de karşı karşıya kalırlar.

Yaşanan bu savaş ve göçlerden en fazla etkilenen öznelerin başında çocuklar gelmektedir. Hem göç sürecini deneyimleyen hem de göç edilmiş olan bölgelerde sonradan dünyaya gelen çocuklar bu sürecin mağduru olmaktadır. Daha önce yaşamış oldukları yerlerde normal bir hayat yaşayan insanlar zorunlu göçle birlikte yaşam alanlarını, akrabalarını, evleri, dillerini, kültürlerini geride bırakarak göç ederler. Ailelerin yaşamış oldukları sosyal ve ekonomik sıkıntılar çocukları ciddi anlamda olumsuz etkilemektedir. Zorunlu göçle birlikte yerleşmiş oldukları ülkelerde, başta eğitim, sağlık, barınma ve güvenlik gibi konularda en çok sıkıntı yaşayan grup çocuklardır. Ailelerini kaybeden çok sayıda çocuk, refakatsiz durumu düşmektedir. Aynı zamanda çocuklar savaş sürecinde ölüm, sakat kalma, kaybolma ve savaşan gruplar tarafından kendi saflarında savaştırılmak üzere rehin alınmakta veya kaçırılmaktadır. Bu durumlardan kaçan çocuk ve aileleri ayrıca göç yollarında da çok sayıda sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Savaş ve göç sürecini zorunlu bir şekilde geçiren bireyler aynı zamanda yerleştikleri bölgelerde de sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmaktadır.

2011 yılında Suriye Arap Cumhuriyeti'nde yaşanan savaş ve çatışmalardan dolayı milyonlarca insan yaşamış oldukları yerleri terk ederek başta Türkiye olmak üzere Irak, Lübnan, Ürdün gibi ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. 2011 yılında başlayan savaş ve çatışmalar hâlâ devam etmektedir. Bu

nedenle Suriye’de istikrar ve güvenli bir ortam sağlanamamıştır. Savaşın uzamasıyla birlikte başka ülkelere göç eden Suriyeli mülteciler kendi ülkelerine geri dönememektedirler. 2011-2019 yılları arasında Türkiye’ye göç etmiş mülteci sayısı 3,5 milyonu geçmiş ve son zamanlarda yaşanan çatışmalarla birlikte göçlerin devam ettiği görülmüştür. Göç eden grupların içinde çocuk sayısı milyonları geçmiştir. Göçle birlikte sosyal çevresi değişen çocuklar ciddi eğitim, sağlık, barınma ve güvenlik sorunlarıyla karşılaşmıştır. Aynı zamanda farklı bir dil, kültür ve toplum içine dahil olan çocuklar kimlik bunalımı da yaşamaktadırlar.

Göç öncesi belli bir kimliğe sahip olan birey göçten sonra yerleşmiş olduğu ülkede çevresel ve sosyal etkileşimlerden dolayı kim olduğunu ve nereye ait olduğunu sorgulamaya başlar. Yapılan çalışmalara bakıldığı zaman Türkiye’ye göç etmiş çocukların iki ülke arasında kalmış bir şekilde yaşamlarını idame ettikleri ve aynı zamanda hayatlarında belirsizliklerin olduğu görülmektedir. Çocuklar bir yandan kendi kültür ve birikimlerini yaşarken diğer taraftan Türkiye’ye uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Ergenlerin kimlik oluşum süreçleri sağlıklı geçmediği için zihinsel ve duygusal açıdan travmalar yaşarlar. Bu açıdan öfke, umutsuzluk, çaresizlik, korku, karamsarlık ve güvensizlik hissi yaşarlar. Bu açıdan çalışmanın amacı, zorunlu göçle birlikte Suriye’den Türkiye’ye göç etmiş olan ergenlik çağındaki Suriyeli mülteci çocukların kimlik ve aidiyet duygularının ne yönde şekillendiğini ortaya koymayı amaçlamıştır.

Bu kapsamda çocuklarla yapılan görüşmelerde savaş ve çatışmaların onları oldukça korkuttuğu ve çaresizlik içinde bıraktığı görülmüştür. Yaşanan savaşla birlikte gerçekleşen zorunlu göç, çocukları olumsuz etkilemiş ve kimlik kazanım sürecinin başladığı ergenlik döneminde kimlik bunalımı yaşamalarına neden olmuştur. Çocuklarla yapılan görüşmelerde savaşın üzerinden yıllar geçmesine rağmen hâlâ savaşın etkisinde oldukları görülmüştür. Yaşanan savaşla birlikte aileler maddi anlamda ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu durum aynı zamanda çocukları da olumsuz etkileyerek küçük yaşlardan itibaren ağır iş yükünün altına girmelerine neden oluşturur. Küçük yaşlarda çalışmaya başlayan bu çocuklar güvencesiz ve düşük ücretlerle çalıştıklarını ve aynı zamanda iş yerlerinde ayrımcılığa uğradıklarını belirtmişlerdir. Çocuk yaşta

okulu bırakıp çalışmak zorunda kalan çocuklar uyum konusunda da zorluk yaşamışlardır. Okulu bırakmakla birlikte dil öğrenimi gecikmiş, arkadaş ortamı değişmiş, oyun ve sosyal aktivitelerden uzaklaşarak başka bir kimliğe bürünmüşlerdir. Mülteci çocukların küçük yaşta çalışması bilişsel ve fiziksel gelişimlerini olumsuz etkilemiştir. Sosyo-kültürel anlamda sorun yaşayan çocukların başında okula devam etmeyen ve çalışmak zorunda kalan çocuklar olmuştur. Görüşme yapılan kız çocuklarının tamamı okula devam ettiği için moral ve motivasyon açısından erkeklerden daha iyi bir durumda oldukları ve arkadaşlık ilişkilerinin daha olumlu olduğu görülmüştür. İş yerlerinde ve sosyal hayatın içinde daha çok yer alan çocuklar daha fazla ayrımcı ve dışlayıcı durumlarla karşılaşmışlardır. Göçün ilk yıllarında Türkiye'ye gelen çocuklar Türkçeye daha hâkim oldukları için dilsel farklılıklardan kaynaklanan sorunları daha az yaşamışlardır.

Yoksulluk hali çocukların sosyalleşme ve kimlik inşa etme süreçlerini olumsuz etkilediği gibi çocukların kayıt dışı, güvencesiz ve ucuz işlerde çalışmalarına neden olmuştur. Bu durum çocukları eğitim, sağlık, güvenlik ve oyun gibi en temel haklardan mahrum bırakmıştır. Özellikle babanın vefat ettiği ailelerde aileyi geçindirme yükü çocukların sırtına binmiştir. Böylelikle çocuklar farklı rollere girmişlerdir. Çocukluğunu yaşayamayan çocuklar yetişkinlerin yaptıkları işleri yapmaya başlamıştır.

Çocukların sıkıntı yaşadıkları konulardan bir tanesi de dil olmuştur. Özellikle göçün ilk yıllarında Türkçe bilmeyen çocuklar toplumla iletişim kurmakta zorluk yaşamıştır. Bu durum çocukların uyum sürecini olumsuz etkilemiştir. Çocuklarla yapılan görüşmelerde dil öğrenmede zorluk yaşadıklarını ve bazı durumlarda Arapça konuştukları için ayrımcılığa uğradıklarını ifade etmişlerdir. Dil öğrenmek için kursa gittiklerini, yavaş yavaş dil öğrendiklerinde arkadaşlarıyla daha olumlu ilişkiler kurduklarını belirtmişlerdir. Toplumsal kabul ve uyum, hem göç edenleri hem de ev sahibi toplumu ilgilendirmektedir. Yani entegrasyon süreci çift taraflıdır. Yapılan çalışmalarda da görüldüğü gibi göç eyleminde bulunan kişi ya da gruplar, gitmiş oldukları ülkede yeni bir dil öğrenmede, yabancı bir kültüre uyum sağlamada ve

genel olarak yeni bir yaşama ayak uydurmada zorluklar yaşamaktadırlar. Dil konusunda yaşanan problemlerin yanında etnik temelli problemlerde yaşanabilmektedir. Çocuklar arkadaşları arasında ya da telefonda Arapça konuşurken Arapça bilmeyenlerin kendilerine kötü davrandıklarını ve Türkçe bilmedikleri zamanlarda kendileriyle konuşulmadığını ifade etmişlerdir. Bu nedenle çocuklar dilsel farklılıklardan dolayı arkadaş edinmede zorlanmış ve mevcut olan arkadaşlarıyla da sorunlar yaşamıştır. Araştırma boyunca dilsel farklılıklardan kaynaklanan sorunlar dile getirilmiştir.

Suriyeli mülteciler göç kararı alırken dini yönden Türkiye'yi kendilerine yakın buldukları için Türkiye'ye göç ettiklerini belirtmişlerdir. Yapılan görüşmelerde mülteci çocuklar dini yönden Türkiye'ye kendini yakın görmüşlerdir. Çocuklar sosyal hayatta, okulda, arkadaşlık ilişkilerinde, eş seçiminde ve Türkiye'ye uyum konusunda dini kimlikleri ön plana çıkmıştır. Görüşülen çocukların tamamı kendilerini Müslüman olarak tanımlamışlardır. Arkadaşlık ilişkilerinde ve toplumsal ilişkilerde dini duygular uyum süreçlerini kolaylaştırmıştır.

Arkadaş ortamına alınmama, dışlanma ve aşağılanma hissi çocukları olumsuz anlamda etkilemiştir. Yaşanan bu durum karşısında Suriyeli çocuklar okula entegre olmakta zorluk yaşamıştır. Çocukların toplumsal kabul ve uyum konusunda istekli oldukları ancak okul ortamı ve sosyal hayatta karşılaşmış oldukları sorunlar uyum süreçlerini yavaşlatmıştır. Aynı zamanda bu durum, kimlik inşa etme süreçleri de olumsuz etkilenmiştir. Eğitime devam eden ve dil öğrenen çocukların okula devam etmeyen ve dil öğrenme süreci yavaş ilerleyen çocuklara göre sosyalleşme süreçleri daha hızlı ve olumlu ilerlemektedir. Burada eğitimin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Okul ve eğitim çocukların sosyalleşme ve kimlik inşa sürecinde en önemli faktörlerin başında gelmektedir.

Çocuklar kendilerini tanımlarken etnik ve ulusal kimliklerine vurgu yapmışlardır. Belli bir yaşa kadar Suriye'de yaşayan daha sonra zorunlu göçle birlikte Türkiye'ye göç eden çocuk mülteciler genellikle etnik kimliklerini korumuşlardır. Suriye'ye yönelik aidiyet duygularının olduğu görülmüştür. Suriye'de savaşın devam etmesi ve Suriye'ye geri gidememeleri onları çifte

aidiyete sürüklemiştir. Kendilerini her koşulda köken ülkenin değerleri üzerinden tanımlamışlardır. Ancak bu kimlik tanımlamasını yaparken de Türkiye'yi sevdiklerini, Türkiye'ye alıştıklarını, hatta Türkiyeli gibi olduklarını ifade etmişlerdir. Etnik kimlikleri Suriye eksenli olsa da yıllardır Türkiye'de yaşamalarından dolayı çifte aidiyet yaşanan çocuklar da olmuştur. Küçük yaşlarda Türkiye'ye göç eden bazı çocukların burada topluma hızlı entegre olması ve bazılarının vatandaşlığa geçmesinden dolayı iki ülke arasında çifte yakınlık hissini ortaya çıkarmıştır. Bu durum göçle birlikte farklı bir topluma dahil olan çocukların çifte kimlik ve aidiyet duyguları yaşadıkları, bu çalışmanın tezleri ve kuramsal alt yapısıyla tutarlı olmuştur.

Görüşmeye katılan çocukların yaşanan savaş ve olumsuz gelişmelere rağmen gelecek beklentilerinin olduğu, eğitimine devam etmek, meslek sahibi olmak, aile kurmak, ticaret yapmak, gibi beklentileri olmuşken okula devam edemeyen ve sosyalleşme süreçleri yavaş ilerleyen çocukların geleceğe yönelik daha karamsar oldukları görülmüştür. Yapılan görüşmelerde bazı çocuklar gelecekte avukat, doktor, öğretmen, futbolcu ve mühendis olmak istediklerini belirtmişlerdir. Ergenlik çağındaki Suriyeli çocukların bu meslekleri seçmeleri aynı zamanda onların gelecekte hangi statü ve konumda olmak istediklerini ve gelecekte hangi bireysel kimlikleri taşımak istediklerini ortaya koymuştur. Bu nedenle Suriyeli çocukların mesleki tercih ve beklentileri bireysel kimlikleri açısından önemli bir veridir.

Yıllardır Türkiye'de yaşamalarına rağmen çocukların ifade ettikleri gibi Suriye'ye özlem duydukları ve Suriye'nin eski hâline dönmesi durumunda ülkelerine geri gitmek istedikleri ifade edilmiştir. Bu istek ve beklentiler çocukların Suriye'ye ait aidiyet bağını ortaya koymaktadır. Suriye'de savaşın bitmesi ve orada okula devam etme istekleri onların okul ve güvenlik gereksinimlerinin olduğunu göstermektedir. Yapılan görüşmelerde çocukların uyum ve bir arada yaşama gayreti taşıdıkları ve onlara karşı oluşan yanlış algı ve tutumların onları rahatsız ettikleri gözlenmiştir. Çocuklarla yapılan görüşmelerde Türkiye'ye yönelik beklenti ve algılarında sıklıkla Türkiye toplumdan kendilerine iyi davranılmasını istemişlerdir. Okulda, iş yerlerinde ve

sosyal hayatta kendilerine ayrımcı davranıldığını bu nedenle morallerinin bozulduğunu söylemişlerdir. Bu durum onların kimlik ve uyum süreçlerini olumsuz etkilemiştir.

Görüşülen çocuklar Türkiye vatandaşlığına geçmek istediklerini vatandaşlığa geçmeleri durumunda eğitim, iş, daha güzel bir yaşam ve vatandaş olduktan sonra insanların kendilerine daha iyi davranacaklarını ifade etmişlerdir. Etnik ve milli kimliklerini koruyan çocuklar Türkiye vatandaşlığını iş, meslek ve ayrımcılığa uğramamak için talep etmişlerdir. Bir yandan vatandaş olmak isteyen çocuklar diğer yandan Suriye'nin eski hâline dönmesi durumunda geri gitmek istediklerini ifade etmişlerdir. Ancak sosyalizasyon süreçleri olumlu geçen çocuklar Türkiye'ye çifte aidiyetler taşımış ve gelecek beklentileri Türkiye eksenli olmuştur.

Suriyeli çocukların dini inançlarını özgürce yaşadıkları ve bu kimliklerinin onların uyum süreçlerine olumlu etki etmiştir. Türkiye'ye göç etmelerinde, dini yönden Türkiye'yi kendilerini yakın görmeleri etkili olmuştur. Aynı zamanda dini kimlikleri ilerde eş seçim tercihlerini de etkilemiştir. Eş seçiminde bazı çocuklar evlenecekleri kişinin Suriyeli ve Arap olmasına dikkat edeceklerini belirtirken, sosyalleşme süreçleri ve eğitim süreçleri olumlu geçen çocukların eş seçiminde etnik kökene bakmayacaklarını, sadece Müslüman olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu kapsamda Türkiye'yi dini yönden kendilerine yakın bulduklarını ve evlenecekleri kişinin kendilerine uyumlu olması hâlinde sorun çıkarmayacaklarını ifade etmişlerdir.

Göçle birlikte Türkiye'ye göç eden çocuklar etnik ve ulusal kimliklerini korurken Türkiye'ye kalıcı gözle baktıkları ve Türkiye eksenli aidiyet ve gelecek beklentilerinin olduğu görülmüştür. Aynı zamanda kimlik ve aidiyet algıları Türkiye'ye bakış açılarında sorun teşkil etmemiştir. Bu kapsamda Suriyeli mülteci çocukların topluma uyum sağlaması ve sağlıklı bir kimlik süreci geçirmeleri için eğitim, sağlık, barınma ve güvenlik gibi konularda çokkültürlü politikalar uygulanmalıdır.

Çocukların aktif bir şekilde eğitime dahil edilmeleri aynı şekilde çocuk işçiliğini önleyecektir. Okulla ve sosyal hayat olumlu bakmaları ve uyum sağlamaları için kamu kurumları, STK'lar aracılığı ile toplumsal uyumu ve bir arada yaşamayı teşvik edici adımlar atmalıdır.

Bir arada yaşamaya olumlu bakan Suriyeli mülteci çocukların bu taleplerine karşılık verilmeli ve farklı dillerin, renklerin, kültürlerin kaynaşması için hem okullarda hem de sosyal hayatta çeşitli projeler yürütülmelidir. Suriyelilere karşı oluşan veya oluşabilecek ayrımcı ve dışlayıcı davranışların oluşmaması için bir arada yaşama kültürü geliştirilmelidir.

Zorunlu göçten olumsuz etkilenen çocuklara psiko-sosyal destek sağlanmalıdır. Çocukların toplumun diğer kesimleriyle sağlıklı iletişim kurmaları için odak çalışmalar hayata geçirilmelidir. Misafirlikten ziyade uyumu kolaylaştırıcı adımlar atılmalı ve ayrımcı/ötekileştirici bir dilin oluşmamasına dikkat edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akhtar, S. (2018). *Göç ve Kimlik: Kargaşa, Sağaltım ve Dönüşüm*. (S. Ayhan, Çev.) İstanbul: Sfenks Kitap.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(20), 294-303.
- Aktoprak , E. (2009, Mayıs 30-31). Ulusun Tahayyülünde Anadili. *Anadili Sempuzyomu-2*, 181-195. Ankara.
- Alptekin, D. (2011). Toplumsal Aidiyet ve Gençlik: Üniversite Gençliğinin Aidiyeti Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi SBE.
- Anderson, B. (2017). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. (İ. Savaşır, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Anık, M. (2012). *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Apak, H. (2014). Suriyeli Göçmenlerin Uyum ve Gelecek Beklentileri: Mardin Örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi SBE.
- Atak, H. (2011). Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 163-213.
- Atasü Topçuoğlu, R. (2016). Göç Yazınındaki Düzenli ve Düzensiz Göç Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama. *İnsan Hakları Yıllığı*, 34, 1-20.

- Atasü-Topçuoğlu, R. (2012). *Türkiye'de Göçmen Çocukların Profili, Sosyal Politik ve Sosyal Hizmet Önerileri ve Hızlı Değerlendirme Araştırması*. İsveç: IOM Uluslararası Göç Örgütü.
- Atasü-Topçuoğlu, R. (2014). Hayatı Değiştirmek İçin Yola Çıkanlar-Yola Çıkınca Değişen Hayatlar: Bir Müracaatçı Grubu Olarak Göçmen Çocuklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet* , 25(1), 89-107.
- Atasü-Topçuoğlu, R. (2016). "Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği". S. G. Ihlamur-Öner, & N. A. Şirin-Öner içinde, *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar* (s. 501-518). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aydın, B. (2019). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bal, H. (2016). *Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri (Uygulamalı-Örnekl)*. İstanbul: Sentez.
- Balcı, M. E. (2017). Kimlik ve Aidiyet Bağlamında Zorunlu Göç ve Uyum: Ankara Önder Mahallesi Örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBE*.
- Bayart, J. F. (1999). *Kimlik Yanılsaması*. (M. Morali, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Berry, L. W. (1997). Immigration, Acculturation and Adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 5-68.
- Betts, A. (2017). *Zorunlu Göç ve Küresel Politika*. (S. M. Türkaslan, Çev.) Ankara: Hece Yayınları.
- Bilgin , N. (1984). Çocuk(lar) ve Mekan(lar). *Mimarlık Dergisi*, 84(9), 18-22.
- Bilgin, N. (1990). Fiziksel Mekândan İnsani ya da İnsanlı Mekâna. *Mimarlık Dergisi*, 90(3), 62-65.

- Bilgin, N. (1994). *Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu*. İzmir: Ege Yayıncılık.
- Bilgin, N. (1999). *Kolektif Kimlik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2016). *Kimlik İnşası*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı.
- Bilgin, R. (2014). Çatışma ve Şiddet Ortamında Büyüyen Çocuklar Sorunu. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 135-151.
- Bozbeyoğlu, E. (2015). Milteler ve İnsan Hakları. *MOMENT Dergi: Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(1), 60-80.
- Buz, S. (2004). *Zorunlu Çıkış Zorunlu Kabul: Mültecilik*. Ankara: SGDD Yayınları.
- Castles S., M. J. (2008). *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. (B. U. Bal, & İ. Akbulut, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları(Eserin Orijinali 1993'te yayımlandı).
- Civelek, H. Yaprak, 2015. İstatistik Korkusundan Kentsel Alan Realitesine Bir Politik Kurgu Olarak Anadil Açmazı. *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi Etnisite, Nüfus ve İskân Sayısı*, (12), 96-94.
- Colson, E. (2003). Forced Migration and the Anthropological Response. *Journal of Refugee Studies* 16(1), 1-18.
- Connolly, W. E. (1995). *Kimlik ve Farklılık: Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri*. (F. Lekeşizalın, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Coşkun, R., Altunışık, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

- Çağlar, T. (2018). Göç Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 26-49.
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(İLKE)Güz*, 17, 67-91.
- Çakırer Özservet, Y. (2015). Göçmen Çocukların Şehre Uyumu ve Eğitim Politikaları. Y. Bulut içinde, *Uluslararası Göç ve Mülteci Uyumu Sorununda Kamu Yönetiminin Rolü* (s. 93-111). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Çakırer Özservet, Y., & Sirkeci, İ. (2016). Editörden: Çocuklar ve Göç. *Göç Dergisi*, 1-4.
- Çatak, B. D. (2016). Mülteci Olmak: Mersin’de Yaşayan Filistinli Mültecilerin Göç Hikâyeleri. *Göç Dergisi*, 3(2), 200-204.
- Çiçekli, D., & Demir, O. Ö. (2013). *Türkiye Koridorunda Yasadışı Göçmenler*. Ankara: Karınca Yayınları.
- Demirtaş, H. A. (2003). Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavramlar ve Varsayımlar. *İletişim: Araştırmaları*, 1(1), 123-144.
- Deniz, A. Ç., Hülür, A. B., & Ekinci, Y. (2016). “Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu”: Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayatı, Antep – Kilis Çevresi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Derince, D. (2019). Suriyeli Mülteci Çocuklar Özelinde: Savaş Mağduru Çocuklar ve Çocuk Sağlığı Sorunları . *Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 57-70.
- Doğanay, Ü., & Çoban Keneş, H. (2016). Yazılı Basında Suriyeli ‘Mülteciler’: Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gereçeklerinin İnşası. *Mülkiye Dergisi*, 40(1), 143-184.

- Doytcheva, M. (2016). *Çokkültürlülük*. (T. Akıncılar Onmuş, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ekinci, S., & Tuncel, G. (2015). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum Dergisi*, 5(9), 9-22.
- Erdem, F. H. (2011). Kürt Meselesinin Çözümünde Anadilin Eğitimde Kullanılmasını Konuşmak. *Liberal Düşünce*(63), 141-152.
- Erdoğan M. Murat, K. A. (2015). *Türkiye'nin Göç Tarihi 14. yüzyıldan 11. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2018). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M., & Ünver, C. (2015). *Türkiye İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri*. Ankara: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK).
- Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Uluslararası Toplumsal Alanlar*. (A. Z. Gündoğan, & C. Nacar, Çev.) İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Gencer, T. E. (2019). Göç Süreçlerindeki Çocukların Karşılanamayan Gereksinimleri, Haklara Erişimleri ve Beklentileri: Ankara ve Hatay'da Yaşayan Suriyeli Çocuklar Örneği. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*: Hacettepe Üniversitesi SBE.
- Gençler, A. (2004). Avrupa Birliğinin Göç Politikası. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*(49), 174-197.
- Geray, C. (1970). Türkiye'de Göçmen Hareketleri ve Göçmenlerin Yerleştirilmesi. *Amme İdaresi Dergisi*, 3(4 Aralık), 9.

- Gezgin, M. F. (1991). İşgücü Göçü Teorileri. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Metodoloji ve Sosyoloji Araştırmaları Merkezi Sosyoloji Konferansları* (s. 32-50). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Giddens, A. (2014). *Modernite ve Bireysel Kimlik Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*. (Ü. Tatlıcan, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Göker, G. (2015). *Göç Kimlik Aidiyet: Kültürlerarası İletişim Açısından İsveçli Türkler*. Konya: LİTERATÜRK Yayıncılık.
- Göregenli , M., & Karakuş , P. (2015). Göç, Kente Bağlılık ve Bireycilik-Toplulukçuluk: Kültürel ve Mekânsal Göstergeler. B. D. Şeker, İ. Sirkeci, & M. Yüceşahin içinde, *Göç ve Uyum* (s. 77-101). Londra: Transnational Press London.
- Göregenli, M., & Karakuş, P. (2014). Göç Araştırmalarında Mekan Boyutu: Kültürel ve Mekansal Bütünleşme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), 101-115.
- Güleç Solak, S. (2014). *Mekân-Kimlik Etkileşimi ve Kentsel Mekândaki Tezahürleri*. Ankara: Gazi Üniveristesi SBE.
- Güllüpinar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(4), 53-85.
- Güllüpinar, F. (2013). Göç Olgusu ve Uluslararası Göç Kuramları. N. Suğur içinde, *İnsan ve Toplum* (s. 101-127). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Gün, Z. (2006). Psikolojide, Göç Çalışmalarındaki Metodolojik Problemler ve Çözüm Öneriler. *Türk Psikoloji Bülteni*, 12(38), 27-41.
- Gün, Z., & Bayraktar, F. (2008). Türkiye'de İç Göçün Ergenlerin Uyumundaki Rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(2), 167-176.

- Güzel, B. (2019). Türkiye-Gürcistan Sınırında Düzensiz Göç Hareketleri: Doğu Karadeniz Örneğinde Göçmen Deneyimleri. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.
- Güzel, S. (2013). Göçmen Çocuklar ve Denizli'de Yaşam Koşulları. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar Dergisi*, 1-36.
- Hall, S. (2017). *Kültürel Temsiller ve Anlamlandırma Uygulamaları*. (İ. Dündar, Çev.) İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler ve Sorunları: Kilis Örneği. *Göç Dergisi*, 29-63. Göç Dergisi. adresinden alındı
- Hazan, J. C. (2016). Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç: Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler. S. G. Ihlamur-Öner, & N. A. Şirin-Öner içinde, *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar ve Tartışmalar* (s. 183-197). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hortaçsu, N. (2007). *Ben Biz Siz Hepimiz Toplumsal Kimlikler ve Gruplararası İlişkiler*. Ankara: İmge Kitabevi.
- İnal, K. (2012). *Dil ve Politika: Dilin Kökeni, Etnik Boyutu ve Kimlikle İlişkisi*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- İnanç, B. Y., Bilgin, M., & Kılıç Atıcı, M. (2005). *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Adana: Adana Kitabevi.
- IOM. (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. B. Çiçekçi (ed.), (Litera Çeviri ve Dil Hizmetleri (çev.), Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Cenevre
- Karabaş, B. (2018). Suriyeli göçmen Çocukların Ev Bağlamında Mekânla olan ilişkileri ve Türkiye'ye Uyum Süreçleri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.

- Karaca, S. (2015). "Misafirlikten Entegrasyona Suriyeli Mülteci Akını ve Türkiye". Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Boyutlarıyla Suriyeli Mülteciler Paneli.
- Karaman, H. B., & Bulut, S. (2018). Göçmen Çocuk ve Ergenlerin Eğitim Engelleri, Psikolojik Sorunları ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Araştırma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40(2), 393-412.
- Kastaryano, R. (2000). *Kimlik Pazarlığı: Fransa ve Almaya'da Devlet ve Göçmen İlişkileri*. (A. Berktaş, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- KDK. (2018). *Türkiye'deki Suriyeliler: Özel Rapor*. Ankara: TBMM Kamu Denetçiliği Kurumu (OMBUDSMANLIK).
- Kılıçbay, M. A. (2016). Kimlikler Okyanusu. *Kimlikler Doğu Batı Düşünce Dergisi* (s. 161-165). içinde
- Kirişçi, K., & Karaca, S. (2015). Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011'de Türkiye'ye Yönelen Kitleli Mülteci Akınları. M. M. Erdoğan, & A. Kaya içinde, *Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler* (s. 297-314). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Koylan, D. (2018). İstanbul Bağdat Caddesi ve Yakın Çevresinde Kentsel dönüşüm: 2012-2018 Dönemi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi SBE.
- Kurt, H. (2006). Göç Eğilimleri ve Olası Etkileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 148-178.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kymlicka, W. (2015). *Çokkültürlü Yurttaşlık*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47-57.

- Lefebvre, H. (2016). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*. (I. Gürbüz, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Maalouf , A. (2018). *Ölümcül Kimlikler*. (A. Bora , Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Neuman, L. W. (2013). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nicel ve Nitel Yaklaşımlar* (Cilt 1-2). (S. Özge, Çev.) Ankara: Yayınodası Yayıncılık.
- Öner, N. A. (2016). "Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar". S. G. Ihlamur-Öner, & N. A. Öner içinde, *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar* (s. 13-28). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özdemir, C. (2001). Kimlik ve Söylem. *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(2), 107-122.
- Özdil, M. (2017). Kolektif ve Bireysel Kimlikler Bağlamında Sosyal Bütünleşme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(28), 383-400.
- Öztürk-Akdoğan, S., & Taş, Y. T. (2018). Faransa'daki Üçüncü Kuşak Türklerin Kültürel Uyum Durumlarının İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, XI(I), 55-66.
- Özyakışır, D. (2013). *Göç: Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Pamuk, Akif;. (2014). *Kimlik ve Tarih Kimliğinin İnşasında Tarihin Kullanımı*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Parekh, B. (2002). *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve siyasi Teori*. (B. Tanrıseven, Çev.) Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. (M. Bütün, & S. B. Demir, Çev.) Ankara: Pegem Akademi.

- Peköz, M. (2012). *Küresel Kapitalizm ve Göçmenlik*. İstanbul: Karakoyun Yayıncılık.
- Polat Uluocak, G. (2011). *Göçün Sonuçlarını Risk Altındaki Çocuklar Bağlamında Düşünmek*. Antalya: 21. Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kongresi.
- Ravenstein, E. G. (1885). The Laws of Migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2), 167-205.
- Ravenstein, E. G. (1889). The Laws of Migration. *Journal of the Royal Statistical Society*, 52(2), 241-305.
- Sargın, S. (2018). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'deki Uyum Süreçleri: Afyonkarahisar Örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Afyonkarahisar: Afyonkarahisar Üniversitesi SBE.
- Sarup, M. (1996). Identity and Narrative. M. Sarup, & T. Raja içinde, *Identity, Culture and the Postmodern World*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Say, Ö. (2013). *21. Yüzyılda Ulus, Çokkültürlülük ve Etnisite*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Schulz, C. N. (2001). Yer Kavramı Bağlamında Eski Çevrelerde Yapılaşma. (İ. Üçer, Dü.) *Mimarlık Dergisi*, 42-43.
- Sezgin, A. A., & Yolcu, T. (2016). Göçle Gelen Uluslararası Öğrencilerin Sosyal Uyum ve Toplumsal Kabul Süreci. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 417-436.
- Sirkeci, İ., Yüceşahin, M., & Şeker, B. D. (2015). Uyum Çalışmalarına Giriş. B. D. Şeker, İ. Sirkeci, & M. M. Yüceşahin içinde, *Göç ve Uyum* (s. 1-8). Londra: Transnational Press London.

- Smith, A. D. (2010). *Milli Kimlik*. (B. S. Şener, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sözen, E. (1999). *Demir Kafesten Plastiğe Kimliklerimiz: Sekülerleşme Sürecinde Kimliklerin İnşası*. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Şahin, B. (2010). Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kültürleşme. *Bilig*(55), 103-134.
- Şengül, M. B. (2010). Romanda Mekân Kavramı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(11), 528-538.
- Şenol Sert, D. (2016). "Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru". S. G. Ihlamur-Öner (Dü.) içinde, *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar*. (s. 29-47). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şimşek, D. (2016). *Uluslararası Kimlikler: Londra'da Kıbrıslı Türk, Kürt ve Türk Göçmen Çocukları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Şimşek, D. (2018). Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40(2), 367-392.
- Şirin, Ö. N. (2016). Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar. S. G. Ihlamur-Öner, & N. A. Öner içinde, *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar* (s. 13,28). İstanbul: İletişim.
- Tunç, A. Ş. (2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 29-63.
- Türkbağ, A. U. (2016). Kimlik, Hukuk ve Adalet Sorunu. *Doğu Batı Düşünce Dergisi Kimlikler*(23), 213-220.

- Türker , D., & Yıldız , A. (2015). Göçmenlerde Sosyo-Psikolojik Entegrasyon Analizi. B. D. Şeker, İ. Sirkeci , & M. Yüceşahin içinde, *Göç ve Uyum* (s. 23-32). Londra: Transnational Press London .
- Uludağ, H. (2016). Suriyeli Mültecilerin Zorunlu Göç Deneyimleri: Ankara Örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gazi Üniversitesi SBE.
- Unutulmaz, K. O. (2016). Gündemdeki Kavram: "Göçmen Entegrasyonu" - Avrupa'daki Gelişimi ve Britanya Örneği. S. G. Ihlamur-Öner, & N. A. Şirin-Öner içinde, *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (s. 135-159). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wells, C. (1994). *Sosyal Antropoloji Açısından İnsan ve Dünyası*. (B. Güvenç, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yağcı, H. (2017). Zorunlu Göç Yaşamış 12-18 Çocuklarının Göç Yaşamamış Çocuklara Göre Sosyal Anksiyete Açısından Değerlendirilmesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi SBF.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yanık, C. (2013). Etnisite, Kimlik ve Milliyetçilik Kavramlarının. *Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*(20), s. 225-237.
- Yavuzer, H. (1994). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2004). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yurdusev, A. N. (1997). Avrupa Kimliğinin Oluşumu ve Türk Kimliği. A. Eralp içinde, *Türkiye ve Avrupa, Batılılaşma, Kalkınma, Demokrasi*. Ankara: İmge Yayınevi.

Zıllıoğlu, M. (2008). Kimliğin Kavramsal Serüveni. H. U. Tanrıöver içinde, *Sen Benim Kim Olduğumu Biliyor musun? Toplumsal Yaşamda Kimlik İzdüşümleri* (s. 13-40). İstanbul: Hil Yayın.

İnternet Kaynakları

CNNTürk, (2019). *Suriyelilere Plaj Yasağı*. <https://www.cnnturk.com/turkiye/suriyelilere-plaj-yasagi>, (25 Aralık 2019 tarihinde erişildi).

DW Com, (2018). *BM: Suriye'de Savaş Kurbanı Olan Çocuklar Artıyor*. <https://www.dw.com/tr/bm-suriyede-sava%C5%9F-kurban%C4%B1-olan-%C3%A7ocuklar-art%C4%B1yor/a-46464177>, (15 Aralık 2019 tarihinde erişildi).

GİGM. (2019). *Geçici Koruma Yönetmeliği*. T.C. İçşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/gecicikorumayonetmeliği.pdf>, (22 Ekim 2019 tarihinde erişildi).

GİGM. (2019). *Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı*. T.C. İçşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü https://www.goc.gov.tr/icerik6/gecicikoruma_363_378_4713_icerik, (22 Ekim 2019 tarihinde erişildi).

GİGM. (2019). *Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme*. T.C. İçşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/yonetmelikler/Sozlesmeler/Multecilerin-Hukuki-Durumuna-Iliskin-Sozlesme.pdf>, (22 Ekim 2019 tarihinde erişildi).

GİGM. (2019). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. T.C. İçşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, (22 Ekim 2019 tarihinde erişildi).

GİGM. (2019). *Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler*. T.C. İçşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (22 Ekim 2019 tarihinde erişildi).

GİGM. (2019). *Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı*. T.C. İçşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (25 Ekim 2019 tarihinde erişildi).

Göç Platformu, (2011). *Zorla Yerinden Edilenler İçin Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Raporu*. https://www.gocplatformu.org/tr/i/ZORLA_YERiNDEN_ED%C4%B0LENLER_%C4%B0%C3%87%C4%B0N_EKONOM%C4%B0K_SOSYAL_VE_K%C3%9CLT%C3%9CREL_HAKLAR_ARA%C5%9ETIRMA_RAPORU, (15 Aralık 2019 tarihinde erişildi).

İçduygu , A., Erder, S., & Gençkaya, Ö. F. (2014, Ocak). *Türkiyenin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023:Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümler*. İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi(MiReKoç). <https://mirekoc.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2017/01/Tu%CC%88rkiyenin-Uluslararası%C4%B1-Go%CC%88c%CC%A7-Politikalar%C4%B1-1923-2023-.pdf>, (12 Haziran 2019 tarihinde erişildi).

KARAR Gazetesi, (2019). *Suriyeliler deniz yasağına tepkili: Herkes gibi biz de denize girmek istiyoruz*. <https://www.karar.com/guncel-haberler/suriyeliler-deniz-yasagina-tepkili-herkes-gibi-biz-de-denize-girmek-istiyoruz-1242001>, (15 Aralık 2019 tarihinde erişildi).

TDK. (2019). *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>, (15 Ağustos 2019 tarihinde erişildi).

Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. (2006, Ocak 27). Resmi Gazete: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/01/20060127-2.htm>, (12 Temmuz 2019 tarihinde erişildi).

Türkiyeye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiyeden İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. (1994, Kasım 30) Resmi Gazete: <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1994-Yonetmeligi.pdf>, (12 Temmuz 2019 tarihinde erişildi).

UNHCR. (2018). <https://www.unhcr.org/globaltrends2017/>. (12 Aralık 2019 tarihinde erişildi).

UNHCR. (2016). *Köklerinden Koparılanlar Mülteci ve Göçmen Çocukların Maruz Kaldığı Giderek Büyüyen Kriz*. Unicef.org.tr:

<http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/Uprooted-ES-Turkish.pdf>, (30 Aralık 2019 tarihinde erişildi).

UNICEF. (2019). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. http://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarınaDairSozlesme.pdf, (30 Ekim 2019 tarihinde erişildi).

Yılmaz, H. (2013). *Türkiye’de Suriyeli Mülteciler-İstanbul Örneği*. MAZLUMDER, İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği: http://istanbul.mazlumder.org/webimage/suriyeli_multeciler_raporu_2013.pdf, (20 Aralık 2019 tarihinde erişildi).

YUKK. (2013). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, (20 Haziran 2019 tarihinde erişildi).

EK-1

Ebeveyn Rıza Formu

Sayın Ebeveyn,

Bu araştırma, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı kapsamında hazırlanmaktadır. Araştırma/tez; “Ergenlik Çağındaki Suriyeli Mülteci Çocuklarda Kimlik ve Aidiyet Duygusu: Kocaeli Örneği” başlığıyla hazırlanmakta ve sahada yapacağım mülakatlarla veri toplamayı amaçlamaktayım. Araştırmanın amacı, 2011 yılında Suriye’de yaşanan savaş sonrası ülkelerini terk ederek Türkiye’ye sığınan Suriyeli mülteci çocukların, kimlik ve aidiyet duygularının ne yönde şekillendiğini ortaya koymaktır. Bu konuda çocuğunuza bazı sorular sormak istiyorum. Çocuğunuzun bu sorulara vereceği cevaplar kesinlikle gizli kalacak, sadece bu araştırma kapsamında kullanılacaktır. Bu görüşme formuna isim ve adres yazmanız hususunda biz zorunluluk yoktur. Çalışma gönüllülük esasına göre yapılmaktadır. Ancak çocuğunuzun bu çalışmaya katılması ve soracağım sorulara verecekleri cevaplar, Suriyeli ergen çocukların kimlik ve aidiyet duygularının ne yönde şekillendiğini ortaya koymamıza katkı sağlayacağından dolayı önemli görülmektedir.

Çalışmanın sonuçlarını öğrenmek için sayfanın altında yer alan iletişim bilgilerimden bana ulaşabilirsiniz. Görüşmede çocuğunuzdan alacağım bilgiler bu araştırma için çok kıymetlidir. Veri kaybını önlemek amacıyla ve görüşmenin daha kısa sürede bitmesi için yapacağımız görüşmeyi ses kayıt cihazıyla kaydetmek istiyorum. Görüşmemiz yaklaşık 1 saat sürecektir. Çocuğunuz istediği yerde görüşmeyi durdurabilir veya sonlandırabilir. Çocuğunuzun bu araştırmaya katılmasına izin verdiğiniz için teşekkür ederim.

Tarih: ... / ... / ...

Ebeveyn’in

Adı, soyadı:

Adres:

Tel:

İmza:

Araştırmacı: Doğan ÇELİK

Adres: İstanbul Arel Üniversitesi SBE Sosyoloji Anabilim Dalı. Sefaköy/İSTANBUL

Telefon:

E-posta: doganclk.65@gmail.com

EK-2

Çocuk/Ergen Gönüllü Katılım Formu

Değerli Katılımcı;

Bu araştırma, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı kapsamında hazırlanmaktadır. Araştırma/tez; “Ergenlik Çağındaki Suriyeli Mülteci Çocuklarda Kimlik ve Aidiyet Duygusu: Kocaeli Örneği” başlığıyla hazırlanmakta ve sahada yapacağım mülakatlarla veri toplamayı amaçlamaktayım. Araştırmanın amacı, 2011 yılında Suriye’de yaşanan savaş sonrası ülkelerini terk ederek Türkiye’ye sığınan Suriyeli mülteci çocukların, kimlik ve aidiyet duygularının ne yönde şekillendiğini ortaya koymaktır. Bu konuda size bazı sorular sormak istiyorum. Bu sorulara vereceğiniz cevaplar kesinlikle gizli kalacak, sadece bu araştırma kapsamında kullanılacaktır. Bu görüşme formuna isim ve adres yazmanız hususunda biz zorunluluk yoktur. Görüşmeye katılıp katılmama konusunda özgürsünüz, çünkü bu çalışma gönüllülük esasına göre yapılmaktadır. Ancak bu çalışmaya katılmanız ve soracağım sorulara vereceğiniz cevaplar Suriyeli ergen çocukların kimlik ve aidiyet duygularının ne yönde şekillendiğini ortaya koymamıza katkı sağlayacağından dolayı önemli görülmektedir.

Çalışmanın sonuçlarını öğrenmek için sayfanın altında yer alan iletişim bilgilerimden bana ulaşabilirsiniz. Görüşme sırasında söyleyeceğiniz bu araştırma için çok kıymetlidir. Veri kaybını önlemek amacıyla ve görüşmenin daha kısa sürede bitmesi için yapacağımız görüşmeyi ses kayıt cihazıyla kaydetmek istiyorum. Görüşmemiz yaklaşık 1 saat sürecektir. İstedığınız yerde görüşmeyi durdurabilir veya sonlandırabiliriz. Bu araştırmaya katıldığınız için teşekkür ederim.

Tarih: ... /... /...

Çocuğun/Ergenin

Adı, soyadı:

Adres:

Tel:

İmza:

Araştırmacı: Doğan ÇELİK

Adres: İstanbul Arel Üniversitesi SBE Sosyoloji Anabilim Dalı. Sefaköy/İSTANBUL

Telefon:

E-posta: doganclk.65@gmail.com